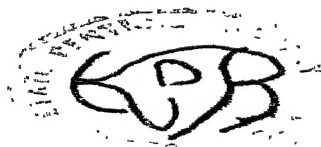

పరిపదాలి

శ్రీ శ్రీ శ్రీ
పరిపదాలి

ఆంధ్ర సారస్వత పరిషత్తు
హైదరాబాదు.

ముందు మాట

ఏదేశంలోనైనా వాఙ్మయం పాడుకోవడానికి ఊరికే చదువు కోవడానికి పలుగా ఉండడంనూమూలు. ఇంత మాత్రానికే గేయ వాఙ్మయమనీ, జానపద వాఙ్మయమనీ పెద్దపెద్ద పేర్లు పెట్టినా, ఎన్ని విధాల మార్పులూ చేర్పులూ చేసినా ఇవన్నీ కూడా దాన్ని ఉపయోగించుకొనే వాళ్ళను ఒట్టి ఏచ్చేవేకాని అసలువస్తువులో మాత్రం ఏలేదా కాన్పించదు. చదివినా లేక పాడుకొన్నా ఆ సాహిత్యంలోని వస్తువులో ఏ విధానైనా మార్పుకలుగుతుందా? కల్గబోతుందా? అధివా కల్గిందా? ఇంకొకటి కూడా మనం బాగా పరిశీలిద్దాం. ఋగ్వేదం ప్రపంచంలోని అన్ని దేశాల్లోని అన్ని భాషల్లోని సాహిత్యం కంటే కూడా చిట్టచివరికి గాఢిక్ భాషకన్నా కూడాచాలా వెనకటిదని అందరికీ తెలిసిందే. అందువల్లనేకదా సామవేదంలో పాడడానికి వాడబడేవి చాలా ఋగ్వేదంలో ఋక్కులేఅని అంటారు. అయితే ఈ పాటలు ప్రాకృతజనుల వాడుక మాటల్లో ఉన్నవికదా? ఋగ్వేదాదులట్లాలేనే అని సందేహిస్తారా? చూడండి ఋగ్వేదాదులు కూడా ప్రాకృతంలోవే. తెనుగువాడైన దండి మహాకవి ఈ విషయాన్ని తెగేసి చెప్పినాడు.

“సంస్కృతం నామ దైవీ వాగవ్యాఖ్యాతా మహర్షిభిః” అని కొన్నాళ్ళకు పాణినిలాంటి మహాఋషులు వెనుకటి కాలపు మొదటి ప్రాకృతాన్ని అనగా ఋగ్వేదాదుల్లోని భాషను సంస్కరిస్తే సంస్కృతం అయిందట. ఈ విచారమంతా ఎందుకయ్యా అంటే సాహిత్య మంతాగేయంగానూ లోకల వాడుకభాషల్లోను గూడా ఉండదనిదే అని చెప్పడానికి.

అయితేకొన్ని అట్లాఉండనివిగూడా లేకపోలేదు. మచ్చుకి జయదేవుడి అష్ట పదులు చూడండి. అవి అప్పుడు వాడుకలో లేని సంస్కృతంలో రాసినవే. అవి అర్థంలో ఎంత అందంగా ఉన్నా శబ్ద స్వరూపంలో లోకలకు అరిదమండా పోయింది. కనుకనే ప్రాకృతంలోని యీ పాటలు ఏనాడు ఎవరు చెప్పినవోగాని అవి యెవ్వరి ప్రయత్నమూ ఆక్రంద లేకుండానే ఇంక కాలంవరకూనిల్చి వున్నవి. లోకల నోళ్ళలో

నానుతూ జీవంతో ఉన్నది. పాటలు వ్రాసేవారందరూ ఈవిషయాన్ని యుక్తిగా గమనించాలి.

పూర్వకాలంలో హేలుడనే చక్రవర్తి రెండువేల యేండ్లనాడు అనేకులుకై, గాఢాన్ని, కైతగతైలా చెప్పిన పాడిన గాఢలనుండి ఏనువందలుకూర్చి మనజాతి నాడుకల అలవాట్లనుజీవనాన్ని ఇంకా ఇంకా అనేకాలనూ తేల్చిచెప్పాడు. అయితే ప్రకృతంలో పాటలు యేల పాటలు. అసలు “హేల” అనే సంస్కృతం మాట “నీల”గా అయింది “హేల-భావకరణ” అనిధాతువు. దీనివల్ల యేమి తేలుతుంది. భావాన్ని ఉద్బోధించేటి లేక భావోద్రేకాన్ని వెలువరించేటి పాటలు అన్న అర్థం ఏర్పడుతుంది. భావాలు ఎన్నో రకాలుంటవి.

“అపతికాలాన భూపతిరాజూ అన్నంబు పెట్టాడె ఆచరించాడె” ఇది పక్ష సంఘేటపుడు పాడేపాట దంపుడుపాటంటారు. ఇందులో అపూపతిరాజు చేసిన ఉపకారం అపతికాలాన అడుక్కోడాన్ని జ్ఞాపకం తెచ్చుకొనిస్తున్నారు. ఇట్లాగే “ఇల్లాలనీశేల ముత పోకిళ్ళూ గొల్లాడనీశేల గొడుగునీవాళ్ళూ” దీంట్లో చక్కటి ఉపమానంతో మనసుకు తగిలేట్టు ఇల్లాళ్ళకు చెరి మొరి పోకిళ్ళు పనికీరాపని చెప్పడం అయింది. ఈవిషయాన్నే భర్తహరి యింకో తీరున తన కావ్యంలో తెల్పినాడు.

“ఇద మనుచిత మక్రమశ్చ పుంసాం | యదిహ జరా స్వపిమాన్మథా వికారాః
తదపివనకృతం నితంబినీనాం | స్తనపత నాపధి జీవితం రతంవా”

నిజంగా పరిశీలిస్తే సంస్కృతంలోనే కొంచెంమోటుగా వుండేకానిపాటలో చాలా మృదువుగా సున్నితంగా వ్యంగ్యంగా అభిప్రాయం తెల్పుబడింది. మరొకటి చూడండి.

“ఊరూర సీకటి యిరులూ, ఉత్తుత్త నె కదిలే కురులూ,
ఊరిలోన రాసావోరూ, ఊ అంలెనె నరికేరూ,

ఇందులో పత్రిచోటా మొగముమీద ముంగురులు చెరలాడుతున్న పడుచుల మొగములు వాటిని చూడగానే మోహంధకారంముంచు కోవడం అనేశృంగారంతో

కూడా ఈ అవినయశృంగారాన్ని అనుభవించడానికి ఉండే అడ్డంకి తెల్పడంలో క్షామం కూడ భయంకరంగా అంటే ప్రాణానికే మోసం కలుగుతుందన్నట్లుగా వ్యంగ్యం అయింది. ఇట్లాంటిదే చాలకాలంనాటి ప్రాకృతగాధల్లో ఉంది కాని యీ యేలపాట దాని కంటే సభ్యమై చాలాగంభీరంగాను లోతుగాను నాజూకుగానువుంది. ఈ యిన్నిరకాలపాటలూ అన్నికూడా యేలపాటలే. అయితే ఎట్లా ఏర్పడ్డాయోకాని వీటిలో కొన్ని యేలపాటలనీ, కొన్ని దంపుడు పాటలనీ కొన్ని సువ్వాని కొన్ని జోలపాటలనీ యిట్లా పంపకా లేర్పడ్డాయి ఈపుస్తకంలో అటువంటి పాటలు చాలారకాలున్నాయి. రాత్రిపాటలు, కవ్వంపాటలు, పడవపాటలు, కోతలపాటలు, ఊడ్పుపాటలూ, తుమ్మెదపదాలు, కోపులు, ఇట్లా ఒకటూ? రెండూ? అనేకరకాలున్నాయి. ఇవన్నీ తెల్లడేశంలో ఇప్పడూవాడుకలో ఉన్నవే. క్రిమంగా నాగరికత బలపడిన కోద్దీ ఈపాటలు అంతరించిపోతున్నవి. కారణమేమిటంటే పూర్వంలో ఏకాద్విమంది ప్రభువుల పెళ్ళాలోకాని మిగతా ఆడవాళ్ళంతా తమతమఇళ్ళల్లో వద్దుదంచు కోవడం, పాలాల్లో పనులు చేసుకోవడం, గడ్డికోసు కోవడం, పిండిమినురు కోవడం, మొదలైన పనులుచెసుకుంటూ వుండేవారు. ఏటికో చెడవుకో, కాలవకో, కోనేటికో బావికో చెలమకో పోయి నీళ్ళు తెచ్చుకొనేవాళ్ళు. ఆయావేళ్ళలో ఆడ వాళ్ళకు అప్రయత్నంగానే ఆయాభావాలతో పాటలు పాటుతట అవినోటి వెంటబయలు దేరి వస్తుండేవి. ఆయా సంఘటనలు, సంఘర్షణలు, సమావేశాలు, సందర్భాలు వీలుకొద్దీ ఏర్పడు తుండేవి. మంచెలమీదవుండి చేలుకాయ దానికి పున్న చిన్నచిన్న పిల్లలు పడుచులు, గడుసరులు, అమాయికలు, మొదలైన వాళ్ళకు కోడెగాళ్ళతో నానారకాలు భావాల్ని వ్యక్తం చేసేపదాలు ఆయాసమయాల్లో పాటుతటనే బయలుదేరుతుండేవి. అవన్నీ యీనాడు పోయినవి. కోళాయిసీళ్ళూ, మరచియ్యతా, కాఫీలతో సతమతయ్యే ఆడ వాళ్ళు వెన్నెలపడ పడదాకీ పోతున్నారు. దంపుళ్ళు వగైరాలు సెలవుతీసుకొన్నాయి. పెద్దతలలు వేసిన వేస్తున్నయీ మాయదారి నాగరికంలో మనజాలి అలవాటులన్నీ పోవడమే గాక జాతిలోవుండే నీతి, స్వభావం, ఆదం, శృంగారం, ఉత్సాహం, మంపు, పెంపు, సొంపు, శక్తి, సామర్థ్యం, శౌర్యం సాహసం, ధైర్యం, వీర్యం, పనిపాటల విడిమోజు, నిజమైన చక్కదనాన్ని గ్రహించేతేలివి, ఆదరించేపాటి ఓర్పు, అభినందించేపాటి చేర్పు, అనుభవించేపాటి కూర్పు, ఆనందించేపాటి సేర్పు, సమ్మదీకూడా నశించిపోయినవి. అవన్నీ తలుచుకొంటే మనకు మళ్ళీ పడుచుదనంవస్తుంది. అనాటి ఆనంగతులన్నిటినీ కాక

పోయినా కొన్నిటివైనా మనకేయేలపాటలు జ్ఞాపకంలోకి తెచ్చి వన అనుభవంలోకి ఆదించి, మనకు అమృతంలాపని చేసి మనసు మళ్ళీ వెనుకటి కాలపుమంది మనుషులనుగా తయారుచేయడానికి తప్పకుండా చనికొస్తవి.

ఈ పాటలు తెలుగుది జాతి, జీవనం అంతా కళ్ళకు గట్టేట్లుగా చూపుతవి. తెలుగుల ఒక్కొక్కరికి అంతా వానదేవుడినుంచి విరికోతల దాకా, వ్యవసాయం నుంచి వీరత్వం దాకా, కాడినుంచి కత్తిదాకా, ఇంతెందుకు తుడుము దగ్గరి నుండి దేవతార్చన దాకా, అద్దంపైకనబరుస్తుంటాయి ఈ పాటలు. వీటిని తెలుగు వారందరూ ఆదరించి తీరవలిసిందే. అభినందించవలిసిందే. అనుభవించవలిసిందే. ఆనందించవలిసిందే.

హైదరాబాదు.
మన్మథ సంక్రాంతి }

శిరోమణి
వేదాల తిరువేంగళా చార్యులు.

౧ వానదేముడా

—అనాది యని పరిగణంపడుచే వేదశాస్త్రయంతోనే ఎన్నో ఋక్కులు పంటలను కీర్తిస్తున్నవి. సుజలమా సుశలమా సస్యశాస్త్రములమా అయిన భారతావనిలో కృష్ణసాయమే నిత్యపరిశ్రమా జీవనాధారముగాను, అంగుడల్లనే,

వానల్లు కురవాలి వానదేముడా
వరిచేలు పండాని వానదేముడా
నల్లని మేఘాలు వానదేముడా
చల్లంగ కురవాలి వానదేముడా
చేలన్ని నిండాని వానదేముడా
మూనాలు యెడగాలి వానదేముడా
యెన్నులు వెయ్యాలి వానదేముడా
వన్నుగ సేలన్ని వానదేముడా
పంటల్లు పండాని వానదేముడా
భాగ్యాలు నింపాలి వానదేముడా
పండుగలు సేత్రము వానదేముడా
మామూరి చెరువైన వానదేముడా
ముంచెత్తి పోవాలి వానదేముడా
కప్పలకు పెళ్లి వానదేముడా
గొప్పగ సెయ్యాలి వానదేముడా

అని పొర్లిస్తారు జనపదాలలోని జనులందరూ. చల్లగా కురవవాలెనట వానదేవుడు ! మొనలు యెడగాలి, వెన్నులు వెయ్యాలి. చండవిగ్నేంద్రుడగు భాఖండ వారి ధారలు కవులకువలె కర్షకులకు అక్కరకురావు. చెరువులు ముంచెత్తిననీ, కప్పలకు పెళ్లి శుభ భోధ కలిగిననీ—భాగ్యాలు నిండగలవు.

౨ ఏరువాకమ్మ

—నానలువరికి పొలము పడునెక్కగనే దుక్కిలెద్దులను పూన్చి రైతు ఏరువాకను సాగిస్తాడు. ఏరువాక! ఎంతమృదావమాట! మన జీవనములకు జీనము ఏరువాక. ఎడ్లకు పసుపుపంకుములు పూసి, ఏరును పూలమాలలతో నలంకరించి ఏరువాకకు మంచి ముహూర్తమున పూజలుచేస్తారు. సుహృదయులు కర్షకులు

ఏరువాకమ్మకీ యేమి కావాలి
ఎర్రఎర్రని పూలమాల కావాలి
ఎరుపు తెలుపుల మబ్బులెండ కావాలి
ఏరువాకమ్మకీ ఏమి కావాలి ?
పొలము గట్టన నిలిచి వేడుకోవాలి
తెంకాయ వడపప్పు తెచ్చిపెట్టాలి
ముత్తైదు లందరూ పాటపాడాలి
పాటపాడుతు తల్లిపాదాలు మొక్కాలి
ఏరువాకమ్మనూ ఏమికోరాలి
ఎడతెగని సిరులివ్వ వేడుకోవాలి
పాడి పంటలుకోరి పరవశించాలి.

ఎర్రఎర్రని పూలమాలలు ఊగుతుండగా, పసుపు తెరుపులు ఎడ్ల శరీరములమీద అందపు బిలలు తీర్చుతుండగా, ఎరుపు తెలుపులమబ్బులెండలో ముత్తైదుల పాటల ఉత్సాహములో భార్య మృత్యుులేని ఏరువాకకు మరియొక ఫుట్టి దినము జరుగుతుంది.

౩ ఊ డు పు

—పొలము దుక్కిపూర్తి అయి నీటితోనిండి మొక్కల్ని కోరుతుంది. రంగు రంగుల చీరలు కట్టి వరుసతీర్చి మాలెతలు వంగి నాట్లు నాటుతారు. నాటుతూ సరదా కోసము పాటలు పాడతారు. దేనిని గురించి? ఊడుపును గురించే!

ఊడుపుడవం డమ్మలాలా మీ
రుడవండి దమ్మునేసిన నేలల్లో
ఊసులాడుకోని ఊరుకోబోకండి

ఇడదీసి వరిమొక్క లెడమెడముగ పాతండి || ఊడు ||

బాడనక బందనక పాటుపడి నామంటే

మారాజు పనిసూసి మన కీనామిస్తాడు || ఊడు ||

ఆవూరి మారాజు ఐదణాలిస్తేను

ఈవూరి మారాజు ముప్పావలిస్తాడు || ఊడు ||

పాపము రెక్కాడినగాని దొక్కాడని ప్రాణులు. ఊరినుంచి ఊరుకి నడచి సాగిపోతూ ఏవూరి మహారాజైనా పని చెప్తాడా అని చూస్తుంటారు. వారి పని చూచి ఇనాము లిచ్చే మహారాజు లెందరో!

౪ గునాసాని గున్నమ్మ

---అయితే మాకుగీ దుష్కర్మలే నడువా? ఎవరిది వారి దినచర్య! ఉదా
గానే లేనిదేమి బెయ్యిని నువ్వవునా మరే ముడు పాదమా, గొప్పూ, నీరూ, కొత్త, కొలత.
నితానా దేశానికి భగము!

వొడిసిండ పసుపెక్కు వొయ్యారమేమే

గునాసారి గున్నమ్మా

పొద్దున్న నువ్వులెగసి పొలానికెళ్ళే

గునాసారి గున్నమ్మా

ఎండెక్కి సూరీడు కొండెక్కిసూసే

గుర్రసారి గున్నమ్మా

గంపకిందాకోడి కంయ్యమనకూసే

గునాసారి గున్నమ్మ

గొప్పతవ్వేకాడ కొప్పెందుకోలే

గునాసారి గున్నమ్మ

గట్టికి సూత్రాచూ గవరయ్యకాపుం

గుసాసారి గున్నమ్మ

మహాన్నం యేలపుడు మరదప్పకేతే

గువాసారి గున్నమా.

సల్మగెంజీ కాంతతాగి మర్రివుండు

గునాసారి గున్నమ్మా

ఆకుమల్లాలోను ఆకెండిపాఠ్యం

గునాసారి గున్నమ్మ

తోడర నీరంత బావులనుంచీ
 గునాసారి గున్నమ్మా
 కుప్పా నూర్పులకాడ కూకున్నవేమే
 గునాసారి గున్నమ్మా
 పండినాసేలోకి పయినామై ఎల్లీ
 గునాసారి గున్నమ్మా
 కొయ్యండి కోతాలు కొడవళ్ళతోటి
 గునాసారి గున్నమ్మా
 కొయ్యించి పొయ్యండి గాదెల్లలోనూ
 గునాసారి గున్నమ్మా
 కుప్పించి కొలవండి కుంచాల తోటి
 గునాసారి గున్నమ్మా
 ఎత్తండి బల్బాకి ఎగుదిగుడులేకా
 గునాసారి గున్నమ్మా

వీరి కల్పనలు వీరి జీవితాల్లాగుననే సహజ సుందరముగా ఉంటాయి. పని ఇచ్చే మహారాజుకి
 వీరు కల్పించే వాసన బాటలు చూడండి.

౫ ఓ యన్నిదాయలాల

ఓయన్నిదాయలాల

గొబ్బియాలాలో

...ఓ

కుంటా పూవాసనకు

రాయుడు రాంగా

కుసుమపూవాసనకు

కుంట దారెల్లె

ఓయన్నిదాయలాల

గొబ్బియాలాలో

...ఓ

కుంటాముగడికి

రాయుడు రాంగా

మల్లెపూవాసనకు

మారు దారెల్లె

ఓయన్నిదాయలాలాలో

గొబ్బియాలాలో

...ఓ

చెరువు ముంగిటికి

రాయుడు రాంగా

సెనిగపూవాసనకు

చెరువు దారెల్లె

ఓయన్ని దాయలాలో

గొల్బియాలాలో

...ఓ

బాయి ముంగటికి

రాయుడు రాంగా

బంతిపూవాసనకు

బాయి దారెల్లె

ఓయన్ని దాయలాలో

గొల్బియాలాలో

...ఓ

ఈ కూలిజనమువలెనే ఏ మూలనోపుట్టి పరిమళించేవే సెనగపూలూ, బంతిపూలూ, ఎక్కడో ఒక తుప్పలో మల్లెపూవులున్నూ. రాయుడికి ఎక్కడికి పోయినా పూలసౌరభమే.

— వీరి బ్రతుకుబాటల తిన్నదనము 'కామందు'ల సెరిసంపదలమీదనే ఆధారపడుతుంది. వారి పొడిపంటలూ, పిల్లపాపలూ, ఆవుగోవులూ చల్లగా వుండవాలె. కూలిజనమేక దారై తుల కుల పురోహితులు !

—

౬ రాయిన శందనాలు

రాయినా శందనాలో ఓయి బావల్లా బావన్నిలాల ...బావ
 రామలచ్చన్నాటి రాజులులేరు సీతమ్మలాటి యిల్లాలులేదు
 పాడిపంటలు సల్లగుండాల మా కూలిరైతుల కడుపునిండాల
 మాకాడందులు సల్లగుండాల వండిగ మా సేలువండాలి ...రామ
 ఉత్తారవచ్చే ఎత్తారగంప కారుమేఘా లాకాశంబునిండే
 తొలకర్లో వరసాలు కురవాలి ఎకరానికి బత్తాలు పండాలి ...రామ
 నీరువెట్టి దుక్కుదున్నాలి బాబు దుక్కుదున్ని మొక్కనాటాలి బాబు
 మా రయితుబాబులు బాగుండాలి ఆరిపిల్లపాప సల్లగుండాలి
 ఆరిఆవుల్ని గోవుల్ని మేచుకాయాలి కాసినందుకు మాకు నూకలియ్యాలి
 పల్లెటూళ్ళు బాగుండాలి పట్నాలు కడుపులు నిండాలి
 సిన్న పెద్దలు కలిసుండాలి ఏడోరుకావూరు ఎంతో బాగుండాల... రామ
 పైరుకంకులపైని పిల్లపిట్టలువాలె ఇల్లాగరానువ్వు పిల్లోడ్
 కొట్టకుండానువ్వు తిట్టకుండానువ్వు అందర్ని బెదరిస్తే అవతలకుపోవురా
 ...రామ

పాపము తమనలనే బ్రతుకుతెరువుకు పొలాలమీద ఆధారపడతాయి పిల్ల పిట్టలు కొట్ట
 కుండా బెదిరిస్తే అవతలకు - మరోపొలానికి పోతాయిట, అందమైన సజాతీయభిమానము !
 కాదంటారా ?

౭ నా ట్టు నా ట్టు తూ

గట్టూమాకులుగట్టి గడలూ బొందిచ్చి
గట్టూరాయని ఇంట్లాపుటై గౌరమ్మ
పుట్టుటే గౌరమ్మ ఏమేమిగోరు
కుట్టూ వయ్యారిరవికె, కుంకుమాకాయ
జాలవయ్యారిరవికె జామాలపేరు
వంకా చక్కటికుడుక వజ్రాలపేరు
నీచేతి కంకణము ఏదే శ్రీగౌరు
ఆడబోయినకాడ ఏడబోయినదో

కల్పన పొలాన్నిదాటి గౌరమ్మను మలచింది. గౌరమ్మ రత్నాల గట్టూరాయని గాదిలిబిడ్డ.
కంకణము జారుటను గుర్తించువసర మామెకేల ? తల్లి అయినా కూతురు చేతి కంకణము
'ఏది ?' అనే అడిగినది. " ఆడబోయినకాడ ఏడబోయినదో " నట ! ఈ నాతాయన
ములోనుండి గట్టూరాయని సిరికొండయై గోచరించగలడు.

౮ వ రికలు పు పాట

— సరిచేసులో కలుపుతీస్తున్నప్పుడు, అంటే సాలాన్ని నిర్మాలిన్యము చేస్తున్నప్పుడు కూలిచారి కల్పక సుపహరికోడలమీదకి ప్రసరించింది. బంగారు బిందెలోని చేమంతికట్టల లోని చిన్నపు మంచును నన్నును మలకమీద పుడుకున్నదట జాణ లక్ష్మమ్మ ! పాపనంశా విసంజి.

చిక్కుడూఆకుల్ల వెన్నియ్యలో
శివనద్దులుగట్టి వెన్నియ్యలో
చిత్తూరు సేబోదు చుట్టాలజూడ
అక్కడెవరున్నారె అంభోజిరాజు
మా అమ్మతమ్ములు మాకు మేనమామలు
మముగన్నతండ్రికి బావమరదులమ్మ
బావమరదులుగూడి బాయిలోడించిరి
బాయిలో ఉన్నది బంగారిబిందె
బిందెలో ఉన్నది చామంకకట్ట
కట్టలనెవున్నది చిన్నపు మంచు
చిన్నపు మంచానికి నన్నపునులుక
దానిమీద పండేటి జాణలెవరమ్మ
పనిజేసె లక్ష్మమ్మ పవళించినాది
విననగట్టలలోటి విసిరిలేపన్నా
విరినాలేవదు విరజాజిమొగ్గ
కొబ్బరాకుడకలతో కొట్టిలేపన్నా

కొట్టినా లేవదు కోమటోరిపట్టి
 దొప్పల్ల గందంబు గుప్పిలేపన్నా
 గుప్పినా లేవదు ఈ గురిజలబంతి
 దొడ్ల పసులెల్లె దోరఎండలొచ్చె
 ఇకనన్న లేవవే దొడ్డివారిబిడ్డ
 మందపసులెల్లె మారుఎండలెక్కె
 ఇకనన్న లేవవె మా అమ్మ కోడలూ

దోరఎండలూ మారుఎండలూ, దొడ్డిపసులూ మందపసులూ మేతకు పోయేవేళలే;
 సూర్యుడుకాదు దినాన్ని నడిపేది! కోళ్లూ, పసులూ వాలెవాళ్లూన్ను. మచ్చపడని
 చైతన్యము కనపడుతుందికాదూ పల్లెటూళ్లలో?

— ఊడ్చులూ కలుపుతీతలూ అయిపోతే పల్లపు పొలములలో పనులుండవు.
 మళ్ళీ కోతనాడే కూలిజనముల కోలాహలము.

కొత్తపాట

కొత్తకొయ్యండమ్మలాలా సేలు
 కొరుకున్నా మమ్మలాలా
 ఆరు మూడు కాలమైన
 అసలుకి మరి కొనరులేదు ...కొత్త
 సోడిసేలు యెన్నులేసి
 సోలేడు గింజలకైతే
 పాలికాపు బత్తెలకు
 సాలొచ్చును కొయ్యండీ ...కొత్త
 దసరా భోగాలంటే
 అసరా తీరుస్తాయి
 పసరాలకి కనవుంటే
 భాగ్యలే పండ్లాయి ...కొత్త
 సాలొచ్చిన మారాజు
 సెయిముల గాయస్తాడు
 కాసు సేతపడితేను
 గగనమందేముసేను ...కొత్త

రైతుకు చాలవచ్చిననే చెయ్యిములగా గింజలుకూడా కూలివార్లకి యిస్తాడు. లేకపోతే బిప్పుకున్న కాసుచూత్రమే.

— వరిపొలాలకు ఈ చిహ్నంలేదు. వర్షపాతమెట్లున్నా 'మన్నెపుగొండపై మబ్బులో మెరుపు తీసిపోయిన నదిని పోషించి' పంట కందించగలదు. వరిచేలలోని చిహ్నాలు వేరు.

౧౦ కోతపాట

కొయ్యండల్లా కొయ్యండీ
కోసీ బణుపూ లెయ్యండీ
వానల వరదల వంగినసేను
వెన్నుల నీనిన వన్నెలసేను
తిన్నగదీసీ మొదలూకోసీ
వనలన్నీని పొంజెట్టావా
గింజలు బందలొ పడిపోకుండా
పొందుగ వెన్నులు కొయ్యండల్లా
కాలంసూత్రే సీతాకాలం
కొడవలిపాటూ జాగరల్లా
కాలూ సెయ్యి ఆడింతేసే
కుండలొ కూడు కలిసొత్తాది.

పనిచేస్తున్నప్పుడు పాడే పాటల వస్తువు ఆ పనికి సంబంధించినదే, దేవాలయ గోపురానికి అలంకారాలు ఆ గోపురపు ప్రాంగణరూపములే. భారత దేవాలయాన్ని అలంకరించిన మనసులే ఈ బృహదాంధ్ర సారస్వతాన్ని నిర్మించినది.

౧౧ గొం తెమ్మ పాట

— తుమ్మెద పదములు, వెన్నెల పదములు పాల్కురికి సోమనాధుని కాలమునాటికి తెలుగునాట వెలుగులెత్తినవి. మొదట వేదాంతబోధనలే ఈ పదాలు అక్కరిమిచ్చినా, కాలక్రమాన్ని ఏ కథను పోతపోయియుంట్లననూ పనికివచ్చినవి. బలిసిన చేనులోపడి, చేయి కందిన పనలన్నీ కోసి ‘పొంజెట్టుట’ లో అందరు ఊలేవారికి లయ కుచరదు. ఏకో ఒకటి కుదిరించుటకు తుమ్మెదా అన్న పదాంత పదాలు పనికివస్తవి. ఈ మాటను అందరూచేరి పాడతారు.

తోటల్లాలోకి తుమ్మెదా, ఇరగబడి వచ్చింది తుమ్మెదా
దేవసిరినంది తుమ్మెదా, లేకగా వచ్చింది తుమ్మెదా
గొంతెమ్మ వెంచినా తుమ్మెదా, గొలుసుల్లానంది తుమ్మెదా
యీనిన వరిసేలు తుమ్మెదా, యీదివిడ దొక్కింది తుమ్మెదా
అల్లమూ చెడతిని తుమ్మెదా, పేడకడేసింది తుమ్మెదా
అంతట్లా ఆసేను తుమ్మెదా, కాపన్న వచ్చాడు తుమ్మెదా
ఎక్కడిది యీనంది తుమ్మెదా, ఏడాది యీనంది తుమ్మెదా
పండిన వరిసేలు తుమ్మెదా, పాయలడ తొక్కింది తుమ్మెదా
కట్టండి నందిని తుమ్మెదా, గాజుల్ల కంచాన్ని తుమ్మెదా
ఎయ్యండి నందికి తుమ్మెదా, ఏడుకట్లా చొప్ప తుమ్మెదా
పొయ్యండి నందికి తుమ్మెదా, గోలేలతో కుడితి తుమ్మెదా
అంటానె కాపన్న తుమ్మెదా, గొంతెమ్మ మేడాకు తుమ్మెదా
మేడల్లా గొంతెమ్మ తుమ్మెదా, యేలాగూను వుంది తుమ్మెదా
డయ్యాల్లా గొంతెమ్మ తుమ్మెదా, పూగుతూ ఉన్నాది తుమ్మెదా

ఊగూగు గొంతెమ్మ తుమ్మెదా, సేరూలని పింది తుమ్మెదా
 “ఎక్కడిది యీనంది తుమ్మెదా, యేడాది యీనంది తుమ్మెదా
 గొంతెమ్మ పెంచినా తుమ్మెదా, గొలుసుల్లా నంది తుమ్మెదా”
 మానంది కొట్టాదు కాపన్నా, మచ్చులా తిట్టాదు కాపన్నా
 మానంది బందెలా తుమ్మెదా, మేమిచ్చు తామయ్య తుమ్మెదా
 సోలతో సోలెడు తుమ్మెదా, మాడలేసుకోని తుమ్మెదా
 ఇదిగోర కాపన్న తుమ్మెదా, మానంది బంది తుమ్మెదా
 ఇక్కడకు తీరదు తుమ్మెదా, మీనంది బంది తుమ్మెదా
 తవ్వతో తవ్వడు తుమ్మెదా, మాడలేసుకోని తుమ్మెదా

... ..

మానెతో మానెడు తుమ్మెదా, మాడలేసుకోని తుమ్మెదా

... ..

అడ్డతో అడ్డెడు తుమ్మెదా, మాడలేసుకోని తుమ్మెదా

... ..

కుంచముతో కుంచెడు తుమ్మెదా, మాడలేసుకోని తుమ్మెదా

... ..

పన్నెండు చెంగులు తుమ్మెదా, పట్టు పంచలూను తుమ్మెదా

పట్టుమన కాపన్న తుమ్మెదా, పైమీద కప్పింది తుమ్మెదా

చాలునని కాపన్న తుమ్మెదా, సంతోష పడ్డాడు తుమ్మెదా

మేడలో గొంతెమ్మ తుమ్మెదా, ఏలాగూ నందో తుమ్మెదా

పొరుగురిచేలోకి తుమ్మెదా, పోబోకు నందో తుమ్మెదా

పొరుగు బందులు మాకు తుమ్మెదా, లేబోకు నందన్న తుమ్మెదా

కట్టండి నందినీ తుమ్మెదా, గాజుల్ల కంబాల తుమ్మెదా

వెయ్యిండి నందికీ తుమ్మెదా, వెయ్యికట్లా చొప్ప తుమ్మెదా ||

౧౨ నీలాటిరేవు

—ఎంత నేపూ పాలము ఘోషయేనా ? ఈ నెన్నెల వడము వినండి. ఇది కోత నమయంలో పాడుకున్నా; ఆరు బయట నెన్నెలలో పక్కలు వేసుక పండుకుని పాడుకున్నా; పండిన జొన్న కంకురు పల్లెములలో కేర్చి ఇంటింటికీ తిరుగుతూ వినోదార్థము పాడినా అందిగిస్తుంది. అసీతిగా పాపతారు కూడాను.

ఆగరగపట్టింది యెన్నెలా, నీళ్లకువచ్చింది యెన్నెలా
 పావేడినెట్టెక్కి యెన్నెలా, పలుకర్రయినయిరిసి యెన్నెలా
 పగడాలరాయెక్కి యెన్నెలా, పలువరసతోమింది యెన్నెలా
 ముత్యాలరాయెక్కి యెన్నెలా, మునిపల్లయినతోమె యెన్నెలా
 నలువైనరాయెక్కి యెన్నెలా, నాల్కుకనగీసా యెన్నెలా
 ముడికీడునీళ్లలో యెన్నెలా, మొకమైనకడిగింది యెన్నెలా
 చేరడునీళ్లల్లా యెన్నెలా, చెయిజెబ్బాలుకడిగొ యెన్నెలా
 నుట్టుజల్తరిసాపు యెన్నెలా, నుమ్మల్లునుట్టిందొ యెన్నెలా
 ఆగరగమంచింది యెన్నెలా, ఒడ్డునాబెట్టింది యెన్నెలా
 అట్టుఇటుసూసింది యెన్నెలా, ఎవ్వారులేరయ్యె యెన్నెలా
 గట్టుమీది కామన్న యెన్నెలా, గరగెత్తి పోరయ్యె యెన్నెలా
 నీకు గరగెత్తితే యెన్నెలా, నాకేమియిస్తావు యెన్నెలా
 నాకు గరగెత్తితే యెన్నెలా, నా పాడావునిస్తాను యెన్నెలా
 నీ పాడావునాకొద్దు యెన్నెలా, నీగరగ నేనెత్త యెన్నెలా
 నాకు గరగెత్తితే యెన్నెలా, నా గున్నెద్దునిస్తాను యెన్నెలా
 నీ గున్నెద్దునాకొద్దు యెన్నెలా, నీగరగ నేనెత్త యెన్నెలా

నాకు గగనైతి తే యెన్నెలా, నా నాగరం యిస్తాను యెన్నెలా
నీ నాగరం నాకొద్దు యెన్నెలా, నీగరగ నేనెత్త యెన్నెలా
అయిఅయితే నీమనసు యెన్నెలా, నేనే వస్తాను యెన్నెలా

గరగ యెత్తినమత్రానికే ఈ బాణ తానే సెంటవస్తుందట ! కామన్న ఏమి తక్కువవాడా ?
అవు, ఎద్దూ, నాగరమా వీదీ వద్దట ! ఆయన గారుకూడా అఖిరి మాటకొఱకనే ఎదురు
చూస్తున్నట్టు కనిపిస్తాడు. ఈ సరసాలు సహజంగా ఈ రూపాన్న జరిగేవికావనీ ఇవి
కల్పనలే అనీ ఈ పాటలో చక్కగా తెలుస్తుంది.

౧౩ పోలిగాడు

— పోలిగాడు పంటలను పిండిపజేసే శ్రేవుడు. ఎక్కడైనా కుప్పచూర్పులు జరుగుతుంటే పొన్నలన్నీదాటి పోలిగాడు అక్కడ తయారు !

ఒలియా ఒలియా ఒలియా

రావేలు గలవాడ రాకపోలిగాడ

తూర్పునా ఒకవాన తుమ్మెదల మోత

పడమట ఒకవాన పట్టికురవంగ

ఈ వాన ఆ వాన ఏక జడివాన

ఏవిలీ చేసుకూ ఎడ వాన లాయె

వెండి తూముల కింద వెల్లడము పొడు

పైడి తూముల కింద పొలంకి పండు

రావేలు పోవేలు రాసి పదివేలు

రావేలు మీదయ్య రాసి మీదయ్య

పొలో పొలి పొలి పొలి

తిరుప తెంకన్నిచ్చిన పొలి

విను కొండెం కమ్మిచ్చిన పొలి

పొలేలుగా చాల పొలి

౧౪. పొలిపాట

ఒలియ పొలియ...

ఒలియ మొలియా...మొలియా

కోటేలు గలవాడ రార పొలిగాడా
కోటేలు మీదయ్య కొండ మాదయ్య
వెయ్యేలు కలవాడ రార పొలిగాడా
వెయ్యేలు మీదయ్య వెన్నొ చూదయ్య
నూరేలు గలవాడ రార పొలిగాడ
నూరేలు మీదయ్య నూగు మీదయ్య
పదివేలు గలవాడ రార పొలిగాడా
పదివేలు మీదయ్య పంట మాదయ్య
రావేలు గలవాడ రార పొలిగాడా
రావేలు మీదయ్య రాశి మాదయ్య
ఎద్దులూ తొక్కంగ యెదిగెనే రాశి
కోడెలూ తొక్కంగ కొల్లాయె రాశి
పెయ్యలూ తొక్కంగ పెరిగెనే రాశి
పొలిగాడు కొట్టంగ పోగాయె రాశి
వచ్చెనే పొలిగాడు పొన్నలూ దాటి
దాగెనే పొలిగాడు దండాకొట్ట*ల్లో

* కూర్పరబట్టిసప్పుడు ఏర్పడే ధాన్యపు చార.

౧౫ పౌలిపాట

వలియొ వలియొ వలియొ - రాగాల వలియొ

రావేలు గలవాడ - రార పొలిగాడ || వలియొ ||

చైట కమ్మరి బిడ్డ - చంద్రుణ్ణి బోలు ,,

చుట్టుండు కాపుాలు - చుక్కల్ల బోలు ,,

ఊరికి ఉత్తరాన - ఉత్తముడి సైక ,,

ఉత్తముడి సైకలొ, - రత్నాల పందిరి ,,

రత్నాల పందిట్లా - ముత్యాల కొలిమి ,,

మానెడు ముత్యాలు - మరుగైన కొలిమి ,,

తవ్వెడు ముత్యాలు - తరుసైన కొలిమి ,,

గిద్దెడు ముత్యాలు - గిలకలా కొలిమి ,,

వేసేటి సంపెట్లు - పిడుగులా బోలు ,,

లేసేటి రవ్వల్లు - చుక్కలా బోలు ,,

పల్లాపు చేలాకి - పదునాయె వాన ,,

గుంటకల నన్నూరు - గొర్రెలు మున్నూరు ,,

రఘురామ గొర్రుబట్ట - రంభ ఎడబెట్టు ,,

శ్రీరామ గొర్రుబట్ట - సీత ఎడ బెట్టు ,,

సీత బెట్టినపైరు - చిగురాకులేసు ,,

రంభ బెట్టినపైరు - రవికాకులేసు ,,

దున్నలూ దొక్కంగ - దిన్నెలా పొడుగు ,,

ఎడ్డలూ దొక్కంగ - ఎన్నులా పొడుగు ,,

వచ్చెరా పొలిగాడు - వరగాలి బూద || వలియే ||
 దండె గట్లలోన - దాగెరా పొలిగాడు ,,
 రావేలు గలవాడ - రార పొలిగాడ ,,

పొలిపాటలో కొలిమి ప్రశంస వచ్చినది. ఇది ప్రక్షిప్త మయినా కావచ్చును. అయినా
 ఎంత చక్కని శర్లన ! పడుగుల వంటి సమ్మెట పెట్లు వాగిలి రించిన - ప్పడు కావచ్చును.
 లేచేటి రవ్వలు చుక్కలు... నూర్పు పనిలో పటుండును వారంతా చెయ్యివేస్తారు. ఈ
 సన్నివేశమే “శ్రీరాము గొర్రు బట్ట, సీత ఎడమబట్ట” ననిపించింది. రంగయగ్గా అండుపు
 భార్యయనే ఆర్థము చెప్పవోవాలి.

౧౬ ఒలియొ ఒలియొ

ఒలియొ ఒలియొ ఒలియొ ఒలియొ
రావేలు కలవాడా రార పాలిగాడా
రావేలు మీవయ్యా రాశి మీదయ్యా

పాలికాడే గొట్టంగ పోన రా రాశి
వచ్చెరా పాలిగాడు వాయువేగానా

పోయెరా పాలిగాడు పొన్నల్లదాటి
దాగెరా పాలిగాడు దండకట్టల

కోడెలూ తొక్కంగ కొల్లలై రాశి
పెద్దలూ తొక్కంగ ఎదిగెరా రాశి

దున్నలూ తొక్కంగ దిన్నెలై రాశి
పెయ్యలూ తొక్కంగ పెరిగెరా రాశి

శ్రీశైలపర్వతము శిఖదేలై రాశి
తిరుపతిగట్టులా దివ్యమై రాశి
కాళహస్తి లాగు కళయారె రాశి
కోటప్పకొండలా గొప్పదై రాశి
మంగళాగిరిలాగ పొంగెరా రాశి
వేదాదిగట్టులా వెలిగెరా రాశి
దుర్గగట్టులాగ తోచెరా రాశి
సింహాద్రిగట్టులా చెన్నొందె రాశి

రాశి గుత్తును చూచిపూడా రైతు భగవంతుణ్ణి మరవడు ! రాశి అతడు తిరిగి తిరుపతి
ములవలనే కనపడుతోంది !

కల్లుదుర్గామొచ్చి, గూగుమ్మడి;
 కల్లములూ, కూతుండె; గూగుమ్మడి;
 చేత పై సాలేదు, గూగుమ్మడి;
 ఏంపెట్టిత్రాగేది? గూగుమ్మడి;
 పెళ్లాన్ని పరులకమ్మి; గూగుమ్మడి;
 కల్లు త్రాగవయ్య; గూగుమ్మడి;
 పెళ్లాన్ని పరులకమ్మి; గూగుమ్మడి;
 బ్రతుకకుంజేసేమి? గూగుమ్మడి;
 కల్లుదుర్గామపుడు, గూగుమ్మడి;
 కల్ల మొదిలీపోయె, గూగుమ్మడి.

చావుకు పెట్టిన సేగాని లంఖణాలవరకూ రాదు. పెళ్లాన్ని పరులకమ్మేవరకూ నడుపుతుందా
 కల్లుత్రాగుడు? అయితే వద్దన్నాడు. కల్లుదుర్గము కల్లమువదలి పారిపోయినది.

2

పని పాటలు

౧౯ ఏ తా ము

పాట భారతీయులకు జాతీయకళ. పుట్టినరోజున పాట, తొట్టెట్టెట్టినప్పుడు పాట, అన్న ప్రాశానానికి పాట, విద్వేముచేసినప్పుడు పాట, ఆడుతూ పాట, పెండ్లికి పాట, శోభనానికి పాట, సీమంతానికి పాట, భారతీయుల జీవితాన్నంతా పాట వడవలయి తేల్చి న్నా. స్తుతి. గాన సరిస్థితి అరచేత పెరిగిన తెలుగుదేశ్ ఆంధ్రలోనూ ఉత్తరలోనూమత్రపే. కాక పనిపాటలలోకూడా పాడుకుంటూనే ఉన్నవడతాడు.

— ఏతాము విరిగినట్లుంటే ముగ్గురికి చావు. అట్లని ఏతాముపట్టకము మానగలరా ? గూళ్ళు నొప్పనకుండా గూనలు లాగిననే మెరుక చేసి తడిసి గింజలు పండగలవు.

✓ ఏతాము తోడరా తమ్ముడా, సీ
చేతైన సాయమదే తమ్ముడా
పాతాళ గంగమ్మ పైకుబికి పొంగింది.
యేతాముతోడి మెరుకసేలన్ని తడవాలి
గూళ్ళు నొప్పనకుండ గూనలులాగాలి బేగి
సేలన్నితడిసి మరి చూనలు బాగెదగాలి
కట్ట తెగిపోకుండ కట్టండి గట్లన్ని
బద్దిపై సిన్నోడ భద్రముగా నడవాలి
పట్టుతప్పితే పళ్ళు పలవలరాలాయిగాని
ఏత మెక్కినవాడు ఏరు కట్టినవాడు
ఏటేట పంటలతో యెలగాలి పదినాళ్ళు.

౨౦ ఏతా ముపాట

— ఆశలు ఆశలనంటును. పాపము ఆచరణలో ఏతాము బ్రతుపాట్లు చూడండి.

— ఏటి కేతంబెట్టి వెయిపుట్లు పండించి

ఎన్నడూ మెతుకెరగరన్నా

నేను గంజిలో మెతుకెరగరన్నా

కాల్జేయి కడుక్కొని కట్టమీద కూసుంటె

కాకి దన్నీపాయెరన్నా - కాకి

పిల్ల దన్నీపాయెరన్నా

పోరుకూ జాల్లెక పొయికాడ కూసుంటె

పోరి దన్నీపాయెరన్నా - పోరి

తల్లీ దన్నీపాయెరన్నా

చుక్కపొద్దునలేచి బొక్కెనెత్తాపోగ

బొక్కబొర్లా పడితిరన్నా

నాదేటి బ్రతుకాయెరన్నా

నేను నాడే చావకపోతిరన్నా

ప్రత్యేకముగా దురదృష్టవంతుడు, మెతుకుమాట దేవుడెరుగును, కాకిపిల్ల
తిన్నాడు.

౨౧ గొడ్డలిపాట

నరకవయ్య నరకవయ్య నరకవయ్య
'వాడేమికొట్టాడు?' 'చింతచెట్టు'
'వీడేమికొట్టాడు' 'చిన్నచెట్టు'
'నీవేమికొట్టావు' 'ములగచెట్టు'
నరకవయ్య నరకవయ్య నరకవయ్య
వాడేమికొట్టాడు ఓహోచింతచెట్టు
వీడేమికొట్టాడు ఆయ్యో చిన్నచెట్టు
నీవేమికొట్టావు ఇహిహీములగచెట్టు

ములగచెట్టు మహాపెంపు. కొవ్వొట్టిన పటుక్కుమని వింగును. మొదటివాడు పస్తాడు
చింతచెట్టును కొట్టినాడు. అడిగినవాడు ములగచెట్టు కొట్టినాడని “ఇహిహీ” అని
నవ్వుతున్నారందరూ. వ్యవసాయముకొరకు అజీవినరుతుతున్న దృశ్యమిది.

౨౨ ద మ్మి డీ

అన్నిటికి నీవేగతి దమ్మిడీ
నీవెంతపనిచేశావె దమ్మిడీ
నిను పెట్టెలోనె పెట్టినానె దమ్మిడీ
ననుమోసగించి పోయినావె దమ్మిడీ
అందరికి నీవేగదా దమ్మిడీ
ఏకాదశీనాడు, రాకాసినాడు
నీకోసం వచ్చినానె దమ్మిడీ

పాపము రాళ్లుకొట్టి సంపాదించిన నామ్మ ! కోయిచో ? ప్తముకదా ! అంచుకీ దమ్మిడీయే
గతియుట !

౨౦౨ పాఠ పదము

—ఇదిగో ఈ పాఠపదము వినండి. పాఠముదించినప్పుడు మొదటి భాగమున్నూ మట్టిని విరినప్పుడు రెండోభాగమున్నూ పాట ! ఊపిరి తిరగవద్దామరి ?

ఏయూరు, భామా

గుంటూరు, సాది

ఏమినీ, వేరు

వేరుగు, న్నయ్య

—ఈ పాటలో కూడా అడేలయ. ఒక పాదము పూర్తి అయ్యే వరకు రెండు పాఠల మన్ను పోగవు తుంది.

౨౪ పా ర ప దం

వచ్చె వచ్చె వానజల్లు జాలమదియేల
గుచ్చుకొనె రేగుముల్లు జాలమదియేల
చక్కగొట్టే చిన్నవాడా జాలమదియేల
చక్కవిరిగి చెంపదగిలే జాలమదియేల
వచ్చె వచ్చె వానజల్లు జాలమదియేల
గుచ్చుకొనె రేగుముల్లు జాలమదియేల

చక్క విరిగి చెంపదగులుటలూ, ముట్ల గుచ్చు కొనుటలూ ఈ పాటలలో తర్జుమా వినబడు
తాయి. ముల్లు గుచ్చుకొనుట పరిపాటియే. చెక్కలు ఎగురుట కూడా సక్ష్మత్వ
చెంపదగులుట వింత.

౨౫ బరువులు లాగే పాట

—చిన్న చిన్న పనులలో పాటులోని స్వక ప్రవాహమున్నూ లయయున్నూ పనివాళ్ల దృష్టిని మార్చి పని కష్టమును మరుగు పరచగలవు. పెద్ద పెద్ద బరువులను తోయునప్పుడు పాటుకులిబిడో తోడుకావాల్సి. కూడు తప్పితే కామమే కదా పాటుక జనానికి సుఖగా యకము ? బోయిలర్లను దూలాల్మూడు నడిసే కూలీల సాటు వినండి.

జంబయిలే జోరు లంగరు	
అవుర, అవుర, మనోల్లబ్బయి	జం
నీకు బారులేదు జోరులేదు	”
నీకు రోసంలేదు చూసంలేదు	”
నా! చల్ల నీళ్లు మల్లిమొగ్గ	”
నా ఉడుకు నీళ్లు ఉల్లిపువ్వు	”
కడవమీద కడవబెట్టి	”
కాకినాడ రేవుకెళితే	”
కాకినాడ కలకత్తేరు	”
కడవదింపి కాగలించె	”
బిందిమీద బిందిపెట్టి	”
భీముడు పట్నం రేవుకెళితే	”
భీముడు పట్నం కలకత్తేరు	”
బింది దింపి ప్రియమలాడె	”
ముంతమీద ముంతబెట్టి	”
కళింగ పట్నం రేవుకెళితే	”
కళింగ పట్నం కలకత్తేరు	”
ముంత దింపి ముదులాడె	”
ఎవరొ ? ఎవరొ ? మనోల్లబ్బి	”

౨౬ ఓచిన్నదాన

“జంబైలే శోరులంగరు” అన్నది తుమ్మెదా, వెన్నెలా, సునాసారి గున్నమ్మవంటి పాదాంత పదావళి (పల్లవికాదు). ఈ పాదాంత పదావళితో ఎన్ని పాల్లలైనా వినబడుతాయి. జంబైలే శోరులంగరు “కొండామీదా రోశేపెట్ట” అన్న ఇంకొక పాట పూర్తిగా దొరికినది కాదు. కూలివారందరూ “జంబైలే శోరులంగరు” అని కలిసి పాడుతారు. కల్పనాకారు శోకడు మాటలు అల్లుతాడు. ఈ అల్లక సాగసునుబట్టి వారప్పుడప్పుడు గొల్లుమంటుంటారు కూడా.

—రోడ్డుగోలరు బాగుప్పంటుపోయే కూలీలపాట చూడండి. లిబిడో ఇంకొక అడుగు వేస్తుంది.

౨ ఓచిన్నదానా విడువనెచెంగు

ఓచిన్నదానా వదలనెకొంగు

బందారు చిన్నదాన బాజాబందూలదాన

బాజాబందూలమీద మోజేలలేదే || ఓచిన్నదాన ||

గుంటూరు చిన్నదాన గుళ్ళాపేరులదాన

గుళ్ళాపేరులమీద కళ్ళూపాలేదే || ఓచిన్నదాన ||

కాకినాడ చిన్నదాన కాసూల్ కంటేలదాన

కాసూల్ కంటేలమీద మనసేలలేదే || ఓచిన్నదాన ||

అద్దారూపాయిపెట్టి అద్దాల రయికొంటె

అద్దాలరయికమీద బుద్ధేలలేదే || ఓచిన్నదాన ||

నల్లానల్లానిదాన నడుమూ సన్నానిదాన

తల్లికూసేపలమల్లె కులుకూసూపులదాన || ఓచిన్నదాన ||

నిన్నుసూసీ మనసు నిలవకున్నాదోలె || ఓచిన్నదాన ||

ఈ పాటలోని డీర్బాటూ, యతి ప్రాసలూన్నూ బృందగాత్రమున్నూ దారినపోయే బాటసారుల శంకరితో పట్టి ఆలరించగలవు. అలరించునుగూడ. పాడుకుంటూ రోలరులాగే జట్టు వేటికి నుంసరసావుగియే. కనుక వే కవికొండల వెంకటరావు గారు కూలియన్నల (ఈ) కుటుంబమును ఒక ఖండకావ్యములో ఇవ్వబడ్డారు.

౨౭ జోజారమ్మ తోట

—లయబద్ధములైన పనులకు లయబద్ధమైన పాటలతో మైత్రీ చక్కగావదును. ఈపాట 'కిటతక కిటతక' అన్న ఎనిమిది అక్షరాల ఆపుతాలు నాలుకేసిచేరి ఏర్పడిన పాదాలది. మొక్కలనుగానీ, నీటికుండలనుగానీ, వరుసగానిల్చి ఒకరినుంచి ఒకరికి అందించుపనే జట్లు ఈపాట పాడుతారు. మొదటి ఆపుతము కుండనందుకొటానికే తరవాతిది కుండును పక్కవారికి అందించటానికే ఊత ఆవుతుంది.

నాశేరమ్మా నాశేరు, ఏమిమొక్క నాశేరు
 జాజారమ్మా పూలతోటలూ, జాజీమొక్కనాశేరు
 సాగేనమ్మా సాగేను, ఏమి తీగ సాగేను
 జాజారమ్మా పూలతోటలూ, నన్నాజాజీ సాగేను
 యేసేనమ్మా యేసేను యేమిసిగురు యేసేను
 జాజారమ్మా తోటలోను చేమంతులు సిగురేసేను
 తొడిగేనమ్మా తొడిగేను ఏమిమొగ్గలు తొడిగేను
 జాజారమ్మా తోటలోను రోజామొగ్గలు తొడిగేను
 విచ్చేనమ్మా విచ్చేను ఏమిపూలు విచ్చేను
 జాజారమ్మా పూలతోటలూ సంవెంగలూ విచ్చేను ॥

పూలతోట పనిలోనేకాదు. ఇటికెలు అందించుకుంటు నుట్టవేసేటప్పుడుకూడా ఈపాట పాడుటయు కద్దు.

౨౮ ఎయ్ రా సిన్నో డెయ్ రా

—ఇలాంటిదే మరొకటి. ఎది ఇటకం గుట్టపగ్గరి వివరణపాట. ఇదిన్నీ 'కిటక' కిటక' ఆపుతారట. కాని రెండు ప్రకృతాలవగానే ఒక పాదము అగిపోయి ఇంకొకపాద ముండిస్తుంది.

ఎయ్ రా సిన్నో డెయ్ రా
ఎయ్ రా జోరు గెయ్ రా
దిక్కులు చూడక పక్కలొంచి
మక్కువతో పనిచెయ్ రా
ఎయ్ రా సిన్నో డెయ్ రా
ఇంటపుట్టిన యెద్దుల్లాగు
మొద్దుకింద వుండకుర
ఎయ్ రా నీజోరుగాల || ఎయ్ రా ||

౨౯ బాపనయ్య బండి

— బండి! మానవకోటిలో అన్నిచేసేయానం దాన్ని చేసే ప్రయాణమునకు తోలియుగాల నుంచి నేటిదాకా ఆధారమైనది బండి. బండిచుట్టూ చాలా జానపద గేయాలున్నవి. ఇది ఒకటి. ఇది పరమార్థ గేయముకాదు పరిహాస గేయము.

భలేభలే బాపనయ్య బండికట్టాడు
చల్లవల్లిరోడ్డుమీద చిటికిలపడ్డాడు
బోడిపాలెం రోడ్డుమీద బోల్తాకొట్టాడు
బండికట్టి రోడ్డుమీద మొండికెత్తాడు.

౩౦ గ డ్డి పా ట

— పైతుడు : ఏమివాకిమ్మ, మాలెతలకు గడ్డిమాళ్ల! భూమిమీద మోసగించని పంట,
స్వచ్ఛమైన ఆముస పెద్దపంట, గడ్డిపంటయే. మాలెతల అభిమానము గమనించండి.

కడుపు చల్లనితల్లి
గడ్డిమాతల్లి
పిడికిటికి రావమ్మ
కొడవటికి రావే
గడ్డికూడే తింటూ
గడ్డిలోనే ఉంటూ
గడ్డిలో పాణమొదిలి
కైలాసం సూత్రాము

౩౧ విసురురాతి పదములు - ౧

—విసురురాతి పదములని పశ్చిమాంధ్ర సీమలో చాలా పదములున్నవి. విసురురానికి శృతితోనేగాని తాళముతో సంబంధములేదు. కనుక ఈ పాటలలో తాళపు బిగుతువుండదు. ఊహలూ భావాలుమాత్రమే పొడుగుపెండును పట్టుపంటాయి. కథనము కనబడుతుంది వీటిలో ముఖ్యంగా, మచ్చకు నాలుగు పాటలు.

ఆదివారమునాడు అమావాస్యనాడు
అన్నయింటికినేను గిన్నెనడుగబోతె
మావదిన శాంభవి లేదుపొమ్మనెను
మాయన్న మంచివాడు మళ్ళిరమ్మనెను
చిన్నోనికి చీటంగి సిలుకు కుళ్ళాయి
బాలునికి పొట్లంగి పాలుపాసెగిన్నె
నాకునల్లచీర నెమలివన్నె రవికె
వడినిండ బియ్యము వల్పొకొబ్బరిగిన్నె
పసుపుకుంకుమయిచ్చి పంపెమాయన్న ॥

౩౨ వి సు రు రా తి ప ద ము - ౨

తూరుపు వాకిళ్లకు దూలాలుగావు
 పరమటి విండ్లకు పలకల్లుగావు
 మాయింటి కోడండ్లకు రోకళ్లుగావు
 ధనము రాసులిచ్చె తండ్రి రామయ్య
 నీవైన చెప్పరాద ఆమానిపేరు
 అమ్మరో నీకింత వినవేడుకైతె
 మాడల్లా సొయ్యేటి మరుదుల్ల నడుగు
 మాడల్లా సొయ్యేటి మరిది సుబ్బయ్య
 నీవైన చెప్పరాద ఆమాని పేరు
 అమ్మరో నీకింత వినవేడుకైతె
 మైసాక్షి పళ్లుల్ల మానుల్ల నడుగు
 అమ్మరో నీకింత వినవేడుకైతె
 బారాసావిటి మీది బావల్ల నడుగు
 అమ్మరో నీకింత వినవేడుకైతె
 కొలువు సావిడి మీది కొడుకుల్ల నడుగు
 అమ్మరో నీకింత వినవేడుకైతె
 నేలాన పండిన పల్లెరు చెట్టు

౩౩ విసురురాతిపదము - ౩

నల్లకొండల నడుమ వుత్తికె సాకాలి
 మాయన్న ఏసిన దట్టి పేరేమె ?
 చింతకుంటసూలమ్మ శిగువెల్లతోగరు
 నంద్యాల నల్లంచు లంజెపేటంచు
 కందనోలు కరకంచు కంది బేడంచు
 ఉత్తకరా చాకాలి పుల్లిపువ్వాలె
 మడసారా సాకాలి మల్లెమొగ్గాలె
 ఇచ్చిరా సాకాలి అన్నవాడలకి
 ఇచ్చేను వొచ్చేను ఇల్లునే నెరుగ
 గచ్చాతోకట్టిన గాజుస్తంభాలు
 సున్నమ్మ పూసిన సురటి మిద్దిళ్లు
 వేపమాని యెదురిల్లు ఎద్దూల మిద్దె

౩౪ విసురురాతిపదము - ౪

సకీయయిలుజొచ్చి యెల్లజాలడె
 సక్కున్నివాడమ్మ సాంగధరుడు
 ఇరుగుపొరుగమ్మలార ఇతనిపొమ్మనర
 ఇరుగోరిమాటలు వినవిచ్చిరేను
 పొరుగోరిమాటలు పొనవచ్చిరేను
 చిలుకనీళ్లులోడె జలకమాడెను
 హంసఅన్నమలొండె ఆరగించెను
 వెలదీమంచములేయె వెన్నెలబైట
 పడతిపానుపులెయ్యె పవ్వళించెను
 ఆకులేవె పోకలేవె అడకత్తిలేవె
 చూడనున్నపుకాయ చుట్టియ్యెమడుపు
 నన్నంగచుట్టియె సగముకొరికియె
 యెంగిలెంగిలిశెవుడ యెగ్గుపట్టెవు
 మనకేమియెంగిలీ పుణ్యపురుషులకు
 విసినెకరలులోను విసిరె ఒకజాము
 ఇసిరిసిరి ఆకాంత స్తంభానికొరిగె
 కాంతకీకన్నీళ్లు కాల్వలైపారె
 వానకురవలేదీ వరదయెక్కడిది
 ఆమ్మరొ మనయింట్లొ వొరువలెక్కడివె
 నువుపోయి వరసింట్లొ పండుంటివి కొడక
 ఆడవారిశోకంబు అటువంటిదప్ప

వీని పదాలు ద్విపద పదసల్లాగ కనబడతవి. కాని వీటిలో ద్విపదల గణనియమాము కనబడదు. ఇవి నాలుగేసి కిటతకిట ఆవృతాల పాదాలపాటలు. పాడేవారు పాదానికి ఇరవైమాత్రలు పదవీతిని కట్టించేస్తారు.

౩౫ క దు రు

— ఈ కదురుపాట పల్లెలవారి ఆర్థిక జీవనానికి చక్కని అర్థము. స్త్రీయొక్క ఆర్థిక పారశ్రావ్యమే మగవాని, జులుమునప వచ్చును. 'కదురుచల్లగుంటే' తగనిమగడెందుకూ?

వడుకువడుకూ కదురు వడకవేకదురా

ఏకులబుట్టంత యెలుండినంత

ఏకేకుబకబార యెలుండినంత

నాయేకులైపోయె నాకేమొచింత

• యేకులయెల్లక్క పత్తిపుల్లక్క

రాక్షాలరామక్క రావెపోదాము

...వడుకు

కదురునల్లగుంటె కదిలింతు గోల్కొండ

మగడెందుకే తగని మగడెందుకే

౩౬ రాత్రి ము

—చంపుళ్ల పాటవరినలో తరువోజుల్లాగ వివచడే ఈపాటలన్నీ లోకస్మృత్యానికే దర్శనానే.
 ఊహలూ ఉద్దేశాలూ భావాలూ అల్లుడని వుంటాయి పీట్లో. కవ్వమాడనియిల్లు కదురు
 త్రిప్పుకొంప కానరాని ఆగోబుల కుదురైన సంతృప్తిని ఈపాటలు చక్కగా బింబిస్తాయి

అందచందములేని ఆడకూతురికి

అందమేరుపరుచు ఆపత్తిచెట్టు

పాడివంటలున్న బంగారమిచ్చు

వైడి పత్తిని వెంచ బంగారు హెచ్చు

పాలు పెరుగులున్న పాపల కొఱకు

పత్తి నూలు దీయ పాతల కొఱకు

కవ్వమాడని యిల్లు కదురు తిప్పని కొంప

మగ్గము లేనూరు మరి గానరాదు

రాట్నాల మోతమ్మ రవ్వలామోత

కనకగిరి గొల్లారి కవ్వాలమోత

ఏకుళ్ల రాత్నము కాళ్లనంకెళ్లు

కలవారి అల్లుడి కాళ్ల నంకెళ్లు

ఏకేకు ఒక బార ఎల్లండి సంత

నాయేకులయిపోయె నాకేమి చింత

పుంజమ్మ నూలుకు పోగు తక్కు

కొండ మీద పొద్దుంది కొట్టబోకత్త

చేని వారొస్తారు చెప్పబోకత్త.

తక్కువైన పోగును భక్తి చేయుటకని చేసిలో పత్తిని తన్నురించినది కాబోలు !

౩౭ కవ్వము పాట

— ఈ కవ్వము వాట కీటక కీటక అని నాచుగొడురాల ఆవుతాలతో నడుస్తూ కోలాటాని కనుకూలంగా ఉన్నది. కోలాటపు పాళే అన్నా నమ్మనచ్చును.

అన్నా బిందేటి పాలు - కేన్నెరలమోత
అమ్మా చేసేదీ చల్లాయీ
అమ్మా చేసేదీ చల్లా - కవ్వాలమోత
రాగిదీ కవ్వాలమోయీ
రాగిదీ కవ్వము - రవ్వడేపెన్న
చింతాదీ కవ్వాలమోయీ
చింతాదీ కవ్వము - చిల్లాడేపెన్న
దంతేదీ కవ్వాలమోయీ
దంతేదీ కవ్వము - ధ్వనులెల్ల చల్ల
ఉక్కుదీ కవ్వాలమోయీ
ఉక్కుదీ కవ్వము ఉగోచుపెన్న
రేపల్లెవాడలోయీ
రేపల్లివాడల చల్లమ్మ చల్ల

౩౮ రోకటి పాటలు

— రోకటి పాటలు—విన్నకోట పెద్దన్న చెప్పినట్లు—తరువోజ నుండి ఆవతరించాయి. నన్నయ పూర్వపు కాననాల్లో ఈ పాటల వరుసలు చామక్య నృపులు చేయించిన సంస్కారముతో కనబడతాయి. చన్నెండో శతాబ్దపు నన్నె చోడుడు, శబరకామిని గౌరుకొమ్ము రోకట నెదురు బాటలు పటికపుతోల బోసి చందుడు జంగమలింగమును పొడిచి తీసి చక్కగా వర్ణించినాడు. వాల్మీరికి సోమన్న గారి ప్రభాషము వల్ల తెలుగునాట బలిసిన ద్విపదల బలము రోకటి పాటల్ని కూడా ఆ మూసలోనే రంగరించినది. అప్పటి ద్విపదలలో కనపడిని అయిదురాల ఆవృతాల పాటలలో విరివిగా కనపడుతూ వీటి మాతృక అయిన తరువోజ పోలేను చూపిస్తవి.

విసురు రాతి పాటలు, రోకలి పాటలు, (విశాఖ మండలపు) పోలనూర్ పరుసలో నున్నప్పటికీ వీటి వస్తువులో భేదిములు లేకపోలేదు. విసురురాతిపాటలు సోదరుని అభిమానమూ, పొడుపుకథనంటి సమస్యా, పుట్టింటి అండమూ, ప్రేయసి పరివేదనమూ, పంటి ఆనుభవ భీజముల చుట్టున్న అల్లిన అండపుగూళ్లు. విసిరేవారు ఇద్దరే. వివేచారెండగో ఉండరు. కనుక విసురురాతి పాటలు అనుభవాన్ని తనకే చెప్పుకుంటూ నెమరు వేస్తున్నట్లుంటాయి. రోకటితో చంపుతున్న ఆయాసములో కల్పన సాగటానికి అవకాశము తక్కువ. తల్లియైన తరువోజను ఒట్టి నాలుగు పాదాలకూ, ద్విపద ప్రభావాన్నిబట్టి రెండు పాదాలకూ దిగుతుంది రచన. విసటానికి అయిదారుగురుంటారు. కనుక రోకటి పాటలు స్వగతాలమాదిరి కాక ఒకరిని సంబోధించినట్టే వుంటాయి. వాటి పొడవు చిన్నది గనుక అనుభవసారమంతా వాటిలో మాత్రిగట్టినట్లు ఉంటుంది. వీటి నన్నిటిని నేకరించినేసి నట్లుయితే భారత మంత గ్రంథమౌతుంది. మచ్చుకు ఏవోకొన్ని.

○

నాచేతిరోకళ్ళు నల్లరోకళ్ళు

చేయించు అన్నయ్య చేవరోకళ్ళు

వేయించు అన్నయ్య వెండిపాన్నలు
 నువ్వని నేనొక్క పోలేసితేనూ
 చుక్కలు పిక్కటిల్లు సూరన్నదలు
 అన్నని నేనొక్క పోలేసితేనూ
 ఆకసమ్మా కదలు ఆరాజుకదలు

—౨—

ముగ్గురన్నలతోడ నేబుట్టినాను
 నానడుము మువ్వంచు చీరగోరింది
 నలుగురన్నలతోడ నేబుట్టినాను
 నానడుము నల్లంచు చీరగోరింది
 అయిదుగురన్నలతోడ నేబుట్టినాను
 నావొళ్లు అద్దాల రవికగోరింది

౩

కోడలా కోడలా కొడుకుపెళ్లామా
 పచ్చిపాలమీది మీగడయేదీ
 వేడిపాలమీది వెన్నలుయేవి?
 నూనెముంతలమీద నురుగులుయేవి?
 అత్తలో ఓ అత్త ఆరళ్ల అత్త
 పచ్చిపాలమీద మీగడుంటుందా
 వేడిపాలమీద వెన్నలుంటాయా
 నూనెముంతలమీద నురుగులుంటాయా

ఇరుగుపొరుగులార ఓచెలియలార
 అత్తగారారల్లు చిత్తసించండి
 పెత్తనం లాగేస్తే పేచీలుపోను.

౪

కారాలలోకెల్ల రెండుకారాలు
 ఉప్పుకారమొకటి ఉపకారమొకటి
 వాసాలలోకెల్ల రెండువాసాలు
 రాణివాసామొకటి విశ్వానమొకటి
 కుంటలలోకెల్ల రెండుకుంటల్లు
 వడ్లకుంటా ఒకటి వెకుంతమొకటి.

౫

ఆడదాన్నీనేను అయిపుడితిగాని
 గండ్రగొడ్డలిక్రింద కొమ్మనైనజాలు
 గొర్రెలు బ్రతుకేల కోటిధనమేల
 స్వారాజ్యమిచ్చినా సవతిపోరేల
 చూడకా ఆడేరు చూచి ఆడేరు
 కానకా ఆడేరు కల్లలీ ప్రజలు
 పాటలుపాడితే పలవలంటారు
 పాడకుంటే జనులు మూగదంటారు.

పాపమ్ము చేసుకుని బావిలోపడితే
 పైమరికియేగాని పాపాలుపోవు
 చేటుకాలమట్ర శంకగుడ నీకు
 ఆలిమిదివెండి యెట్లాడినావు ?
 ఊరిముందరచేను వేయబోకన్న
 ఊళ్లోను వియ్యమ్ము చెయ్యబోకన్న
 ఊరిముందరచేను కాకులపాలు
 ఊళ్లోనవియ్యమ్ము కయ్యాలపాలు
 చేనుమంచీదని చెప్పబోకన్న
 చెరుకన్నరాజనం పండిన్నదాక
 ఆలిమంచీదనీ అనబోకురన్న
 అదివచ్చిమనలోన అణిగిన్నదాక
 అత్తింటి కోడలవు కావుగావున్నె
 ఆజ్ఞసిగ్గులునీకు లేవుగావున్నె
 వీవునిండా కొంగేదె ఇరువరనలేవె
 మడమతిరగ బట్టేదె ? మాటవాసేదె ?

రా స గు మ్మ డి

— పని ఆయాసాన్ని తగ్గించుకోవడానికి పాడిన పాటలు ఆ పనిని గురించిన ఉపాక్షేపీత్వం నక్కరలేదు. అన్యాయదేశపు టూటా నా, ఎత్తిపాడుపులూ, ఆళ్ళర్యాలూ, ఏనైనా వుండవచ్చు ఈపాటల్లో. అందుచే ఒక్కొక్కరినీ నీటి భావాధ్యాన్ని తెలుసుకోవటము కష్టము. ఈ రెండు పాటల్ని చూడండి.

గుమ్మా! గుమ్మన్నలాక! గుమ్మన్నలారో! నారాసగుమ్మడి
తూరుపునున్నాది | తూరుపుగూలో ! ||నా||

తారుపు గుల్లాకు । తన్వంతకొప్పా !

తద్వంత కొప్పుకి । గుప్పడేసిపూతో ! ,,

గుప్పడేసి పూలకి । తాళు సరుకో !

తాకట్టు నరుకీకి | తాగుబోతు మొగుడో ! ”

తాగుబోతు మొగుడికి । తాళింపుకూడో ! ,,

తాళింపుకూడూకు . తాటికాయపులుసో !

౪౦ చెంచువారు

చెంచు వారిట్లలో చెడ్డకొలవనివారు
 చేరుటమ్మలచేతనూ
 వీపునాయమర్లు విల్లుటంబులుచేత
 యిల్లు వెళ్లని చెంచులూ
 పొద్దుపోయె యింటికి పోవాలెగూటికి
 దోవదొలుగూ ఓగులూ
 పొద్దుబోతే కనక బద్దికురులున్నాయి
 వెతకవే వెదురు బియ్యము
 వెదురు బియ్యపు కూడు మదన చక్కెరతోడ
 మదములేకలబలకవు
 ముదముదగమానుముందరది నెల్లీవనము
 ముందరది నెల్లివనమూ
 మెట్టికాళ్లాదాన మెట్టించి నడచేవు
 కాలి ముల్లిరగదంటే
 అరికాల్లో వున్నాది అరవై ఆరు ముళ్లు
 ఆడదీ జాణతనమూ
 కూచ్చొనీ ఆముల్లు కుదురుగా తియబోతె
 కుదరనీయరు చెంచులూ
 పండుకోనీ ముల్లు పాటిగా తియబోతె
 పండనీయరు చెంచులూ
 చెంచువాగిష్టాగో చెడ్డకొలవనివారు
 చేరుటమ్మల చేతనూ

౪౧ తా కరవువ్యాప్తునే

౧. పల్లవి : కాకర పువ్వాప్పునే? గౌరమ్మ ! కాకర పండ్లొప్పునే || గౌ||

మిత్రం - కాకర, పువ్వుమీద ! వాలిన చిలుకలు

వసంత చెకులు, మైకో గబ్బలు

మైకో మేడలు, చందమామ నీడలు

సవరపు దండలు !

ఆగడియలో శ్రీగడియలు—

దంచిన పాలు ! ధుణికి చొంగపు !

దానత్త బోసిన ! పట్టెళ్లు

కో; కో; తడవలు ! రాముడుయ్యలు !

గంటసిరి మువ్వలు ! గౌరమ్మా ! నీనుతుడేడే ?

వాడిన పువ్వులు, వడిలోబోసుక

వాడలు నెలికిన ! లేడమ్మా !

సరి, మేడలు నెలికిన ! లేడమ్మా.

౨. చిక్కుడు పువ్వాప్పునే? గౌరమ్మ ! చిక్కుడు కాయొప్పునే

మిత్రం - చిక్కుడు పువ్వుమీద ! వాలిన చిలుకలు—

[వై మాదిగ - మిగిలినది పాడవలయును]

౩. బీరయ్య పువ్వాప్పునే? గౌరమ్మ బీరయ్య పిందొప్పునే

మిత్రం - బీరయ్య పువ్వుమీద ! వాలిన చిలుకలు—

[వై మాదిగ - మిగిలినది పాడవలయును]

3

16

3

3

3

6

౪౨ గొబ్బిపాట

పిల్లలు ఆటలాడుతూ పాడే పాటలు చాలా వున్నవి. వాటిని పల్లెపదాలనటం కంటే బల గేయాలనటం మెరుగు. వారి ఆటల పాటలలో లయ, యతిప్రాసలూ తప్ప మానవ ఉహులున్నూ ఉద్దేశాలున్నూ ఉండవు. (ఇంగ్లీషులో చాలా గేయాలను ప్రాసక్రియ అన్నారుగాని పాటలనలేదు.) ఈ బాల్యస్థి వాటిని ఆటలపాటలు గొబ్బి పాటలేన పేరుంది.

గొబ్బి కాటమరాజు కథలో మొదట కానరాస్తుంది. శ్రీ. శ. 1424 నుండి 150 వరకూ ఉపించిన అన్నమయ్యగారి సంస్కృతములలోని “కొలని గోపరిక గొబ్బిల్లో యి కులము సామికిసి గొబ్బిల్లో” అన్న కీర్తననుబట్టి ‘గొబ్బిల్లో’ అంటే నుతులు, పూజల అన్న అర్థము వస్తుంది. ఈ శతాబ్దారంభములో ‘స్త్రీలపాటలు’ నచ్చువేసి ఈ వాచ యాన్ని ఉద్ధరించిన నందిరాజు చలపతిరావుగారు ఓశమస్కంధ పూర్వభాగము, ప్రశ్నోత్తర గొబ్బి పాట, చూడివడుతూ తాళో మీది గొబ్బి పాట, అని మూడు పాటల నచ్చువేసినాడీ ఈ పాటలలో గొబ్బియల్లో, గొబ్బి, అన్న మాటలు నుతులు అన్న అర్థముతోనే కనబడి తున్నవి. “గొబ్బిపాట” అన్నమాట “గొబ్బిల్ల పాటల పద్యంలోని పాట” అన్న అ ముతో ఉన్నది. కనుక గొబ్బి పాటలు ఒక పరగల పాటలున్నూ ‘గొబ్బియల్లో’ అనగ మాటలు తుమ్మెదా, చెన్నెలా పంటిపాదాంత పదములూ నన్నమాట. గొబ్బి పాటల వస్తు సామాన్యముగా పౌరాణికముగానే వుంటుంది. మచ్చుకు ఒక్కటి.

గంగమ్మ గౌరమ్మ అప్ప సెల్లెండ్రూ	గొబ్బియల్లో	గొబ్బియల్లో
ఒక తల్లి బిడ్డలుకు వైరమూలేదు	”	”
మంచి మంచి పూలేచి ఒకరాసిపొసిరి	”	”
కానరాని కలువలేరి ఒకరాసిపొసిరి	”	”
ఏడు మూర లింటిలో ఏదొక్కతూము	”	”

ఏడొక్క తూమేసి ఎల్లా కొలిపించె	గొబ్బియళ్లో	గొబ్బియళ్లో
పొగిడి ఒక తూమేసి పారాకొలిపించె	”	”
గంపెడు తీసేసి గంగాకెత్తండి	”	”
మంచి మంచి పూలేరి మామయ్య కంపే	”	”
కానరాని పూలేరి గౌరమ్మ కంపే	”	”
అక్కనూ చెల్లినీ ఒక్కరీ కిచ్చె	”	”

౪౩ చందమామకోపు

— మన హాస్తియశివశంఖో యుగంధకునూ తరుణముస్కులకునూ ఆటలు లేవు. కోలాట మొదటికి కాచోలు ఆటఆడటానికి వీలయినది. దీనిలో వర్ణశలనమూ, వేషసామగ్గ్యమూ, సమర సామగ్గ్యమూ, మువ్వలత్రైకతో కోలల లయ, రాగసరస్వీ, కంకమేళ, కథాసౌందర్యమూ విష్ణుమృగిగా నీకుమయి అలరించి, జట్టునాయకుడు ఒక నాణ్యము పాడితే వర్ణలకారంలో ఉన్నజట్టువారు అంగజాన్ని తిరిగి పాడతారు. అందుకూ చిన్నచిన్న కట్టెలతోలయను సూచిస్తునే పాడతారు. నాయకుడు నడిపే కథలో ఉత్సాహపు పట్టువచ్చినప్పుడు, ముందుకూ వెనుకకూ అడుగులు వేయటమూ, పక్కవానిని చుట్టిపోయి వైచారితో కోలకొట్టి తాళము నిలపటమూ, ఆటగాండ్లు చాలమంది దొరికితే లోకక్ష్య వెలికక్ష్య సవ్యముగానూ అపసవ్యముగానూ తిగగట్టమూ కడపడతాయి.

కోలాటపు పాటలు సామాన్యముగా చతుర శ్రగతిలో క్రితక క్రితక అనో, త్రిశ్రగతిలో తక్కిత తక్కిత అనో నడుస్తవి. దీనిని కోపులంటారు. మొదటిది విఘ్నేశ్వర కోపు. “శివశివమూర్తివి గణనాథ, నీవు, శివుని కుమారుడవు గణనాథ” అని ప్రారంభిస్తుంది. సరసకోపు అనే “గొల్లచారి వాడలకు కృష్ణమూరితీ, నీవు, ఏమిపనికొచ్చినావు కృష్ణమూరితీ” అన్నపాట అన్నమయ్యగారికాలానికే ఉన్నట్లు దీన్ని అనుసరించిన అతని సంకీర్తనలు పెక్కులు సాక్ష్యమిస్తవి... కోలాట కీర్తనలు దేశీ సారస్వతములోని ఒక ప్రత్యేక అధ్యాయము. పురాణగాథా సన్నివేశాలూ, భక్తుల తీర్థయాత్రలూ, గోవాళ్ల సంవాదాలూ, వేదాంత తత్వాలూ, బ్రతుకు బాటలూ, గురుప్రశంసలూ, మోహప్రలాపాలూ, అన్నీ వుంటవి ఈ పాటలలో. తెలుగులో పారిస్తావిక పద్యమంజరలు (Poems) లేవు; ఈ కోపులు ఆ స్థితిలో చక్కగా అమిరి పోతవి... మనము కీర్తన అనుకునే “రామలాలీ మేఘశ్యామలాలీ, తామరసనయన దశరథతనయాలాలీ” అన్నది లాలికోపు. ‘తెల్లవారనచ్చె తొలికోడి కూసెను నల్లని నాసామిలేరా’ అన్నది మేలుకోలాపు కోపు. రామచంద్రాయ జనక రాజజా మనోహరాయ మామకాభీష్టదాయ మహిత మంగళం” అన్నది మంగళహారతి కోపు. పూర్వకాలపు పాటలలో ఈ కోపులు కలిసిపోయి ఉంటవి. దరువు, కోపు,

చదువు కోర్కెన, బావల్లో పీడితో వ్యభిచార వృత్తి కనికెట్టయిన అందమైన పని. అని తంకా
మనవలసియున్నది.

చక్కడ ఉదయించిన కోఫలు నేలకేపట తెలుగు నాటవినిపించే పాటలే.

చందమామ చందమామ చందమామా

అంద చందాల ముద్దు చందమామా

పాలకడలి తరగలందు చందమామా

బాలుడవై బుట్టినావు చందమామా

పాలాక్షు శిశుమనందు చందమామా

బాల చంద్రరేఖి వీవు చందమామా

...చంద

పాలుత్రాగు పిల్లలాకు చందమామా

పాలవిల్లి బంలి వీవు చందమామా

చల్లగ మాలోడు రావో చందమామా

చందమామ చందమామ చందమామా

అంద చందాల ముద్దు చందమామా

ఈ కోఫలలో పాండిత్యమూ భాషా సంస్కారమూ కనబడతవి. నాయకుడు చదువుకున్న
వాడే అవుతాడు సామాన్యంగా. అంటే అక్షరాల పండితుడని కాదు, శ్రుత
పండితుడనుట.

=====

౪౪ డే రా ల కో పు

చవాలొ, చవాలొ, మీద |చందమామ|
చదలేటి మానొకటి |చందమామ|
చదలేటి మాను మీద |చందమామ|
సరసమాడే భోగమోష్ట ||చందమామ|| ||చవా||
చలో, పొద్దు కెక్కించారు |చందమామ|
చలో, పొన్నపువ్వు డేరాలు |చందమామ|
చలో, మంచు కెక్కించారు |చందమామ|
చలో, మైనపు డేరాలు |చందమామ|
చలో, నీడ కెక్కించారు |చందమామ|
చలో, నీలిపువ్వు డేరాలు |చందమామ|
చలో, ఎండల కెత్తించారు |చందమామ|
చలో, పెండ్లిపువ్వు డేరాలు ||చందమామ||

౪౫ చెంచులక్ష్మికోపు

శ్రీ:- ఎక్కడివాడవు | యిక్కడికొచ్చేవు
 ఎక్కువుగ, మాటలేలరా | మగవాడో
 చక్కంగమళ్ళిపోరా ||ఎ||

వగచి, నావంక జూచి | ఎగసిగంతేసేవు
 ముంగటముల్లు నాటెర | మగవాడ
 వెనకాల యంబు నాటెరా ||ఎ||

పు:- కూకోవాలె చెంచీత | కుదిరి మద్దిల్లనందు
 కుదురూగ ముల్లుదీయవె? ఓలెచెంచు
 వెనకాలయంబుదీయవె ||కూ||

శ్రీ:- మాటామాటకునన్ను | ఓలె చెంచానేవు
 పట్టి బాణాన వేయింతు | మగవాడో!
 పంచబాణానవేయింతు ||మా||

పు:- కట్టింతునేయిల్లు | కారండపడవిలో
 ఎత్తింతు పసిడి కుండలు | ఓల చెంచూ!
 వెయ్యింతు చిలుకు జవ్వాయి ||క||

శ్రీ:- ఆరె? ఆరే? నీవు | ఆగడము కొచ్చేవు
 అదురూ, బెదురూ; | లేదటరా! మగవాడ!
 ఆగడములు మానరా! ||అ||

పు :- సన్న బియ్యము తెచ్చి । చావట్లో ఉంచాను,
 వండ్లైన వండగలవా ? ఒలె చెంచూ !
 వండ్లైన చూపగలవా ? ॥న॥

౨ :- వెదురు బియ్యము తిను మాచెంచు వారికి
 సన్నా బియ్యములేలరా ! మగవాడ !
 సన్న బియ్యములెందుకు ॥పె॥

పు :- సన్న చీరెలు తెచ్చి । దణ్ణాన వేసాను
 కట్టైన కట్టగలవా ? ఒల చెంచూ
 కట్టైన చూపగలవా ? ॥న॥

స్త్రీ :- పారుటాకులుగట్టు । మాచెంచు వారికి
 సన్న చీరెలు యేలర ! మగవాడో

సన్న చీరెలేలరా ॥పా॥

వెర్రి సోపింపాస్వామి. పలునాడు చెందు బిడ్డలు చలచి యంతో యాళ
 కడినాడు ! అందుకే పాడుకో లేనినారు “అందమైన ఆకపడుములు చెందు వారికెందుకు ?
 పొంచి పొంచి ఓ బళ్ళెడు డెక్క పొయ్యెందుకు” అని చెంచువారు.

౪౬ జా రి ణి కో పు

— ఇది వినండి తెలుంగాణ కోటాటపు పాట.

గట్టూకు బాయి నేను - కట్టెలు తెమ్మంటె
కొప్పునున్నా పూలు - ఎక్కడివె భామా ? నీ
కొప్పునున్నా పూలు - ఎక్కడివె భామా ?
ఆత్తేరి పూలు - ఎక్కడివె భామా
ఘాత్తేరి పూలు - ఎక్కడివె భామా

గాలి ఘాళీవచ్చి - గంపంత మబ్బవచ్చి
కొమ్మ ఊగి కొప్పు - నిండింది మగడా
కొమ్మ ఊగి కొప్పు - నిండింది మగడా
నాతోడు రంకాడలేదు - అబ్బతోడు రంకాడలేదు
నీతోడు రంకాడలేదు - అమ్మతోడు రంకాడలేదు

అన్నీ సరేకాని - ఇన్నీ సరేకాని
కొంగు నిండా దుమ్ము - ఎక్కడివె భామా
కొంగు నిండా దుమ్ము - ఎక్కడివె భామా
ఆత్తేరి దుమ్ము - ఎక్కడివె భామా
ఘాత్తేరి దుమ్ము - ఎక్కడివె భామా

పాటేలు ఇంటికి - పాలకని పోతేను
కట్టి కోడె కాలు - దుబ్బింది మగడా

కట్టి కోడె కాలు - దువ్వింది మగడా
సాలోడు రంకాడలేదు - అబ్బలోడు రంకాడలేదు
నీలోడు రంకాడలేదు - అమ్మలోడు రంకాడలేదు

అన్నీ సరేకాని - ఇన్నీ సరేకాని
చెంపనున్న కాట్లు - ఎక్కడివె భామా ? నీ
చెంపనున్న కాట్లు - ఎక్కడివె భామా
ఆత్తేరి కాట్లు - ఎక్కడివె భామా
ధూత్తేరి కాట్లు - ఎక్కడివె భామా

కోమటో రింటికి - కొబ్బరికి బోతేను
తక్కెట్లూ గుండొచ్చి - తగిలింది మగడా
తక్కెట్లూ గుండొచ్చి - తగిలింది మగడా
నాలోడు రంకాడలేదు - నీలోడు రంకాడలేదు
అమ్మలోడు రంకాడలేదు - అబ్బలోడు రంకాడలేదు.

అన్నీ సరేకాని - ఇన్నీ సరేకాని
మంచం క్రింది వాడు - ఎవ్వడె భామా ? నీ
మంచం క్రింది వాడు - ఎవ్వడె భామా
ఆత్తేరి వాడెవ్వడె భామా
ధూత్తేరి వాడెవ్వడె భామా

ప్రక్కయింట్లుండేటి పడుసుపిల్లోడు
 పిల్లకి తలనొస్తే - నల్లకొచ్చిండు
 పిల్లకి తలనొస్తే - నల్లకొచ్చిండు
 నాలోడు రంకాడలేదు - నీలోడు రంకాడలేదు
 అబ్బిలోడు రంకాడలేదు - అమ్మలోడు రంకాడలేదు.

‘కోపులు ముడిభావాలుకాదు రచనలనటానికి ఇది చక్కని ఉదాహరణము.
 కొమ్మదూగి కొప్పనిండుట వల్ల వచ్చే లేనిపోని రవ్వలు అన్ని పాటలలోనూ కనబడతవి.
 “ఏమే పిల్లా మదారి బూబూ కుంకుం సెదిరిందే, లమిడీ కుంకుం సెదిరిందే” అని అడిగితే,
 “ఉడుకుడుకన్నం ఊపుకుతింటే, కుంకుం సెదిరిందే మామా” అన్న జవాబుగల పాటకూడా
 ఈ కోవలోనిదే. నల్లని చంపిన వాసన తలనొప్పికి మందని తెలంగాణమున వెల్లడే
 తక్కిన వారికేమో? తెలీదు.

౪౭ తేరుకోవు

— ఇది రత్నాల సీమ కోలాటపు పాట. తెలంగాణపు పాటలలోమా రాయల రత్నాల సీమ పాటలలోనూ తెలుగు జిగి ఎక్కువేమో ? పరిశీలించండి అన్నలు.

వచ్చేనురా రంగ వచ్చేనురా
పెన్నోబుళము తేరు వచ్చేనురా
గుడ్ల కోడి జంపుకోగుజ్జంగ వండుకొని
గుత్తిలోన తెల్లవార వచ్చేనురా
కారుకోడె జంపుకోని కమ్మంగ వండుకోని
కదిరిలోన తెల్లవార వచ్చేనురా
అత్తనూమ గొలిచేటిగుత్త నరసింహునకు
వత్తిలేని దీపంబెట్టి వచ్చేనురా
నట్టింట నుండేటి నాచిన్న బాలునకు
నత్తాపుపాలు బోసి వచ్చేనురా
పాలుబోసి పండ బెట్టి వచ్చేనురా
నీళ్లుబోసి నిద్ద రూపి వచ్చేనురా

౪౮ చెఱకుతోటకోపు

—ఇవి చిత్తూరు సీమవి. చెఱకు రైతుల పాట్లు చక్కగా మాపిస్తవి.

ఏవోస్తీవి నరసన్న చెఱకుతోట
ఎందుకేస్తీవి నరసన్న చెఱకుతోట
చుట్టు ముట్టు తోటల్ని చెఱకుతోట
చుట్టుకాని కొచ్చినాయి చెఱకుతోట
నరసన్న తోటలోన చెఱకుతోట
నక్కకొరక పచ్చిలేదు చెఱకుతోట
ఆయగాళ్ల కింతపోయె చెఱకుతోట
సాయగాళ్ల కింతపోయె చెఱకుతోట
అప్పలోళ్ల కింతపోయె చెఱకుతోట
అడిగినోళ్ల కింతపోయె చెఱకుతోట

‘కిటతక కిటతక’ అని చతురశ్రగతిలోనే నడుస్తవి ఇవి.

౪౯ చెఱకు పంట కోపు

సైరా నాగానిగిల్లా, ఇట్లు నరకలోకమేలేట
 నా ముద్దుగానిగా
 కొత్త కోటోట్లాచ్చి కొలతబెట్టించిరి
 గుండ్లూరు వారొచ్చి గుర్తుబెట్టించిరి
 బారాల వారొచ్చి సెఱకు నాటేసిరి || సైరా ||
 బోడరెడ్డి పల్లెవారు బోడసాలుతీసిరి
 అంగుతోట పల్లెవారు ఆకుసాలుతీసిరి
 సుట్టుపట్టు వారొచ్చి సుట్టేసిపోయిరి || సైరా ||
 గుడియాత్తం వారొచ్చి గూటలునాటిరి
 వారపు కొండకుపోయి వాసాలుతెచ్చిరి
 నీతలకు తగలకుండా దండాలుకట్టిరి || సైరా ||
 గానుగింట్లా ఆసెరకు గెజ్జ వాగి నట్లుంది
 కరణంకాడ ఆసెరకు కంచు వాగినట్లుంది
 పంట పంట నక్కెరాయె వాకుదప్పిన బెల్లమాయె
 రాయల్ పేట వర్తకులు కంగులేడనిరి
 చాడేపల్లివారు సరకు బాగనిరి
 పలమనేరువారు పైకమిచ్చిరి
 పిచ్చయ్య చేతిలో పచ్చనోట్లు
 నీచేత నాచేత పచ్చిపోకలు || సైరా ||

చివరకు మిగిలేవి పచ్చిపోకలు !

౫౦ జాబిరిపాట

— జాబిరిపాట చర్చనీ స్మృతిచరితామము. తెలుగునాటి జాతీయము - తరువోజు -
కూడా సంస్కృతపు ప్రవాసదపు అవతాన పే. జాబిరిపాటలు పన్నీటి బిల్లుతో కా
పోయినా కోటాట బృందగానాలు కోటాటంతో డైలంగాలతో ఇంకా నిలిచివున్నాయి
మాదిరికి చెందు

అల్లోమల్లో రాముల మల్లో
రాయిగదిలె రామశిఖరమై కదిలె
మున్నూటరవయి గుర్రము ఁదిలె
గుర్రాన్నిగొట్టి గుట్టకుబెట్టి
గుర్రపుతోలు ఆర్ణపుజోడు
జోడు గొంచాబోయి జొగయ్యకిస్తే
జోగయ్య రెండూ జొన్నగింజలిచ్చె
జొన్నగింజలు తీసుక ఏలేత్తంబోతె
ఏలేత్తంలో రెండు ఎల్లెడు దొరికె
ఎల్లెడ తీసుక వ్యవసాయంపెట్టి
వలపటి దాన్నీ దాపట గట్టి
దాపటి దాన్నీ వలపటగట్టి
ముత్యాల ములుగర్ర తుంటిమిమోపి
బంగారి పగ్గాము పన మిమోపి
ఈడ్చికొడితే ఇరవైపుట్లు
అర్చికొడితే అరవైపుట్లు

౧౦ జాజిరి పాట

జాజిరి జాజిరి గాజుల పాప
 జాజుల గూచున్న సన్నపు చాప
 చాప చుట్టరే సందారికోట
 కోట కోటకు రెండు కొమ్మల జగ్గాల్
 జగ్గాలు బట్టక పల్లెకు పోతె
 అప్పుడే నావొల్ల జల్లుమానె
 జల్లు మన్నకాడ మల్లెలు రాలె
 మల్లెల మాదేవి లోట్లా ఉన్నాది
 గుబ్బల పడుచుకు గుత్తాపు రవికె
 రవికె గాదురో రామాలమొగ్గ
 మొగ్గగాదురో మోదుగునీడ
 నీడ గాదురో నిమ్మల బావి
 బావి గాదురో బసుమంతకూర
 కూర గాదురో కుమ్మరి మేను
 మేను గాదురో మేదరి ఇల్లు
 ఇల్లు గాదురో చిన్న లెట్టె
 లెట్టె గాదురో బియ్యపు కొట్టె.

చాచుక్క పీఠలోని 'కాల్లా గజ్జా - కంకాళమ్మ' అన్నది నాగరికతలో
 కుదడ జాజిరి పాటయొక్క కంకాళము. ఆయ మత్రము నిలిచింది నేటికీ.

౫౨ తలపాగా

— ఈ మాడుపాటలూ చిత్తూరు మండలానివి. వీటిగతికూడా చతురశ్శాత్రమే. ముందు పాదానికి ఉరకలువేస్తూ పోవటం గుర్తిస్తే వీటినికూడా కోలాటంపాటలే ననవలసి వస్తుంది

అలోమల్లో రాగూల మల్లు
 రాగూలకేసినా రంగూపురిసాప
 సాపాదిరుగోలె సాకారుకోట
 కోల్లెన్ని కొమ్మలెన్ని
 కొమ్మలనందూన మర్రియాకు
 మర్రి మర్రికే జిల్లేడాకు
 జిల్లేడాకూల బెల్లమండ
 నీకూ దొరుకాక నక్కాకుదొరికె
 అటుగుంజి ఇటుగుంజి జివ్వేడాకె
 జివ్వోడికాపుల్ మరిమంచోళ్ళు
 బతుకూమాని రెండూ మామిళ్ళిచ్చిరి
 మామిళ్ళదర్మాన పూతాగూసె
 పూతాదర్మాన కాతాగాసె
 కాతాదర్మాన పనలేమక్కె
 పనలాదర్మాన పై కాలొచ్చె
 పై కాలదర్మాన పాగాలొచ్చె
 పాగాజుట్టున పల్లెకుపోత
 పల్లెకుక్కలన్ని బవ్ బవ్ మనె
 అప్పుడే నాకడుపు జల్లూమనె

౫౩ పరమాన్నం

భూమాకి తాళాతేస్తేరంగా
 అల్లోభోగం దాడైరంగా
 బోగందానికి సవురం దొరికె
 సవురం కొండూపోయి అమ్మాకిచ్చె
 అమ్మాబుడ్డలు పాలుపోసె
 పాలు కుండాపోయి పరవాన్నమొండె
 మొగొన్ని పెట్టేరా మొర్రి చిప్పాలో
 బిడ్డాకు పెట్టేరా బొడ్డు గిన్నేలో
 అది పెట్టూకొనె యెండి గిన్నేలో
 మొగొన్ని పోసెరా కప్పల కడుగు
 బిడ్డాకు పోసెరా రొయ్యాలా పులుసు
 అది పోసె కొనెరా గంగాపు నెయ్యి
 మొగొన్ని కరచే మొద్దులపాము
 బిడ్డాన్ని కరచే బెడ్డాల తేలు
 దాన్ని కరచే కట్టకింది కాకి
 మొగొన్ని బెట్టేరా మొద్దుల కింద
 బిడ్డాని పెట్టే బెడ్డల కింద
 దాన్ని పెట్టే కట్ట కింది లొట్లై.

౧౪ పడపడా పడపడా

మొండి పోతూవై మోటల బడితో
 మాటలొచ్చెనో మల్లప్ప
 మల్లప్ప అని మడుగు జల్లితే
 శింగి గుట్టెనో శివలింగూ
 శివలింగా అని చింతకుపోతే
 గొడ్డాలి దూకె గోవిందూ
 గోవిందా అని గోడ కరుకుతే
 పెల్లగూలె నోయీ పెరుమాళ్లూ
 పెరుమాళ్లూ అని పెండాకు పోతే
 ఆవు దన్నెనో హనుమాన్లు
 హనుమానూ అని అంగాడ్కి పోతే
 వొంగాలు దోసిరి దడదడా
 దడదడా అని వొడ్లోకి పోతే
 పోనూ పోకను చెబ్బల్
 పడపడా పడపడా
 పడపడా పడపడా

౨౫ ఏలకోపు - ౧

— ఇవీరెండూ చిత్రమైపాటలు. వీటిత్రిశ్రగతీ, పాదసంపూర్ణతా వస్తుసంక్షీర్ణతా రచనాప్రాగల్భ్యమూ వీటిని కోలాటపు పాటలలో చేర్చటానికి సాయపడ్డవి. వీటిలోని శృంగారమునుబట్టి వీటినిఏలకోపులంటున్నాము.

వాసేల గురిసెనోరాజో ! నాస్వామి,
 వరదరాజుల పువలవాన |బాను|
 మళ్లి గురిసిన పువలవానో ! నాస్వామి,
 మగువ దగ్గిరవేటలోను ||వా||
 చీరెల్ల చిత్తాదుసేతో ! నాస్వామి,
 ఒల్లెల్ల జవ్వారిపూత |బాను|
 యెల్లయెడ్లను, దున్నువాడ ! చినవాడ!
 యెల్లుండి నేవెళ్లి పోతా ||వా||
 వెళ్లిపోయే చిన్నవాడ |నాస్వామి|
 ప్రవేళ్లనిండా ఉంగరాలు ||బాను||
 ఉంగరాలు చెయ్యిచూస్తే |నారాజు!
 ఉండదయ్య, ముండమనసు ||వా||
 ముంగటేరు, దున్నువాడా ! నాస్వామి;
 ముత్యాల పోగులవాడ |బాను|
 సాలుదప్పక దున్నుతావా |చినవాడ|
 దారిదప్పక నేనెవసా ||వా||

కావిడేసుక నువ్వురాణో^క |చినవాడ|

కడవబట్టక నేనెవస్తా ||బౌను||

నీటిమీద కొంగుపఱచి |నారాజ|

నిద్దురే నీకిచ్చిపోతా ||వా||

కొండమీద కొట్టచేనో |చినవాడ|

కొట్టబోతే రెడ్డిసాని ||బౌను||

రెడ్డిసాని అొమ్ముమీద |నారాజ|

గోగుపువ్వే గొడుగునీడ ||వా||

౫౬ ఏ ల కో పు ౨

పుట్టమీద పాలపిట్టోయి నాసామి
 కొట్టబోతే తేలుకుట్టె అవునోయి
 మంత్రపించే జాణలంటే నాసామి
 మల్లెమొగ్గ పాసుజేద్దు అవునోయి
 నేలనేలనెల్లి కూరోయి నాసామి
 పాలపాలబలుసు కూర అవునోయి
 వాలుకొమ్మల సంతసిగురోయి నాసామి
 పండిపెడితే వలపుతీరు అవునోయి
 అరుగుమీద అరటిపండ్లోయి నాసామి
 అడగబోతే బహుసిగ్గోయి అవునోయి
 పండుమీద ప్రేమలుంటే నాసామి
 పంతగిస్తే పండురాదా అవునోయి
 చక్కరాల గుట్టకాడ నాసామి
 చెక్కగొట్టే చిన్నవాడ అవునోయి
 చెక్కవచ్చి చెంపనాటె నాసామి
 చెప్పరాని దుఃఖమొచ్చె అవునోయి
 మంచినీల బావికాడ నాసామి
 మందునూరే సిన్నవాడ అవునోయి
 మందులేలా మాకులేలా నాసామి
 మాటలాడితే నేనురానా అవునోయి ॥

'ఉంగరాల చెయిదూసి, ఉండడేర మండమనసు', 'మండలేరు దున్నేవాడ', 'చెక్కవచ్చి
 చెంపనాటె', 'నన్నవి రత్నాల తునకలు. చాలాపాటల్లో మెరుస్తవి. ఈగయితలు
 జేయలేట్టుకొరు. కాట్టి కాపీర్లు బాధలేదు ! ఎవరు సంగ్రహించినా ఆత్మే సూలేదు.

3
 2
 1
 0
 1
 2
 3

౫౭ కోలాటం పాట

జానకుదుల హృదయము ఒహంసున్ని తమెనది. కౌర్యాన్ని అరమర లేకుండా పూజిస్తుంది. ఆనగింజంత అన్యాయానికికూడా సహించదు. కుత్సితుని వీరము కనబడినా కళ్లుమూసుకోదు; వాని కీచి, రాజనమూ, ఏవో గుణాన్ని ఎక్కడి కక్కడే మెచ్చుకుంటుంది. హంతకుడినైనా సరే చిత్రస్థధ చేస్తే భరించలేదు. జాలిపాటలు పాడుకుంటుంది. లోకోభకారికి సాష్టాంగము పడుతుంది. తెలుగులో నుదీర్లు వీరగాధలు పెక్కులు కలవు. ఇక్కడ ఇచ్చినవి చిన్న రచనలు.

— మొదటిది కోలాటం పాట, ఓబులరెడ్డి కోపు (ఖండగతిలో నడవటం వింత) పైదళము రాకుండా ఆశ్వికదళాన్ని అడ్డిన దాతని జెండా. తెలుగునాట నిట్టి అజ్ఞాత వీరులు ఉండున కొకరు. నాండేవారు గోపిదే నడిపినప్పుడు మరుట్ట పాశెపు గొల్ల చిన్నమ్మ కొడుకు చిన్నమ్మళ్ళ “కోటకొమ్మలెక్కినాడు కోటకూతలేకనాడు, బుజం మింద బల్లెమిసిరి మొలక మీసం దిద్దినాడు.” ఆవీర వంగవసులోని వాడే ఓబులరెడ్డి.

కోలు కోలన కోలు కోలన్నా కోలే
కోలు మాయకు బాలనరసింహకోలే
గుట్టగురప్పకొండ గురిదప్పకుండా
పైదళమురాకుండ పడెరానీజండా
నైరాఓబులరెడ్డి నెలవన్నెకాడా
నినుజూచి నాగుండె జలుజల్లు మనెరా ||కోలు||
నీకుపూలూ నీదుకత్తికీపూలూ
నీచేతికీవన్నె బంగారువలు
ఎరాద్రిగుట్టము వెండికల్పేమురా
మాకించెగుట్టాన్ని ధుమ్మెల్లరే
మూడవగుట్టాని మొగవెళ్ళమురా
బుగడకళ్యాణికి బొండుమల్లెలురా ||కోలు||

నీపూజలో తెలుగుగడ్డ ఎన్నడూ వెనుకాడలేదు, నీచుని తెగనాడుటలోనూ ఆలసింపలేదు,

౫౮ మల్లన్న పాట

ఓరోరి మల్లన్నా బొమ్మని పాటి మల్లన్నా
పాలోడై పుడ్తివిరా బొమ్మని పాటి మల్లన్నా
పగదాచై పుడ్తివిరా బొమ్మని పాటి మల్లన్నా
నీతండ్రి జావంగా నీతల్లి జావంగా
నాసేతు లేసిరిరా బొమ్మని పాటి మల్లన్నా
బండికి కట్టిండా యల్పటకాడు చంద్రగాడు
దుమ్మేరి పాడదిరా బొమ్మని పాటి మల్లన్నా
బోరు బోరు బొగుడల్లా కాసోడు కొట్టిన
కక్కుసపు రాళ్ళల్ల నీగోరి కట్టిరిరా
బొమ్మని పాటి మల్లన్నా
తాసిల్దార్ కాశేరికి తొల్కుదార్ బంగళాకు
నీ తబ్బిర్ దించిరిరా బొమ్మని పాటి మల్లన్నా

కక్కుసపు రాళ్లతో గోరి కట్టినారట మాయల మల్లన్నకు. అప్పటికిగాని వాని పాపానికి ప్రాయశ్చిత్తము జరుగదు !

౧౯ గోవిరెడ్డి

—గుడ్డాల గోవిరెడ్డి చిన్న పక్షి వలెనే చంద కాసుడై యుంటాడు. బాధలు నలుగురు హతాత్తుగా చేరి నడుమన పట్టి నరికివారిట. పోతేపోయెను. చాని వానికెరులరా ? గోవిరెడ్డి ఎటువంటి నాడు ? కేరు కేరు చండి మురుగులతో, గువ్వె నిక్క-న మోముతో కట్ట మోద పోతూవుంటుంది కేరు నానా !

ఓ గుడ్డాల గోవిరెడ్డి

దాచేపల్లికి దానమైతి వా

కేరుకేరు చండి మురుగుల చేతులాకు బెట్టుకొని

కట్టవ మోద వస్తావుంటే కలక చేరను కొంటిర కొడకా

వయ్యారి కొడకా బంగారు కొడకా

దాచేపల్లికి దానమైతి వా

ఆపక్క ఒకసేను ఈపక్క ఒకసేను

నడుమ సాపసేను సందుననిన్ను నలుగురు బట్టి

నరికిరి కొడక వయ్యారి కొడక చిన్నారి కొడకా

దాచేపల్లికి దానమైతివా.

గోవిరెడ్డి బొట్టమేదో తెలియరాదు.

౬౦ నందిరెడ్డి

—నందిరెడ్డి కూడా యిటువంటి దుక్కునిము పాలైనవాడే. చందమామ వంటి అంద చందాలున్న వాడట. కాంతాలోలు పర్వమే అని పాటుకు కారణమేమోననిపిస్తుంది. విసండి,

రాజా మానందీరెడ్డి
 నీకిలలో బత్తెముదీరనా
 కొడుకా మానందీరెడ్డి
 మల్లుపంచె కట్టుకోనీ
 నల్లకోటూ తొడుక్కోనీ
 పల్లెదోవన బోతవుంటే
 సాలెగాడను కుంటిరా
 కొడుకా మానందీరెడ్డి
 కట్టమిదా బోతవుంటే
 కలకత్తేరను కుంటిరా కొడుకా
 రాజా మానందీరెడ్డి
 నీకిలలో బత్తెముదీరనా
 నున్నంగ తలదువ్వి
 నూగాయ జడలేసి
 సందువెంట బోతావుంటే
 సందమామను కొంటిరకొడుకా
 వచ్చిపోయ్యే దోవలోన
 దానిమ్మ చెట్టుకింద
 వెండికుచ్చే నేల బడితే
 ఏటుకేతెగ నరికెనన్నా

౬౧ వీరభద్రా రెడ్డి

— వీరభద్రారెడ్డి కథేవేరు. ఇది మా ప్రతాపరెడ్డిగారి నేకరణ. ఈగేయములోని వీర భద్రారెడ్డి శ్రీనాథకవి సార్వభౌముని ప్రభువే అయి యుంటే తెలుగులో ఇదే అతి ప్రాచీనమైన జానపదగేయము.

రెడ్డొచ్చె రెడ్డొచ్చె రెడ్డొచ్చెనమ్మా వీరభద్రారెడ్డి విచ్చేసెనమ్మ
పొద్దున్నెమారెడ్డి పొరకూడిపించు

నిలువెల్ల నడివీధి నీరుజల్లించు ||రెడ్డొచ్చె||

సందుగొందులలోను సాన్సుపోయించు

చీకట్ల సనుపుకుంకుమలు పూయించు ||రెడ్డొచ్చె||

రంగవల్లులనూరు రాణింపజేయు

తోరణాల పంక్తులా తులకింపజేయు ||రెడ్డొచ్చె||

దివ్యెలనువెలిగించు దివ్యమార్గాల

మావెల్లిపాలించు మంచిమార్గాల ||రెడ్డొచ్చె||

ఎండలకు పందిళ్ళు వేయించువాడూ

పొందుగా మారేళ్ళు కోయించువాడూ ||రెడ్డొచ్చె||

ఊరిబావులలోన ఉప్పునున్నాలా

వెదజల్లునేటేట నిండుపున్నానా ||రెడ్డొచ్చె||

చల్లని ఇంచైన గేయముకూడాను! ఈ సంపుటములోనే భక్తిగేయాలలో ఇచ్చిన

“శివశివయనమేలు తుమ్మెదా, శివయంటేను వినమేలు తుమ్మెదా” అన్నది దీని కంటే ప్రాచీనము (అనగా పాల్కురికి సోమనాథుని కాలమునాటిది) కావచ్చుగాని అపునూ అని నిశ్చయముగా చెప్పలేము. దీనిలో వీరభద్రారెడ్డి పేరుగలదు; పలు నాటిపేస నట్లా వికి అక్షేపణలేదు.

వీరగాధలను రచింపజేసే ఉత్సాహయూ మెప్పువల, - ఒక్కొక్కప్పుడు - దుఃఖిమూ ప్రాప్తావిక పదములకుకూడా కారణమౌతవి. వీరుల జీవితములూ, దీనికన్యత్యసలూ అనుకోకుండా వచ్చేటివే కదా? అట్లాగనే అర్జునునాటికంపె నీలముచ్చట, గోదావరి పుష్కరాళు, బియ్యపు కంట్రోలు అన్నవి ఒక్కొక్క సమయానికి అవతరిస్తావి.

మొన్నవచ్చిన గోదావరి చరదలపై ఎన్నిపాటలూ వచ్చాయి. 'ఎల్లమ్మ చెరువునీరు' సనాడో సాంగితాలతోసహా పైలుచంద్రుడు కొట్టికేసిన పాట ఒకటిఉన్నది. రాక్షసు గేయములుకూడా ఒక ఉద్యమాన్నిపట్టి పయలుకేరించే. సాటి శ్రీరాములుగారి మీద 'కోహో కోహో' అన్నపాట చక్కని పయలుకేరినా, "అల్లారి సీతారాం రాజా" అన్నది వీరగేయమే.

-

బ్రి తు కు వా ట లి

-

౬౨ యేనాది పిల్ల

కవులు జీవిత సందర్భాను సారముగా చాటు పద్యములను చెప్పినట్లుగా దేశీ జనులు బ్రతుకు బాటలలోని అనుభవములనే పాటలుగానెల్లు కొందురు. కవుల అనుభవాల కంటే ద్రజల అనుభవాలు నిరర్థములున్నూ బహుముఖాస్తములున్నూ ఆవుతవి. అందుకల్ల జానపద కేయముల వైశాల్యము సముద్రప్రాయమై ప్రశాంతము రిసోత్పన్నమవుతుంది. ఈ పద్యము నందు ఉపహరించిన కేయములు దేశీ జనుల బ్రతుకు బాటలను లీలగా మాత్రమే సూచించగలవు.

—జానపద కేయములు జీవిత ప్రతిబింబాలుగాని అను రిచనలుగాని కావని నిరూపిస్తుంది ఈ కేయము. చూడండి ఈసుకుమారి మరటి మాటలు. ఈమె జానపదుల సుందర స్ఫృష్టి.

ఏవూరు యేనాది పిల్లానీది
మాటలభు మోటుపల్లి మామానాది
సిగ్గులేని చీనిపల్లె మామానాది
మానంలేని మాదిగపల్లె మామానాది
కట్టెల కన్న పోరాద పిల్లానీవు
కట్టెలంటె కాళ్ళు నొసై మామానాకు
నీళ్ళ కన్న పోరాద పిల్లానీవు
నీళ్ళంటె నీరానం మామానాకు
వడ్లన్నా దంచరాద పిల్లానీవు
వడ్లంటె చేతులు నొసై మామానాకు
సంత కన్న పోరాద పిల్లానీవు
సంతంటె సంతోషం మామానాకు
సంతోషం సంతోషం సక్కిలిక్కిలిగా
బుద్ధి మంత కూతురే బుడిగిలిక్కిలిగా

కడసారి పంక్తులు ఒక్క పొంగుతో పైకి వస్తున్నవి.

౬౩ అవిరేణి పాట

జానపదుల వివాహోత్సవాలలో రంగులతో చిత్రించి అలంకరించిన అవిరేణిఘటమునకు ప్రాముఖ్యత ఎక్కువ. ఆవిరేణి, లేక అయిరేని— ఐరేని అనటంకూడా కద్దు— పాటలు తెలుగు నాట విరివిగా ఉన్నవంటారు. మాకురెండే లభించినవి.

అలికిన పూసిన అరుగులమీద
 ఆకుతేలు కుట్టింది నిన్ను బావయ్య
 చీపురుకట్టాకచేత దీపమొకచేత
 దిగదుడువవచ్చిన చిన బావనుకుట్టె
 అన్నదమ్ములబాధ తాజూడలేక
 అట్టెవెళ్లి పెదబావ నట్టేటదిగును
 కానకవారమ్మ కాలువలోదిగును
 ఎరుగకవారితండ్రి పటిలోదిగును
 శతమానాలకు వెళ్లిన చేడలనుజూచి
 కంసాలింగంగయ్య కాలువలోదిగును
 అవిరేణికివెళ్లిన అక్కలనుచూచి
 కుమ్మరివెంకన్న గుంటలోదిగును
 బాసికానికివెళ్లిన బావలనుచూచి
 మంగలినుబ్బయ్య మంటలోదిగును

ఇది అవిరేణిదగ్గర పాడునట్టి పాటకాదు, అవిరేణిని గురించినపాట అనిపిస్తున్నది.

౬౪ అవిరేడు మంగళ హారతి

— ఈ రెండవది అవిరేణిపాటయే. శంఖబ్రాలు పోయించిన తరువాత కిరస్నానాలు శధూపరులకు చేయించి, పెళ్లిపేటలమీద ఆశీర్వాచనాలుచేసి, అరుంధతికి మ్రొక్కించి, పేరం బాండ్రతో అవిరేడు వద్దకు తీసుకపోయి శధూపరులచేత అవిరేడునకు మ్రొక్కించి ఈ మంగళహారతిని పాడుదురట.

జయమంగళం | నిత్యశుభమంగళం

జయ; జయా! మంగళం : మహోత్సమంగళం ||జ||

దివ్యాంబరములుగట్టి | దీపాలకెలుగున

నవ్వుచూ; మహాలక్ష్మి | నాట్యమాడా

యిలవేల్పునీవు | వెలసితివి, మాయంట ||జ||

సిరిగజ్జలనుగట్టి | చిందులు దొక్కుచు

సిరిలక్ష్మీమాయంట | స్థిరముగానూ

యేకచిత్తంబున | యెప్పుడుకలకల

బాయక, భక్తిలో | నుండువమ్మా ||జ||

మల్లెతోటలోను | మసలుతూ! మహాలక్ష్మి

యెల్లలోకంబులు | యేలుతూనూ

యుల్లాసంబుతోను | యూరుపాలించుచూ

యెప్పుడు, నుప్పొంగు | తుండువమ్మా ||జ||

కనకగద్దెమీద | కదలకకూర్చుండి

అడిగినప్పుడుమాకు ; అభయమిచ్చి

కోరినకోరికలు | కోనసాగింతువని

బలువయిన, పట్టుమేం | పడితినుమ్మా ||జ||
 కొప్పుచక్కగబెట్టి | గొజ్జంగులనుముడిచి
 పమిడి, జల్తారు | పట్టుచీరగట్టి
 రంగైనరత్నాల | రవికనుతోడిగిన
 భక్తపోషిణిమమ్మ | పాలించవమ్మా ||జ||
 ఆభరణములుతెచ్చి | అలంకరించినీకు
 పపిడిగొలుసులుతీర్చి | బాగుగవేసి
 గంటలొడ్డాణంబు | కన్నతల్లికిపెడుదు
 కన్నబిడ్డలనుచు | కరుణించుతల్లి ||జ||
 అందముతోనీపను | లమరించినట్లు
 తప్పలనుబట్టక | దయనుజూడు
 యెప్పుడునీపాద | యేకసేవజేతు
 యెప్పుతోనీవద్ద | నుంచవమ్మా ||జ||

ఆడుపడుచు అత్తవారింటికి కదిలేఘట్టము గృహజీవనములోని సుందర దృశ్యాలలో ఒకటి
 ఈ పాటలో అత్తింటికి పోయేపడుచులు పడుతున్నది.

౬౫ అ త్రిం తీ క్తి

మాబావ వచ్చాడు ఓయిసెల్లాలా
 నేనెల్లి వత్తాను ఓయిసెల్లాలా
 కొత్త సీరాలెన్ని ఓయిసెల్లాలా
 కొబ్బెరా బెల్లము ఓయిసెల్లాలా
 నీటి గుడ్డాలెన్ని ఓయిసెల్లాలా
 సిల్కు సీరాలెన్ని ఓయిసెల్లాలా
 పైట పావడాలు ఓయిసెల్లాలా
 పట్టాడా లెన్నో ఓయిసెల్లాలా
 మాబావ వచ్చాడు ఓయిసెల్లాలా
 నేనెల్లి వత్తాను ఓయిసెల్లాలా
 నన్ను మరువాకండి ఓయిసెల్లాలా
 నామాట మరువాకు ఓయిసెల్లాలా
 అమ్మ మాటయీను ఓయిసెల్లాలా
 అన్నాకి తమ్ముడికి ఓయిసెల్లాలా
 అమర్చి పెట్టావె ఓయిసెల్లాలా
 ఇరుగు పొరుగోరీతో ఓయిసెల్లాలా
 ఇష్టంబుగా వుండు ఓయిసెల్లాలా
 పొద్దు ఎక్కక ముందు ఓయిసెల్లాలా
 పక్కా నుంచి లెగిసి ఓయిసెల్లాలా
 పెరి రోజు గుడికిన్ని ఓయిసెల్లాలా

వదిలింగ ఎల్లిరావె ఓయిసెల్లాలా
 వళ్ళు పువ్వులున్ను ఓయిసెల్లాలా
 పట్టూకెళ్ళ వోలె ఓయిసెల్లాలా
 ఓయి మాబావ వచ్చేడు ఓయిసెల్లాలా
 నేనెల్లి ఒత్తాను ఓయిసెల్లాలా

ఈ పాట వింటే, మూర్త రరలి పోయిన తర్వాత

“ ఏరెంత వెళ్ళవమ్మ యిసుక నన్నమ్మ
 ఏరుదాటి వెళ్ళింది ఎవరాడ పడుచు
 మూట నున్నది పసుపు పొట్లన కుంకం
 వడి నిండ పోకల్లు పండుటాకుల్లు
 భమిడి శ్రీ పిల్లమ్మ సారె వెళ్ళింది ”

అన్న పాట గుర్తుకు వస్తున్నది.

౬౬ మేలుకొలుపు

— ఇది అత్తింటి ముద్దుకోడలికి మేలుకొలుపు. “లేవే నీకమ్మా మాయమ్మా ముద్దులగుమ్మా లేవే బంగరుబామ్మ లేవే అదియేమే మాయమ్మ అదుపులేదానీప అత్తవారిల్లిది లేవే”

అన్న మేలుకొలుపు గుర్తుప వస్తుని ఇదివింటే.

జాబివూల జలకమాడి
పాలవెల్లి పాలకెక్కి
అత్తయింట నడుగువెటి
మొగుడురాగ మొగముదాచి
ఎందుకింత సిగ్గుపడుదు
వేలనీకు యింతసిగ్గు ?
తాడిచెట్టు తలచుదన్ని
తాతనీడ తరిగిపోయె
నిదురలెమ్మ నిమ్మకాయ
కళ్ళువిప్పు కందపిలక
త్వరగలెమ్మ తల్లిగాదె
చిలుకవచ్చి చెటుమీద
పిలుచుచుండె పిల్లనిన్ను
వేగలెమ్మ వెన్నయిదిగా
కిత కిత కిత కిత కిత కిత

౬౭ వ దినె పాట

— మనవారి హాస్యాలు సున్నితంగా వుండుక మోటుగా నుంటవి. గురజాడ వారుపలికే
వదనూ తెలుగువారు హాస్యంగా చక్కగా నవ్వటమే నేర్చుకోలేదు. మోటుహాస్యపు పాట
లలో ఒకటి.

వదినెకు వగదర

బిందెకు బిగదర

బంగరు కుచ్చుల మావదినే

గోడపొంటి రెండునల్లులు పారుతె

డాలవలంటదీ మావదినే

బుక్కుతనంటది మానదినే

నరాలపొంటి తేళ్ళుపారుతె

సేవాలంటది మావదినే

తింటనంటది మావదినే

దూలాలపొంటి పాములుపారుతె

కడియాలంటది మావదినే

పెట్టుకుంటనంటది మావదినే

శెక్కెరబుక్కు దొడ్లవంటే

చీమలుకుట్టిన మావదినే

అన్నంతినక అర్రలవంటే

అన్నయ్యకొట్టందా వదినే

౬౮ సీరాడిన చేడె

—పండిత కవుల దృష్టి కంటిని సుండి పృథ్వీమ (స్త్రీ) పాలులలో చక్కగా కనబడు తున్నది. పల్లెబూరి సీలాటి కవులలో ఇది పెం దినమూ ప్రత్యక్షమే.

సీలాటి శేవంత నిగ్గు తేరింది
 ఏచేడె కడిగింది ఈచాయ పసుపు
 పచ్చిపసుపు దెచ్చి మరద లాడింది
 అణుప్పసు పన్నుల చెల్లెలాడింది
 కొట్టుపసుపు కొమాళ్ళ తల్లియాడింది
 చాయపసుపుదెచ్చి పూయ నేర్చింది
 శౌంతమ్మబంగారు చాయల్దేర
 కొమాళ్ళతల్లియే తానుగోపమ్మ
 గొంతి యాడిన పసుపు గోవపూఛాయ
 అన్నుల చెల్లెలే తానుఅమ్మాయి
 అతివ ఆడినపసుపు ఆవపుచాయ
 బావల్లమరదలె తానుఅమ్మాయి
 పణతి ఆడినపసుపు బంగారుచాయ

పసుపుకుంకుములు సౌందర్య సావగ్రియేగాని ఆరింఘములో మాంగల్య చిహ్నములుగా ప్రస్తావించెను. చూడగల భారతము వానిని మాంగల్య చిహ్నములుగా పరిగణించుకున్నది.

నేడు తెల్లవారి వెల్లపొడులు సదాచూమై పోయినవి. జేకీయ సౌందర్యసామగ్రి వైపు మన తరుణుల దృష్టివరలునుగాక.

౧౯ తడికా , తడికా

— భాగ్యశర్మల నడుమ కలశలు వచ్చినవి. అంతలోనే బిర్రు పోయినది. మాటలాడుట కూడ చిన్నతనమే. తడికకు మధ్యన రిత్వము ఆపహించినది. అయితే ఎంతనేపుండగలవు ఈతాపాలు?

వంకాయ, వండాను । వరికూడువారాన్ను,
తినమనిచెప్పవే? తడికా! తడికా!
వగలాడిమాటలకు । వల్లంతమండిది
వద్దనిచెప్పవే? తడికా! తడికా!
పట్టుచీరతెచ్చాను । పెట్టెలోపెట్టాను
కట్టమనిచెప్పవే? తడికా! తడికా!
చీరకంచులులేవు । చుట్టుచెంగులులేవు.
వద్దనిచెప్పవే? తడికా! తడికా!
సంతలోకి వెళ్లి । సరిగంచుచీరను
అద్దాలరవికను! అతివతెచ్చెదకట్టుకోవే!

౨౦ వెరి 9 బావ

— వెట్టిబావను ఉడికిస్తుంది గడుసు పెండ్లాము. అడుగడుగునకూ అనుమానము కలిగిస్తూ చిక్కుచి ప్పేస్తుంటుంది.

ఒకరికి చేతులిచ్చాక ఒకరికి కాళ్ళనిచ్చాక
 ఒకరిని చేతబట్టి కూకున్నానోయ్ బావా కూకున్నానోయ్
 ఎవరికి చేతులిచ్చావ్ ఎవరికి కాళ్ళనిచ్చావ్
 ఎవరిని చేతబట్టి కూకున్నావే పిల్లా కూకున్నావే
 గాజులోకి చేతులిచ్చాన్ కడియాలకి కాళ్ళనిచ్చాన్
 డబ్బుల్నిచేతబట్టి కూకున్నానోయ్ బావా కూకున్నానోయ్
 ఒకరినీ నానవేశాన్ ఒకరిని చితకాకొట్టాన్
 ఒకరినీ చుట్టచుట్టి కూకున్నానోయ్ బావా కూకున్నానోయ్
 ఎవరినీ నానావేశావ్ ఎవరిని చితకాకొట్టావ్
 ఎవరిని చుట్టాచుట్టి కూకున్నావేపిల్లా కూకున్నావే
 సున్నాన్నీనానవేశాన్ వక్కల్నిచితకాకొట్టాన్
 ఆకుల్నిచుట్టాచుట్టి కూకున్నానోయ్ బావా కూకున్నానోయ్
 ఒకరినీ కట్టివేశాన్ ఒకరినీ వదిలివేశాన్
 ఒకరినీ చేతబట్టి కూకున్నానోయ్ బావా కూకున్నానోయ్
 ఎవరినీ కట్టివేశావ్ ఎవరినీ వదిలివేశావ్
 ఎవరినీ చేతబట్టి కూకున్నావే పాపి కూకున్నావే
 ఆవుల్నికట్టివేశాన్ దూడల్నివదిలివేశాన్
 చెంబూనీచేతబట్టి కూకున్నానోయ్ బావా కూకున్నానోయ్

౧౧ ఎదురు చూచే వదిన

— బావమీది కన్నదానికి చాలామమ్మలు. బావ పాలనినాటికి కన్నానని చెప్పి 'దేశము' నచపోయినాడు. గడుపుట దాటినవి. రాలేదు. ఆమె అంబోళనమును గుర్తించండి.

ఏబదినా ఏబదినా ఎందుకేడుస్తావు
 ఎరైనా బదినా నువ్వెంటనే సెప్పు
 దేశమెల్లిన మీరిన్న తిరిగి రాలేదు
 తిరుగొల్తె బాగున్న తీర్తమెలుదూము
 ఎల్లినో డెల్లినపై ఉండిపోతాడ
 రేపోమాపోగాని తిరిగొత్తాడొదిన
 సెప్పెల్లిన గడుపులు దాటిపోనాయి
 సెట్టెక్కి సూడోలే వత్తున్న డేము
 సెట్టొద్దు సేమొద్దు ఊరుకో బదిన
 రాబోయే మాయన్న రాకమానడు
 సూసీ సూసీ కళ్ళు కాసినై కాయాలు
 మేసేటి ఆవులు మానినై మేతాలు

కలత ఎక్కడికి పోగలదు ? ఆవులకు కూడా ప్రాకినది.

౧౨ ఓరందకాడ

—జానపదులలో మామను పెండ్లాడుట కలదు. ఇటు అవతారములతో ప్రభృష్టమయ్యే ఈ పాట ‘దేశ మెల్లిన’ మామనుక్కేళించి అరని ప్రేయసి పాడిన పాట.

ఓరందకాడ బంగారు మామ

చంద్రగిరి చీరలంపరా ||

చంద్రగిరి చీరలంపూ కాకినాడా గాజులంపు

రాజమంద్రీ రైక లంపుమురా || ఓరందకాడ ||

నీకు నాకూ దూరమాయె నీలికొండలడ్డమాయె

కొండకెక్కి గొట్టె మేసిందోయి || ఓరంద ||

నిమ్మచెట్టుకు నిచ్చెనేసి నిమ్మపళ్లూ కొయ్యబోతె

నిమ్మమళ్లూ రొమ్ము నాఁచెనోయి || ఓరంద ||

నీకు నాకూ దూరమాయె నల్లకొండ లడ్డమాయె

నల్లగున్న సాలునంటిరా || ఓరంద ||

నందియాల సందుల్లోన ధర్మలారుదారుల్లోన

కాలుజారితే కదలనివ్వరురా || ఓరంద ||

దచ్చినాన గాలితోనే వచ్చే నల్లమబ్బితోను

వన్నె వన్నె వార్త లంపుమురా || ఓరంద ||

ఇది ఏలపాట. తాళ్లపాక చింతిరుమలాచార్యులు దీని లక్షణమును సంకీర్తన లక్షణములో వ్రాసెను గాని అది కేవలము దీని రూపవర్ణనమును మాత్రమే చేయుచున్నది. దీని గతి ‘తకకిటతక’ అని ఆరక్షరాల ఆవృతాలు నాటుగుచొప్పున గల రెండేసి పాదాలతో నడుస్తున్నది. రెండోపాదములో చివరి రెండావృతాలకున్న “రా, ఓ” అన్న రెండక్షరాలే షాహనాలు.

ఏలలు యక్షగానాల్లోగాని, వీధినాటకములలోగాని, స్త్రీల పాటలలోగాని ఉన్న ప్పడు వాటికి ఇదే లక్షణము. అప్పకవి తక్కిన దేశభందములను వివరించునప్పుడు వానినే ఏలల వివరించునప్పుడును పప్పులో అడుగువైచినాడు. 'భానువంశమూనబుట్టి' అన్న కందు కూరి రుద్రకవి ఏలను 'తకిట తకిట' అని త్రిశ్రగతిలో పాడుకున్ననూ పాడుకోవచ్చును. ఏల యొక్కగతి, రెండునాలుగు అక్షరాలుగా తెంపిననే నిర్దుష్టముగా స్ఫురించగలదు. ఈ ప్రత్యేకతను చెప్పకుంటే వేరేది చెప్పినను ఫలములేదు.

ఏలపాటలు రాయలసీమ జానపదగేయములలో మిక్కుటము. అందువల్లనే కదిరీ చతి "వీధిబోయెడు ప్రాధ విటుడు పాడెడువింత ఏలపదాలపై యాలకించు" నన్నాడు. వీటిలో పాటకు పాఠాన్యతపొచ్చు, తెలుగు జానపదగేయములలో సంగీతమాధుర్యము రాయలసీమ పాటలలోనే పొచ్చు.

౯౩ గొబ్బీయళ్లో

— ఇవి చూడండి. పల్లెటూరి నీలాటి కేళిక క దృశ్యములు.

పెద్దది అక్కెమ్మ పెదబానతోడ	గొబ్బీయళ్లో	గొబ్బీయళ్లో
పెద్దది అక్కెమ్మ నీళ్లకుపోయె	”	”
ఎంతచక్కగా ఏడుమెట్లుదిగె	”	”
గడగడన కడవకడిగి బుడబుడనముంచె	”	”
చుట్టూపక్కలచూచె ఎవ్వరులేరు	”	”
కట్టపైన పోయేటి గింగుట్లరాజు	”	”
కడవట్ల ఎత్తుదువూ రావయ్యరాజు	”	”
ఎత్తితే ఎత్తేను పేరేమిచెప్ప	”	”
పేరేమిచెప్పేది పేదోళ్లపాప	”	”
నాపేరువజ్రమే కడవపేరు ముత్యమే	”	”

అక్కెమ్మ అన్నమాట పెద్దపిల్ల అన్న అర్థముతో దేశిసారస్వతములో కనబడుతుంది. అది సామాన్యనామ మన్నమాట.

౯౪ నీటి చెలమ వద్ద

తమల పాకుల మీద వడ్లెండ బోసి
 నేబోతు కృష్ణమ్మ నీళ్ళు చెల మలకి
 ఊరగదె వుదకంబు తేగదె పూట
 చేదగదె నాచేతి ముత్యాల బిందె
 అటుచూచి యిటు చూచి కట్టాంకజూచి
 కట్టమీద బోయేటి పొట్టి కోమటి
 ఆవులు గలవారి ఆడమనిషిని
 కోడెలు గలవారి కోడల్ని నేను
 మేకలు గలవారి మేనకోడల్ని
 మాఅత్త కొట్టాది బిందెత్తి పొమ్ము
 మీఅత్త కొట్టనేల బిందెత్త నేల
 అటు జూచి యిటు జూచి బాటాంక జూచి
 బాటమ్మట వెళ్ళేవు ఓ బాపనయ్య
 ఆవులు గలవారి ఆడమనిషిని
 కోడెలు గలవారి కోడల్ని నేను
 మేకలు గలవారి మేన కోడల్ని
 మాఅత్త కొట్టాది బిందెత్తి పొమ్ము
 మీఅత్త కొట్టనేల బిందెత్త నేల
 అటు జూచి యిటు జూచి గట్టాంక జూచి
 గట్ల మీద పోయేటి పూజారి మాయన్న

ఆవులు గలవారి ఆడమనిషిని
 కోడెలు గలవారి కోడల్ని సేను
 మేకలు గలవారి మేన కోడల్ని
 మాఅత్త కొట్టాది బిందెత్తి పొమ్ము
 మాఅత్త కొట్టనేల బిందెత్త నేల
 అల్లదిగొ మాఅత్త తానె వస్తున్నాది
 ఎత్తొద్దు ఎత్తొద్దు వెళ్ళండి బాబు

అత్తగారు చూచి బిందె తనంతట తానే నెత్తికెక్కిపోయారు. బిందెను కూడ అత్తగారిన్న
 గియ్యమే. నిండు బిందె నెత్తిపై మోయు అలవాటు పూర్వార్థం నీమ పాటకపు
 జనములకు కలదు.

అది పెరిచు గడు

— పెంకి పెండ్లాము క్లేషార్థమును పట్టి పెనిమిటిని యెంతాని చేస్తున్నది. ఈ కేయము కృష్ణమ గోదావరి మండలానికి.

ర్యాళీ రావులపాడు రేలంగి సంతలోన
బొచ్చెపరిగె తెచ్చినానె ముక్కెయ్యవేపిల్ల ముక్కెయ్యవే

ఓరోరి నామగడ వయ్యారి నామగడ
ఎర్రబాగుల నామగడ ఏబ్రాసి నామగడ
రెక్కలున్న సేపకీ ముక్కులుంటాయా ?

నరసాపురం పాలకొల్లు మారుచేరు సంతలోన
కోడిపెట్ట తెచ్చినానె గుడ్డెయ్యవేపిల్ల గుడ్డెయ్యవే

ఓరోరి నామగడ ఒయ్యారి నామగడ
ఎర్రబాగుల నామగడ ఏబ్రాసి నామగడ
జుట్టున్న కోడికీ గుడ్డంటదా ?

భీమవరం ఆకిడు ఈరవాసరం సంతలోన
గేదెపెయ్య తెచ్చినానె పాలెయ్యవే పిల్ల పెరుగెయ్యవే

ఓరోరి నామగడ ఒయ్యారి నామగడ
ఎర్రబాగుల నామగడ ఏబ్రాసి నామగడ
కొమ్మలున్న గేదెకూ పెరుగుంటదా పాలుంటాయా ?

౨౬ రాజనపు కోడలు

—రాజనపు కోడలు వానికి ము. 8-11-౧౬.

ఇల్లలికి ముగ్గుపెట్టి రింటి మగవారు
 పేడకళ్ళు దీయు పెడబావగారు
 ఇంటి పనులు చేయు ఇంకో బావయ్య
 అంటు లన్నియు దోచు అత్తయ్యగారు
 ఇంటి పనులు నయ్యె ఏడిదిలేవమ్మ ;

దుబ్బుపుల్ల ఏది పంచటరుగేది ?
 చిట్టిముంత నీళ్లేవి చిరుపనుపేది ?
 కుంకపు బరిణేది అద్దముపది ?

చూడరా ఆడదాని నురటి మాటలు
 చూడరా ఒకదెబ్బ చూడరా ఇకను ;
 ఎక్కరా చింతచెట్టు విరవరా జూక
 వెయ్యరా ఆజూక వెన్నుపొడుగునను ;

ఆరు నెలల బాల చంక బెట్టుకుని
 పుట్టింటికప్పుడు మరిదొడుతీసె
 అల్లంత దూరాన అన్నలుచూసి

“ఏమమ్మ చెల్లెలా ! ఇట్లు వచ్చేవు ?”

“కానక కాండ్రిగే పళ్ళు నేగో”

నేరక నేరేడు పళ్ళు నేగోర

కారుడ్డములు పలికె కాంతుడు మావారు

నేరాలు మోపేరు వారందరును”

కుదించి కుదించి గోడుచెందంగ

ఓదార్చి తమయింట నుండ మన్నారు

వాళ్ళాన మనవరము. నురటి, అన్నచి దేశిపము. నుగటి మిడ్డలు, నీకమ్మ నురటి
అనే పదములు దేశిలో కనబడుతవి. ‘అన్నెకార’ యన్నచి ఇంకొకటి.

౭౭ వేరే పోదామా

—అవిభక్త కుటుంబపు నీడలోనే చేరింటి కాపురము నూడు కట్టును. ప్రాథ తనభర్త నడుగు చున్నది.

సందమామకన్న సక్కాని మొగుడా

వేరే పోదామా ?

అత్త మామలపొరు నేనుపడలేను

ఆడబిడ్డలపొరు నేనుపడలేను || సం ||

ఉంగరాలచేయి ఊగెరామొగుడా

కందిరీగా నడుము కదిలేర మొగుడా

వేరే పోదామా || సం ||

కొండంత కొప్పేమొ కదిలేర మొగుడా

కొప్పుపై జాజులు వాడెరా మొగుడా

వేరే పోదామా || సం ||

అక్కరాజు గంగయదాసు పాటు ఒకటి ఇటు పంటిదే కాని ఇంత కన్న పెద్దది ఉన్నది.

౧౮ ఏ రా లు

—వేరే పోషగనే సరికాదు. అక్కడనూ సమస్యలు కలవు. ఆదుంగ' కంటే ఈకొంగ' తోనే ఎక్కువ బాధ !

పు :- ఏరాలిని లెస్తాను । యింటిలో పెడతాను
 ఏరాలి మాటవినాలి । నుండరి పిల్ల
 యేరాలి మాటవినాలి । నాయుడో లమ్మి || ఏ ||

స్త్రీ :- ఏకులొడుకు తాను । యేవొండి పెడతాను
 యేరాలి పోరు పడలేను । నుండరి మగడ
 యేరాలి పోరు పడలేను । సోకుదారి మగడ || ఏ ||

పు :- వండి పెట్టలేవా । వడ్డించలేవా
 కోనేటి నీళ్లుతేలేవా । నుండరి పిల్ల
 నామాట వినాలే । నాయుడో లమ్మి

స్త్రీ :- కూకుంటె లెగలేను । కూడొండి పెట్టలేను || ఏ ||
 కోనేటినీళ్లు కెళ్లలేను । నుండరి మగడ
 కానిమాట లనబోకు । సోకుదారి మగడ || ఏ ||

పు :- బంగారపు బొమ్మ । బెంగుళ్ళూరు గుంట
 దాని నడుము నాగబంధములే । నుండరి పిల్ల
 దాని నడక హంస నడకలే । నాయుడో లమ్మి || ఏ ||

శ్రీ :- దాని మాయలోను పడబోకు ! నాయుడుబావ
దాని సోకుతోను దిగబోకు ! సుందర మగడ
దాని మాటలైన వినబోకు । సోకుదారి మగడ

పు :- వడ్డాణ మిదిగోయె । వయ్యారి భామా
నీ నడుముకైన పెట్టుకోయె । సుందరి పిల్ల
నీ నడుము చక్కగుంటుందె । నాయుడో లమ్మి ॥ ౪ ॥

శ్రీ :- ఎప్పుడెట్టు కోవారో । అప్పుడెట్టు కోవాలి
పండుగ పున్నానికి । సోకుదారి మగడ
అదిఅప్పుడెట్టు కోవాలి । నాయుడు బావ

తడిక పాటలోని చిన్న అలకవలె పెద్ద అలకలు కూడ నగతో పటాపంచలు !

సిరిసిరి మువ్వపాట

—అయితే నగలతో సంతృప్తి చేకూరగలదా. ఎన్నాళ్లు సవతి బాధ భరించుననిదు మగనాబు ?

ఈముండ కాపురము :: సిరిసిరి మువ్వ ||
 నాకే ముండ తెచ్చింది || సి ||
 అన్నపూర్ణ కాపురము || సి ||
 కన్నవారి యిల్లుకాదా || సి ||
 రంగమ్మ కాపురము || సి ||
 రత్నాల మూటకాదా :: సి ||
 ప్రక్కపాడిదేలనని || సి ||
 ప్రక్కలిగ తన్నేడే || సి ||
 జాకెట్టు తొడిగితే || సి ||
 టాకేలనని తన్నేడే :: సి ::
 పాకిదాని లాగుంటేని || సి ||
 పకపకవాడు నవ్వేడే :: సి ||

“హరిమి విరసంపై నమనేరములే లోమమండు నిక్కము సమతీ !”

౧౦ పుట్టినింటికి

—ఆభిజాత్యము ముదిరిన సిరిమంతులకు విష్ణున మైనది ఏదాకలు. పాటకు పు జనములో ఇవి పరిపాటియే. మగని బాధపడలేక పుట్టినింటికి నడక సాగించినది అగ్రహారపు పడుచు ! “కాశీ క్షేత్రదా మంజు కడలవేకాళ్లు, ఢిల్లీ క్షేత్రదా మంజు తిరిగి, మనసు. నారా పుట్టింటి క్షేత్రదాము అంజు, నాకాళ్లు పన్నిన్న రథములైనడక నాచేతులుయ్యాలచేరులై యూగు.” అయితే దారితోడు నుంచి క్రశ్నవచ్చింది.

ఏవూరు ఏపల్లి తుమ్మెదా

ఎక్కడికి ఎల్లావు తుమ్మెదా

గులకల్లపాడూ గుమ్మడే

గోదారి పక్కని గుమ్మడే

గులకల్లపాడూ తుమ్మెదా .

అత్తోరు ఊరూ తుమ్మెదా

పుట్టిలులేక తుమ్మెదా

పుట్టిలు మాదా గుమ్మడే

గులకల్లపాడే గుమ్మడే

పాడిపంటఉందా తుమ్మెదా

సంతానముఎందరె తుమ్మెదా

పాడిపంటలేదు గుమ్మడే

సంతానములేదు గుమ్మడే

అత్తగారుఉందా తుమ్మెదా

ఆడబిడ్డలు ఉన్నారా తుమ్మెదా

అత్తగారుపొరుగుమ్మడే
 ఆడబిడ్డలుపొరుగుమ్మడే
 పడలేకనేను గుమ్మడే
 మావూరు పొతున్నా గుమ్మడే
 పెద్దవోరులేరు తుమ్మెదా
 కంఠబుద్ధి నెప్పడానికీ తుమ్మెదా
 బుద్ధి నెప్పవోళ్ళకి గుమ్మడే
 అసలుబుర్రేలేదు గుమ్మడే
 అత్తలేనియిల్లు తుమ్మెదా
 ఆరళ్లు ఉండదు తుమ్మెదా
 ఆయిగా ఉంటాను తుమ్మెదా

బుద్ధిచెప్పేవారు అక్కడా వున్నారు. అసలుసంగతి వారికెట్లెరుక పడును ? తెలియక
 పోయినా చెప్పటకందరూ పెద్దలే. వారికే “బద్ధితేడట” ఇలాటి పడుచులే

“ఆడదానినయి పుట్టుటకంటె
 అడవిలో మానయి పుట్టుటమేలు”

అని నిష్టూర్పులు నిగిడ్చేది !

౧౧ వీ యోగము

—నీకారణముల్లనో భార్యను పట్టినంటి వడికుటచ్చినాడు యువకుడు. అమె అక్కడా శత్రుడిక్కడా బా; పడుతున్నాను,

ఎన్నాళ్ళో; ఈబంధకానాలు । మాకెన్నాళ్ళో; ॥శ॥

కదిలివచ్చేనాడే । కారుమజ్జేసింది

కలికిరోనాయెల్లి । వెలవెల బోయింది

కందినసెక్కిళ్ళు । కడవలలో బోసింది

కాటుకకన్నీళ్లు । నీలాలు నాయెల్లి ॥ ఎ ॥

గడియసేపయిన నన్ । విడిసిలోడుకాడు

పడనారయేదాది । పొత్తైనకాలేదు

నడిమంత్రమున యింత । మిడిమేలమైపోయె

కడకునా కాపురము । కడగళ్ళసాలాయె ॥ ఎ ॥

సీలమందాదాక । సిందాడుతలకట్టు

కలువపూలు జుట్టి । కడవంత కొప్పెట్టి

పాలుపైన కుంకుమ్ము । బొట్టు కాటుకబెట్టి

గున్నతేనుగు మల్లె । గునగునా నడకలు నాయెల్లి ॥ ఎ ॥

వలరాజు అందాని । వన్నెచిన్నెలరాజు

నిలువెత్తు నట్టిల్లు । నిండినారాజు

మెలిరాని నూనూగు । మీసాల నారాజు

కలరో రాతిరివచ్చి । కనిపించి పోయాడు ॥ ఎ ॥

౧౨ కలవారికోడలు

— అవిధక్త కుటుంబమునండిలి సౌండిర్యమును వ్యక్తిముచేస్తుంది. ఈపాట విన.

కలవారికోడలు కలికికామాక్షి
 కడుగుచున్నది పప్పు కడవలోపోసి
 అప్పుడే ఏతెంచె ఆమెపెద్దన్న
 కాళ్ళకు నీళ్ళొచ్చి కన్నీళ్ళునింపె
 ఎందుకు కన్నీళ్ళు ఏమికష్టమ్ము
 తుడుచుకో చెల్లెలా ముడుచుకో కురులు
 ఎత్తుకోబిడ్డను ఎక్కులందలము
 మీఅత్తమామలకు చెప్పిరావమ్మ
 కుర్చీపీటమీద కూర్చున్నఅత్తా
 మాఅన్నలొచ్చారు మమ్మంపుతారా ?
 నేనెరుగ నేనెరుగ మీమామనడుగు
 పట్టెమంచము మీద పడుకొన్నమామ
 మాఅన్నలొచ్చారు మమ్మంపుతార
 నేనెరుగ నేనెరుగ నీబావనడుగు
 భారతముచదివేటి బావ పెదబావ
 మాఅన్నలొచ్చారు మమ్మంపుతార
 నేనెరుగ నేనెరుగ నీఅక్కనడుగు
 వంటచేసేతల్లి ఓఅక్కగారు
 మాఅన్నలొచ్చారు మమ్మంపుతార

నేనెరుగ నేనెరుగ నీభక్తి నడుగు
 రచ్చలోమెలిగేటి రాజేంద్రభోగీ
 మా అన్నలొచ్చారు మమ్మంపుతార
 పెట్టకో సొమ్ములు కట్టకోచీర
 పోయిరా సుఖముగా పుట్టినంటికిని

ఎంతసుఖమైన హునుము ! రచ్చలోమెలిగేటి రాజేంద్రభోగీ ఉత్తరాంధ్రసీమ గేయాలలో
 రెండుమాడు తడవలు కనబడుతాడు.

సరిగ్గా యిటువంటిపాటయే రాయలసీమ పాటలలో ఒకటున్నది.

పట్టెమంచమింద పండుండె మామా
 అందరూబోతారు నందితిరణాల్నూ స్వామితిరణాల్నూ
 నన్నేమియడిగేవు మియత్త నడుగే
 గద్దెపీటలమింద గౌరివెద్దతా
 అందరూబోతారు నందితిరణాల్నూ స్వామితిరణాల్నూ
 రచ్చకట్టలమింద రాజా పెదబావా
 అందరూబోతారు నందితిరుణాల్నూ స్వామితిరుణాల్నూ
 వంటసాలలనుండె వయ్యారిఅక్కా
 అందరూబోతారు నందితిరణాల్నూ స్వామితిరుణాల్నూ
 ఎద్దులగాసేడి ముద్దుల మఱిదీ
 అందరూబోతారు నందితిరుణాల్నూ స్వామితిరుణాల్నూ
 సూదుల్లో ఉండేటి ఓమొగలీరేకా
 అందరూబోతారు నందితిరుణాల్నూ స్వామితిరుణాల్నూ

రచ్చలోమెలిగేటి రాజేంద్రభోగీ, నూదుల్లో వుండేటి మొగలీరేకా తారతమ్యమున్నది
 గదా ! అది హునుములో కూడ కనిపిస్తున్నది. ఈతడు వల్లగాదన్నాడు.

౮౩ తిరునాళ్లు

—తిరునాళ్లుకు పోవటముతో సరికాదు. అక్కడ చిక్కులెన్ని? తిరిగి వచ్చే వరకు కోర్కెలు తీర్చుకోవలసింది.

ఎల్లే ఎల్లువుగాని ఎంతో జాగ్రతయమ్మి
చిన్నదాన్నైయుండి చిన్నామామయ్యతో
చక్కదానాలనూ చెన్నకేశవుల
తిరునాళ్ల నే బోయి తీర్థామాడినాక
ఔంకాయనే కొట్టి దీపమెలిగించి
ఉల్లడం క్రిందుగా ఊరేగుతుంటే
చిలిపివాడెవ్వడో చిన్నంగెన కొచ్చి
సంకాలొ చెయిపెట్టి సరసమాడేడే
ఎనక్కిచూసే తలికి యెల్లీ పోయినాడే
మాచెల్ల చెన్నడే మాయలవాడే

వాడెవడైనా మాచెల్ల చెన్నడే అనుకోవటములో అండమున్నది కదా! చెన్నకేశవుని ఉత్సవానికి వెళ్లినదాయెను. ఆ చిలిపివాడెవ్వడు? కాగలడు?

—————

౧౪ చెలువుడి చెల్లెలు

—పుట్టినంట ఉన్న చెలువుడి చెల్లెలు విహంగమును గుర్తించండి ఈ పాటలో. ఈమె యెవరో సుభద్రా నత్యభావలను గుర్తుకు తెస్తున్నది.

చెరువు కట్ట దున్నించి పుయ్యాలా
 చెరుకులే నాటించి పుయ్యాలా
 మంచె మీదా మంచె పుయ్యాలా
 మంచినీళ్లా భావి పుయ్యాలా
 చెలువుడీ చెల్లెల్ని పుయ్యాలా
 చేను కాపీలుంచి పుయ్యాలా
 ఈనెలూ బెండ్లాలిచి పుయ్యాలా
 మంచెలే కావించి పుయ్యాలా
 వెండిదీ వడిశెల పుయ్యాలా
 భమిడిదీ ఆరాయి పుయ్యాలా
 గిరగిరాతిప్పుతూ పుయ్యాలా
 గుప్పనా రామొదల పుయ్యాలా
 టక్కునా తగులునూ పుయ్యాలా
 తల్లకిందుగ వడును పుయ్యాలా
 పొయ్యేటి పిట్టలను పుయ్యాలా
 బొరలే పగలేకె పుయ్యాలా
 నడిచేటి పిట్టల్ని పుయ్యాలా
 నడుములే విరగేకె పుయ్యాలా

కూర్చున్న పిట్టలను పుయ్యాలా
 గుండెలే ముగేసె పుయ్యాలా
 వచ్చేటి పిట్టలను పుయ్యాలా
 వడిసెతోనేవేసె పుయ్యాలా
 ఆపిట్ట నీపిట్ట పుయ్యాలా
 గుదికట్టుకొనివచ్చె పుయ్యాలా
 వండుమని పెదవొదిన సుయ్యాలా
 వాకిట్లా వేసెనే పుయ్యాలా
 రచ్చలో వుండేటి పుయ్యాలా
 రాజేంద్రాభోగి పుయ్యాలా
 వినవయ్య నీచెల్లి పుయ్యాల
 వేటలాడొచ్చింది పుయ్యాల
 అట్టిమాటలు మతికి పుయ్యాల
 గిట్టునని చెప్పితి పుయ్యాల
 ఆడదానికి ఆటలుయ్యాల
 మొగవాడికి వేటలుయ్యాలా

ఉయ్యాలా అన్న పాదాంతపదము సాధారణముగా దీవుని ఉద్దేశించిన వేదాంతగేయములలో
 కనపడుతుంది. ఈపాటలలోనికి ఆపదము అతి వ్యాప్తివల్ల ప్రవేశించినది.

రాజు బ్రతుకమ్మ పాట

బ్రతుకమ్మపాటలు తెలంగాణములోనికే. అయితే ఈపాటలో 'చందమామ' అన్న పాదాంతపదమున్నది. ఇంకొకపాటలో

— అది అచ్చుకూడా అయినది — వలలో అనీ ఉయ్యాలలో అనీ పాదాంత పదములున్నవి. బ్రతుకమ్మ విష్ణువు, బ్రతుకమ్మ లక్ష్మీదేవి. బ్రతుకమ్మ పండుగలు మాత్రము తెలంగాణమున తప్ప వేరేచోట జరుగుతున్నట్లు మాకు తెలియదు. ఈపాట గోవిందనామముల నరసలోనుండుట విశేషము.

శ్రీలక్ష్మీదేవియు చందమామ	సృష్టిబ్రతుకమ్మయ్యె చందమామ
పుట్టినా రీతిచెప్పె	భట్టు నరసింహకవి
ధరచోళ దేశమున	ధర్మాంగుడనురాజు
ఆరాజు భార్యయు	అతినత్యవతి యండ్రు
నూరునోములు నోమి	నూరు మందినిగాంచె
వారు శూరులయ్యు	వైరులచే హతమైరి
తల్లిదండ్రు లపుడు	తరగనీ శోకమున
ధనరాజ్యముల బాసి	దాయాదులను బాసి
వనితలో ఆరాజు	వనమందు నివసించె
కలికిలక్ష్మీని గూర్చి	ఘన తపంబొనరించె
ప్రత్యక్షమై లక్ష్మీ	పలికె వరమడుగుమని
వినుతించి వేడుచూ	వెలదితన గర్భమున
పుట్టుమని వేడగా	పూబోజి మదిమెచ్చి
సత్యవతి గర్భమున	జన్మించె మహాలక్ష్మీ

అంతలోమునులునూ	చందమామ	అక్కడికి వచ్చిరి	చందమామ
కపిలగాల వులునూ	„	కశ్య పాంగిరసులు	„
అత్రి వశిష్టలూ	„	ఆకన్నియను జూచి	„
బ్రతుకుగనె యీతల్లి	„	బ్రతుకమ్మ యనిరంత	„
పిలుతు లదివరనుండి	„	ప్రియముగా తలిదండ్రు	„
బ్రతుకమ్మ యనిపేరు	„	ప్రజలంత అందరూ	„
తాను ధన్యుడంచు	„	తనబిడ్డతో రాజు	„
నిజ పట్టణముకేగి	„	నేల పాలించంగ	„
శ్రీమహా విష్ణుండు	„	చక్రాంకు డనుపేర	„
రాజు వేషంబున	„	రాజు ఇంటికి వచ్చి	„
ఇల్లంట మనివుండి	„	అతివ బ్రతుకమ్మను	„
పెండ్లాడి కొడుకులా	„	పెక్కుమందిని గాంచె	„
ఆరువేల మంది	„	అతి సుందరాంగులు	„
ధర్మాంగుడను రాజు	„	తనభార్య సత్యవతి	„
సరిలేని సిరులతో	„	సంతోష మొందిరి	„
జగతిపై బ్రతుకమ్మ చందమామ । శాశ్వతఁబుగ వెలసె చందమామ			

వి హ్ని యోగో నామ ధ్యాయము ల్లి

౧౬ రాయిరాయికాగితం

వినోదములేనిదే జీవితములేదు. ఆహా! నిద్రాదులు శరీరమున కానందమునిచ్చిన, వినోదము మనస్సున కుల్లాసమునిచ్చును. చీకటింటికి వెలుగున్న చింతలుకమ్మిన మనస్సుకి వినోదమున్న అందము.

తెలుగునాట వినోదాలకు శిక్కిలేదు. సాతానిజియ్యరూ. భద్రాద్రి యాత్రికులూ, గారడీవారూ, గంగెద్దు దాసులూ, కొమ్మదాసులూ, కోయమామలూ, పెల్లాడే బొమ్మలూ, బుడబుక్కలవారూ, సోదివార్లూ, దసరాపిల్లలూ, ఎనగో ఒకరు ఏడాది పొడుగునా పాటలు పాడుతూ రంజిస్తునే వుంటారు.

— అడుగో ఎర్రనిపాగా, నల్లని శరీరము, పచ్చని చెవిరింగులూ రాగి పంజరడియాలూ, ఎండువేళ్ల మురుగులూ, పచ్చపసుపు, చంద్రవంకి బొట్లూ, వీపున విల్లంబాలతో కోయమామ!

నీలాటి కోయమామ మాలాటి దేశమొస్తే
ఉట్టిమీదపెట్టి ఊరేగించెదము రాయిరాయి కాగితం
వాడిడిపుత్రాన్న అబ్బాయి పుడితేను
కోయరాజు పేరుపెట్టు కోడి రాయిరాయి కాగితం
ఏడీలు సీడీలు ఎక్కువెకొందరు
ఎనకనెక్కరాలు వెంటబడ్డాయి రాయిరాయి కాగితం
దమ్మడి. కూలోళ్లు దగుల్బాబీ గుత్తోళ్లు
గొప్పకు రమ్మంటేను రాయిరాయి కాగితం
కొప్పులు దిప్పేరు ఇంటిలో తలదువ్వి
ఈధిలోకొస్తేను బేడకిదానికొప్పు బేరమైంది
రాయిరాయి కాగితం

రాయిరాయికాగితం అంటే ఉత్తరము రాయమనికాబోలు.

౧౭ సా ము ద్రి కం

— శోయమామ చెయ్యిచూచి సాముద్రకంకూడా చెప్పగలడు.

సేయిసూస్తారా పిల్ల
సేతిలోబంగారు రేకున్నది ;
కుళ్ళాయి, కుచ్చుంది
కూకుని తింటావుపిల్ల ;
బాలెంత రూపుంది
బాధపడతావు పిల్ల ;
బండిమీద కల్లుంది
బహుజోరుగావుంది ;
తాగుతాగు పిల్ల
తన్నుల్లింటావు పిల్ల || సేయి ||

ఇవి పూర్తిగా పరివర్థకున్నా కాదు, పరిహాసమన్నా కాదు. అక్కడే వుంది వీనిఅందము

౧౧ పెళ్లాడేబొమ్మ

— ఇదెవరు ? తురకబాబు. రంగుల లక్కబొమ్మ తలలోనూ, చేతులలోనూ వేళ్ళదూర్చి బీబీనాంచారి పాటు పాడుతున్నది.

పెళ్లాడే బీబీనాంచారి పెళ్లాడేబొమ్మా
అత్తామామలపోరూ పడారాదమ్మా
మామాకూ బంగూపెట్టి
అత్తాకూ మందుపెట్టి
అందర్నీ సాగనంపూ || పెళ్లాడేబొమ్మా ||

—

గంట్ల కావడి కావడి

— గంట్ల కావడితో కాశీపటాలు చూపించటానికి యాత్రికుడు వస్తున్నాడు. కావడి దింపటమూ తట్టబడేరలు ముగ్ధులవిప్పటమూ, చూడవచ్చినవారిని సర్ది కూర్చోనజేట్టటమూ ఒక్కొక్క పటమూ విప్పి ప్రదర్శించటమూ — మొత్తమొక అరగంట ప్రదర్శనము!

కాశీకి పోయాను రామహరీ

కాశి తీర్థమూ తెచ్చాను రామహరీ

కాశీకి పోలేదు రామహరీ

పూరి కాలవలూ నీళ్ళండి రామహరీ

కాశీకి పోయాను రామహరీ

కాశి విభూతి తెచ్చాను రామహరీ

కాశీకి పోలేదు రామహరీ

వీడి కాష్ఠంలూ బూడిదండి రామహరీ

పంచేందిరియములూ రామహరీ

నేను బంధించి యున్నాను రామహరీ

కొంచెము సన్నునా రామహరీ

కొంప మంచి వేస్తాడండి రామహరీ

ఆలు బిడ్డలు లేరు రామహరీ నేను

ఆత్మయోగి నండి రామహరీ

ఆలు బిడ్డాల్లెల్ల రామహరీ వీని

కాయూర సున్నారు రామహరీ

నెనుక మాటలు చెప్పేవాడు నాని బంధువే

ॐ పైన తమాషా

— ఏవోటప్పుటప్పుమని వాద్యం విచబడు తున్నది. నల్లకోటూ, ఎర్రతలపాగా, అద్దాలు మెరుస్తూ తాలూకా కచేరీ ఆకారంతో కొయ్యపెట్టే జోరుగా వున్నది వీని వ్యాపారము ! చెంపలకు చేతులు చేర్చుకుని, పంగి, పెట్టెలోని బొమ్మలను ఆస్వాదముతో చూస్తున్నారు కిల్లలు కీరికన్నా చుట్టూ నున్నవారి కోలాహలం జాన్మీగా ఉన్నది. వాద్యమనుకున్నాము. గోళ్లతోకొట్టుతూ చేతిబింకపైతో లయనిపుతూ పాడుతున్నాడు.

పైన తమాషా చూడర బాబూ
ఏమి లాహిగా నున్నది చూడు
ఏమి తమాషా లున్నాయి చూడు
కాశీపట్నం చూడర బాబూ
కలకలలాడే గంగానదిని
కన్నుల కణపుగ చూడరబాబు
హరిశ్చంద్రుడు సత్యం కోసం
ఆలి బిడ్డలను అమ్మిన చోటు
అదు గదు గదురో విశ్వేశ్వరుడు
హర హర హర యను భక్తుల చూడు
చూచి మోక్షం పొందర బాబు || పైన ||
హస్తినాపురీ పట్నం చూడు
పాండవులేలిన పట్నం చూడు
తాజమరాలును చూడర బాబు
కృష్ణదేవరాయలని చూడు
బెజవాడలో కనకదుర్గను
భద్రాచలములో రామదాసును
కన్నుల పండువుగ చూడర బాబూ
చూచి జ్ఞానం పొందర బాబూ

౯౧ కోతికిబుద్ధులు

— వీధులు వదిలి సందులలో ప్రవేశిస్తాము. ఆముంటముంగిట పేస్ నంది. ఆవాసమంచి పోతే గృహిణులందరూ లేచిపోతారు. ఈవాసమంచి ఏమీదెరుగటగా పడింది. ఎరుకలచిన్నది కోతినితెచ్చినది. కోతి ఏవోచనులు చేస్తున్నది.

పతివ్రతాధర్మంబు భక్తిగానలిః
అతనిచెంపమీద అంటిఁపుండు
మగనితోనీకనలు మైత్రసరిపడక
పగదానివలె మీద పడజూడెత్తలి
అత్తమామలతోటి అనువుగాకుంటె
క్రొత్తముగ్గులుపెట్టి కుంగదియ్యవే
సేవచేయించుకో చిన్నత్తచేత
బావగారిని నీదు బానిసగజూడు
మరదుల నట్టిటు మన్నించబోకు
యిరుగు పొరుగులతోటి యిచ్చకములాడు
అంపకము లానాడు అడగవచ్చితే
కొంపగదలక కోపించుకోవే
పెద్దలు నిన్నొచ్చి పిలువ జూచితే
పెద్దపెట్టనగోల పెట్టిఆటాడె
ఏకువలె మెత్తంగ నెరుగనట్లుండి
మేకురీతినిబిగిసి మేలుకొనియుండు
కయ్యంబులకు ముందు కాలుదువ్వుచును
పొయ్యికడకేబోక బుద్ధిగలిగుండు
అంకినకాడికి అమరజూచుకొని
జంతుచెందక బార జూచిపోరాడె

౯౨ గౌరి కల్యాణ వైభోగము

—వీరిద్దరూ మెడలకు గంధపుపూత, కొప్పు నిండా పూలతో వియ్యపురాండ్రు. ఆ పసుపు బట్టల జంట నవవివాహితులు. ఈ దంపతులకు ఆశీర్వాదము బహుమానము కొడు తున్నారు వియ్యపురాండ్రు.

గౌరీ కల్యాణ వైభోగమే

లక్ష్మీ కల్యాణ సౌభాగ్యమే

పెళ్లి పెళ్లన్నాడు పెరుగూ తున్నాడే

కన్నమ్మ బాస్కాలు కదల మన్నాడే

॥ గౌరి ॥

వోలేది వొంకేది వోపెళ్లి కొడకా

వొడికట్టు బియ్యమేవి వోపెళ్లి కొడకా

॥ గౌరి ॥

మాబాబు గడ్డాము బవిరి గడ్డాము

యీనుండె పేలుండె ఈతముల్లుండె

॥ గౌరి ॥

అవిరేణి కుండలకి అంచులే లేపూ

పెళ్లి కొడుకు అబ్బాయికి పెదవులే లేవు

॥ గౌరి ॥

౯౩ పల్లె వాని స్వీయ చరిత్ర

—వీడెవడు? వీశ్వరవల, నెత్తికి నన్నగా అల్లిన తాతాచు తోసి, చేతిలో మురికి నంచె !

నేను; పల్లోళ్ల, కుత్తోణి బాబు;
నన్ను; కొట్టాడు, తిట్టాడు బాబు;
నేను; దోసేది, బుట్ట సంగడి బాబు;
నేను; యేసేది, ఇనురు వలబాబు;
నాను; పుట్టింది, పూలపల్లి పుంత;
నాను; పెరిగింది, పెద పూడి సంత;
నా; బాబు పేరు, జల్లకొంకు బాబు;
నా; అమ్మ పేరు, మట్ట గిడప బాబు;
నా; చెల్లెలు పేరు, చేదు పరిగె బాబు;
నా; తమ్ముడు పేరు, రొయ్యి పీను బాబు;
నా; పెళ్లం పేరు, యినుక దొందు బాబు;
నా; పేరు, బొమ్మిడాయి బాబు || నే ||

ఆ సం॥లో ఈ చేపలున్నవి కాబోలు. వీడు ఎడో కొత్తవాడు ఎప్పుడూ చూడలేదు.

౯౪ ఎంతో బీదవాడే

—ఆలోగడలో ఏకో పాటు విసబడుతున్నది. నడిపండి త్వరగా. ఓహో. సాతాని జియ్యరులు. వెడలైన వ్రండుల తెల్లధోవసులు, వంటినిండా నామలూ, తలపైనముసుగు నుదుటిచుట్టూ తిప్పినకొంగూ, చేతిలోతాటియాకు వినకట్ట, తలమీద గుమ్మడిపండువంటి రాగిపాత్ర! చూడవలసిన కేషము! అదిగో తిరిగి అదేపాట పాడుతున్నారు. రండి విందాము.

ఎంతో బీదవాడే వేణుగోపాలుడు ఎంతో వేదవాడే

ఎంతో వేదగాకుంటే అలనాడు కుచేలుని

అటుకులకు చెయిజూచునా

॥ వేణుగోపాలుడు ॥

కట్టవస్త్రమె యుంటె కౌసల్యతనయుడు

నార చీరలు దాల్చునా

॥ వేణుగోపాలుడు ॥

ఎక్కగుట్టమె యుంటె యశోదతనయుడు

పక్షివాహన మెక్కునా

॥ వేణుగోపాలుడు ॥

పండమంచమె యుంటె పంకజనాభుడు

పాముపై పవళించునా

॥ వేణుగోపాలుడు ॥

ఉండయిల్లే యుంటే పుండరీకాక్షుడు

కొండనెత్తుక దూరునా

॥ వేణుగోపాలుడు ॥

క్షీరసంద్రమేయుంటే శౌరి పొరుగిండ్లకు

పోయిపాలు త్రాగునా

॥ వేణుగోపాలుడు ॥

ఇంతకొరంగా వున్నదిగదా. అదుగో ఆయింటివారేమో అంటున్నారు. పాడవలసిన పాటలు వింటున్నారు మనముకూడా విందాము.

౯౫ గొల్లవారము

గొల్లవారము సద్గురునిసేవ కలవారము
చీకటికోనలోన చిట్టడవి మేసేపశువుల
చిత్తమందున దొడ్డికట్టి చెదరకుండా మందతోలే||
హయోగ తిరుమంత్రమును వదలకసేవించేవారికి.

... .. చల్లలమ్మే || గొల్ల ||

గోవ్యమైనా తిరుమంత్రమును గొడ్డలొకటి చేతబూని
అండగోరండమైన అడవి నరకి దొడ్డికట్టే || గొల్ల ||

అందమైన బిందెలొన, చెదరకుండా పాలుపితికి

పొంకమైనా అడుపుమిదా పొంగకుండా పాలుకాచే || గొల్ల ||

శాంతమును పాలారబోసి, చతురాక్షరమున తోడూయుంచి

ఆత్మయనియెడుభాండములోనా, అందముగాతైరుదరచే || గొల్ల ||

తిరుమంత్రముచు కవ్వముబట్టి, ద్వైమంత్రమునే తైరుతరచి

శరణార్థియను వెన్నదీసి చెదరకుండాముద్దచేసే || గొల్లి ||

అన్ని విధముల ఆమరగాచి, వన్నెమీరా నెయ్యిదీసి

వినయమైన విన్నపముతో నిష్టతోనిజగురునిచేరే || గొల్ల ||

హయోగుల గుప్తతత్త్వాలు గుర్తుకు వస్తున్నవి. వడగళ్ళవైష్ణవము భక్తునికి అధికార
అర్హతను స్వీకరిస్తూ సాధనపట్ల కొంతగోవ్యతను కోరుకుంది కాబోలు. అందుకేనేమో
ఈ పాట ఇళ్లలోనేగాని వీధిలో విసబడకపోవడము.

౯౬ బ స వ న్న

—అడుగో బసవన్న. బసవన్న అనంగనే వీరశైవము గుర్తుకు వస్తుంది. నంది శివుని వాహనము. బసవన్న సింహాద్రి అప్పన్న, ఏడుకొండల వెంకన్న, అంశములు పుణికి పుచ్చుకున్నాడు. అప్పున్న అన్నమాట 'అహోబల'కు భ్రంశరూపమై యుండునా ?

డూ డూ డూ బసవన్నా
 డూ డూ డూ యెంకన్నా
 పెబువుగారికి దండంబెట్టు
 బాబుగారికి భాగ్యం కలిగి
 పిల్లపాపలు చల్లగవుండి
 పైరుపంటలు గాదులు నిండి
 పచ్చగాను పది కాలాలుండి
 దానం ధర్మం చేత్తావుండి
 యెండిగిట్టలు యిస్తారంట
 పైండి కొమ్ములు కడతారంట
 పట్టుశాలువ వైనయేసుకు
 పదిమందిలో పేరుసెప్పకు
 యింటికొక్కడు యీరభద్రుడు
 పంచకొక్కడు బసవేస్వరుడు
 చల్లగ వెలసి పెబువులు వుంటే
 కళ్ళవేడుకలు మనకంతాను

గంగెడు దాసు నన్నాయి, శ్రుతి బూతా, బిళ్ళగంటా అతనికి కాపీరై టుగా దళలు పడవి.

౯౭ అధ్యాత్మము

—కీరెనరో తాతగారు బియ్యపుమూట నెత్తిమీద ఉన్న ప్లీటికి యుష్టిమానలేదు. ఏమంటారు? బోగయ్యతాతగారా? అబ్బయ్యము కొవ్వూరు స్త్రానికీచ్చడానికా? ధన్యుడు. దండము తాతగారూ.

ధీరుడు విశ్వామిత్రుడు తానయోధ్యకు
శ్రీరామునీ జూడవచ్చెను - అని
వారుడై సౌధము జూచ్చెను - ఎదురూ
గారాజు చనితోడి తెచ్చెను - మునికీ
చారు సింహాసనమిచ్చెను - మహళా
దారుడై పూజయొనర్చెను - స్వామి
మీరు వచ్చినయట్టి కారణమదిదెల్పు
డీ రాజ్యమైన మీకిచ్చెదననె
ను రాకేందువదన వినవె యీచరితము కుందరదనా ||

మనసా వాచాకర్మణా మూడుయోగాలూ సాధన చేస్తున్నాడీ బడుగు బ్రాహ్మణుడు !

౯౮ తాతతో పరిహాసకం

—అదుగో తాత మీద పాడుతున్నాడు గారడీవాడు. ఆపాగా, మీసము, ఎర్ర చొక్కా, బంగారు బిళ్లల దండా క్రీడాభిరామ కాలానికి నేటికీ అదేవేష మితనికి.

తాలో పీతో ముంజికాయమూలో
ఉల్లికోడు ఊలో తాలోయి తాళి
తాలోయ్ | మాయింటికిరారో | మాటుంది;
నూపు కూసుంటె; కురిసీల పీటుంది;
నూపు నుంచుంటె; నిమ్మచెట్టు నీడుంది;
నూపు తొంగుంటె; పట్టిమంచం పరుపుంది;
నీ కాకలయితే; సన్నబియ్యం కూడుంది;
అందులో కొంకాయి; కూరుంది;
నువ్వు ససేను; వల్లకాటి దిబ్బుంది.

తోడు లేదన్నా

పిల్లల్ని ఆకర్షించటానికి ఈ పాట. వారూ పాడతారు దీని మొదటి చరణాన్ని. రెండో పాట వినండి.

ఎగిరే జట్కూ బండి | నడిచే వొంటెద్దు బండి |
 గ్రుడ్లెట్ట జేసింది | గుట్టం బండీ || గ్రు ||
 యీమూడు జాతుల కలపుకోని | పూడ బొడిచిన ,
 రయిలు బండి | కమరు కంపు బొగ్గునీళ్లు, తోడులేదన్నా ||
 వుడికె తోటకూర | మొలచే చెంచలి కూర
 గ్రుడ్లెట్ట జేసింది | గులుగు కూర || గ్రు ||
 యీమూడు జాతుల కలపుకోని | పూడబొడిచిన,
 గోంగూర | కమరు కంపు రొయ్యి పీచు తోడులేదన్నా ||
 వుడికె ఉలవ పప్పు | చెరిగే సెనగ పప్పు
 కల్లెట్ట జేసింది | కంది పప్పు || క ||
 యీమూడు జాతుల కలపుకోని | పూడబొడిచిన
 పెసర పప్పు | కమరు కంపు | నేతిబొట్టు తోడులేదన్నా ||

౧౦౦ రాజ నిమ్మ పండు

ఇంకా మాన్పు పాటలే పాడు తున్నాడు. అసలు పాట 'రాజ నిమ్మ పండు.' జోలక్ వాయింఛే వాడు చిరు కట్టెతో తాళము నిలుపుతూ వాయిస్తాడు. అదుగో అడే—

పల్లవి :- రాజన్న రాజో ! నారాజ నిమ్మల పండో !
ఓడెల్తుందో డెల్తుంది । నారాచ ముద్దుల బావ ।

అ । ప । రాజ, నారాజ, నారాజ నిమ్మల పండ;
నా అప్పరావు కొండ; నాలేత మామిడి మొగ్గ;
నా అప్పుడు గాచిన నెయ్యి ।
నా నేతిలో ఉడికిన బూరికన్న । నేరుపైన రాజా !
ఓడెల్తుందో డెల్తుంది; నారాజదేశమెల్లి పోతున్నావా ॥రా॥

౧ చ :- వెళ్లేవాడ వెళ్తావు । ఎన్నాళ్లకు వస్తావా ?
ఇంటి వెనుకల, ఆకుమడి దున్నెల్లు రాజా !
వచ్చిందాక; చూచుకుంటాను ॥ రా ॥

౨ చ :- వెళ్లేవాడ వెళ్తావు । ఎన్నాళ్లకు వస్తావా ?
ఎడమకాలి మడమ తోటి; తన్నెల్లు రాజా !
వచ్చిన దాక; చెప్ప కుంటాను ॥ రా ॥

౩ చ :- వెళ్లేవాడ వెళ్తావు । రంగంలో దిగుతావు;
ఒకటో నెంబరుగళ్ళి; చల; రెండో నెంబరుగళ్ళి;
చల; మూడో నెంబరుగళ్ళి । కెళ్ళితే మళ్ళి రావురాజో ॥రా॥

౪ చ :- దేశము బాగుందా ? ఊరైన బాగుందా ?
అనుచు, అడిగి పిలిపించి । ఆదరణ చేయించి;
ఉడుకునీళ్లు త్రాగబెట్టి । వేపరొట్ట చేతికిచ్చి !
అంత మంది తొలగి । అట్టేపోవు రాజో ॥ రా ॥

ఇది వాస్తవానికి ఓడపాట. సమీపించిన ప్రయుడు రంగం పోతూన్నప్పుడు పాటకు
ప్రియురాలి గుండె పాడుకొనుపాట ఇది.

—

౧౦౧ ట నా నా టం కు చె లొ

— గాడీవాడు మీ పాటల పుట్టు. శతాబ్దాల వెట్లమీద మారిపోకుండా దిగి వచ్చిన యెమ్మెకాడు. ఇది లోక వ్యవహారాలన్నిటినీ ఎత్తిచూపుపాటు. ఈ వరసని చరణాలు ఎన్నైనా వుంటవి. మచ్చుకుకొన్ని

నామగడు వాడకెళ్లే నాకు తోడు ఎవరులేరూ
కోడికూసే వేళదాకా తోడురారా వన్నెకాడా || టనాన ||
చింతచెట్టు చిగురుచూడూ, చిన్నదానీ యీడుచూడూ
అద్దమలొ నీడ చూడూ, ఇద్దరికీ జోడు చూడు || టనాన ||
నరసాపురమునుంచి నలిగి నలిగొస్తంతే
తాళ్ల పాలెముకాడ తగిలింది జ్వరమూ || టనాన ||
చంకలోని నీళ్ళకడవా - నీడజూచి నింద గట్టరి
ఇద్దరికీ యిట్టమయ్యె - ఎవరిదేమి భయ్యమే || టనాన ||
ఇంటిమొగుడికి వంటెద్దుబండీ - రంకు మొగుడికి రెండెడ్ల బండీ
మధ్యతిరిగే లాల్ గాడికి - దొరలుఎక్కే మరలబండి || టనాన ||
ఇంటిమొగుడికి యీతకల్లు - రంకుమొగుడికి తాటికల్లు
మధ్యతిరిగే లాల్ గాడికి - దొరలుత్రాగే బ్రాందిసీసా || టనాన ||
తల్లిపిల్ల నిడిసి యాడు - సేనుకున్న భార్యనిడిసి
దొమ్మరదాని యెంటబోతె - డోలుమెడకు యేసెరా || టనాన ||
కల్లు తాగి ఒళ్లుమరసీ కైపుయెక్కి తిరగబోకూ
పెళ్ళిచేసి పంపుతారూ పెందలకడ మేలుకోరా || టనాన ||

౧౦౨ పాండవులు పాండవులు తుమ్మెదా

—ఇది సంక్రాంతి పండుగ దినములలో పరివేష్టులు చేర్చి కట్టి పల్లెమాలలో కట్టి పసుపు కుంకమ అలంకరణము చేసి, మాలెతలు ఇంటింటికి తిరుగుతూ పాడు పాట.

పాండవులు పాండవులు తుమ్మెదా, పంచపాండవులె

తుమ్మెదా

ఓయి భామల్లాల తుమ్మెదా, భామల్లాల తుమ్మెదా
పండిన వరిచేలు తుమ్మెదా, పాయల్లు తొక్కింది తుమ్మెదా
పట్టండి నందిని తుమ్మెదా, గాణుకందాని తుమ్మెదా
యీనిన వరిచేలు తుమ్మెదా, తమ్మిరాయీదు వెడజిమ్మింది

తుమ్మెదా

పోగతోటలన్నీ తుమ్మెదా, పొడిపొడిగ తొక్కిందితుమ్మెదా
చెరుకు తోటలన్ని తుమ్మెదా, చెడతొక్కివేసింది తుమ్మెదా
యెక్కడక్కడ వెదకినా తుమ్మెదా, యేడాదినంది తుమ్మెదా
కాపారిచేలో తుమ్మెదా, కట్టిపెడతారు తుమ్మెదా
మాలవారి చేలోకి తుమ్మెదా, వెళ్లునందన్న తుమ్మెదా
మాలవారు మంచివారు తుమ్మెదా, నిన్నుగొలుతురూ

తుమ్మెదా

తుమ్మెదా అన్న పాదాంత పదములతో అంతమయ్యే పాటలు శైవ సిద్ధాంత సంబంధులే
విసప్పటికిన్నీ, తరువాత ఇతరవస్తువును కూడా ఆకళించుకొన్నవి.

౧౦౩ లిల్లేలు పాట

—ఇది సంక్రాంతి పండుగ కనుము గోజాన, మాదిగ వలంవారు గ్రామంలో సామ్రా
దండుకోటానికై, ఒక కావిశి, తట్టలు, వేసుకొని, ఒక లిల్లేలు పాటకుడు, కాళ్లకు గజెలు,
మొలకపట్టి, కట్టి లిల్లేలు కత్తి భుజంమీద వేసుకొని, ఆగుంపులో కొంపరు డబ్బులు
వాయిస్తూ, వంత పాటపాడుచుండగా పాడుపాట.

లింగ; తా! లిల్లే! తా లిల్లే!

తాం; తత్తార పడకుండ; తానె బ్రహ్మము || లింగ || తా ||

ఓరి; ఆది మూలము, బ్రహ్మ, విష్ణు విగ్రహము మీద!

ఆనంద మాడే వాడెవడురా?

అఖిల దేవతలకు | అభయ మిచ్చి వాడు!

అలనాడు గోసంగు | నేనేనురా || లింగ || తా ||

పసుపు గంధము చాల | పెనిండ బూసుక!

మిసిమి కత్తిపిచేత | మేల్ బూనంకొని!

మేల్, మేల్, సలిసిన | మేటి మృగముల కెల్ల!

నాకత్తి సయ్యాట | లాడునురా || లింగ || తా ||

మింటి దిక్కును జూచి | మీసంబు వడివేసి!

కొంచె దున్నతల | నరికేనురా!

గొంకక చిందులు | గోవింద గంతులు!

శంకలేక బలి | చల్లితిరా || లింగ || తా ||

అండాండ మనుబిరుదు | డాసాదినా పేరు!

పిండాండ మను | బిరుదుకాసె పోసి!

అండ పిండ, బ్రహ్మ హృందముల కెల్లను!

మెండుండు దై బోలకు | మెండాడురా || లింగ || తా ||

గోసంగులు బ్రహ్మనాయని నేనలోని మాదిగలు. మాదిగవారు వీరకైపులు. శివరాత్రి నాడు
కోటి ఫలిక్షేత్రములో వీర డప్పుల పాడుకొంటారు. చెవులు గట్టి పడును.

౧౦౪ నాగుల చరిత్ర

—అంధులకును నాగులకును విడిపోని చెలిమి. అమరావతి శిల్పములలో నాగముల వంటి తలపాగాలు విరివిగా కనపడును. మధ్య భారతపు భార్యలు శిల్పములలో కూడా తలపాగాలు కనపడును. అయితే ఆశ్రమవాది సాంచీ, అమరావతీ నాగార్జునకొండ చిత్రములలో విరివిగా కనపడుటను బట్టి తలపాగా తెలుగువారి అభిమాన పుటలంకరణమన వచ్చునేమో.

ఈ పాటలు పాములకు సంబంధించినవి. క్రూరప్రాణి అయిన పామును కూడా ఆత్మలలో చేర్చుకుని పాటలు పాడడము వినోదకరమైన వింత.

ఇది జోల పాటలలోనిది.

నాగస్వరం, పాడితే । నాగులకు నిద్ర
పుట్టలో నుంటేను । భూములకు ముద్ర
అమావాస, పున్నామ । మనగలే సుద్ద
పాటి మీదాకొస్తే । కత్తు కట్టేను
బూక రించుచు । పడగ బుస్స కొట్టేను.
గుడిలో నాగులు । కొల్చిన దేవుడు

౧౦౫ నా గు మ య్య ఉ ని కి

—ఈ పాటలో పాముల ఉనికి చెప్పబడింది.

పిల్లలందరుగూడి పుల్ల లేరబోతె
పుల్లల్లా వుండేటి ఓపుల్ల నాగ ॥

ఇల్లలికి మగ్గెటి మల్లెలు విరజల్లి
మల్లెల్లా వుండేటి ఓమల్లినాగ ॥

గొల్లభామలుకూడి చల్లల్లు చెయ్యంగ
చల్లకుండ కింద చల్లనాగయ్య ॥

ఇవతల యిదికొండ అవతల అదికొండ
నట్టనడుమను కొండ నల్లతాచయ్య ॥

అనుభవానికి చక్కని వర్ణన. ఈ పాటలలో ఈ గుణము స్వత్రా కనపడుతుంది.

౧౦౬ నా గుమయ్య

—ఇది నాగ పూజను గురించిన పాట. తొలియుగాలలో భయంకర వస్తువులన్నీ -
రుద్రునివలె— దేవతల శక్తి కలివిగానే పరిగణించినాడు ఆదిమ మానవుడు. నాటి
నుండి నేటికి దిగివచ్చిన నమ్మకమున కుదాహరణమీ పాట.

ఉసిరిగ చెట్టు కింద పసరిగ పాము
కూసమూడ్చి పాము పడగ బుస్సంది
పామునన్నూ చూచీ పడగ నెత్తింది
పడగలెత్తకు పాము పగవారముకామూ
పడగెత్తి దూసింది నాలుకలు రెండూ
నాలుకలుదూయకే నీవారము నాగూ
మంచినాగూవైతే పంచలెట్టేము
కోడేనాగూవైతే కోకలెట్టేము
పడగలెత్తకునాగు పగవారముకాము
మాచేను పండిలే చలిమిడేసేము
మా నువ్వులు పండిలే చిమ్మిలేసేము
నాలుకలు దుయ్యకే నీవారమునాగూ
మాపత్తి పగిలితే పంచలెట్టేము
మాయాపులీనితే పాలుపోసేము
పడగ లెత్తకు నాగు పగవారముకాము
నీవూజు చేసేము నీకు మొక్కేము

౧౦౭ పాము మంత్రము

—ఇది పాము మంత్రమునకు సంబంధించినట్లు కనపడుతున్నది. పాము సౌంధర్యాన్ని చూడండి.

నాగా దిగురా ।

నాతండ్రి దిగురా । నాగన్నదిగురా । నాగాదిగురా ।

దిగుదిగు నాగన్న దీవ్య సుందరనాగ

నల్ల చుక్కలనాగ నామధునాగా ॥ నాగా ॥

నవనవ లాడేటి నల్ల చుక్కలనాగ

తల్లతల్ల లాడేటి తెల్ల చుక్కలనాగ

పసిమి పొరలుగల పచ్చన్నినాగా ॥ నాగా ॥

కొండ చిలువలకెల్ల కోర్కెతో రాజువై

పరుగుడు పాములకు ప్రభువువైరంజిలి

మొగలి చెట్లపై వి మసలి తిరుగులాడి

పాలు ఆరగించు పచ్చన్ని నాగా ॥ నాగా ॥

పక్కాను పదిపేళ్ళ మచ్చలుడలవాడ

గురివింద పూనల కల్లంపనగువాడ

పరికి ముల్లవంటి పల్లగులవాడ నాగాదిగురా ॥

౧౦౮ నాగదేవుని పాట

—ఆరడుగులు కలిసివేస్తే ఆపుటవృత్తారట. చేలలో తిరుగుతూ చేసుచెడిపే ఎలకలను పట్టిమింగేటి పాము అప్తవర్ణములోనిదే. నాగన్నకు సలహా యిస్తున్నది గృహిణి.

పుట్టలోనాగన్న బూచినాగన్న
ఎండలో పడుకోకు పెరినాగన్న
కలిగినోరి కోడల్లు గర్వవంతులు
కలాపిజల్లేరు కాళ్ళచిమ్మేరు
ఎంగిల్లుజల్లేరు భంగపుచ్చేరు
అటుబోకు నాగన్న చాకిరేవులకు
చాకిరేవులలోన చేరిపడుకుంటే
సాలిపరుగుడని సంపేరునాగు
అటుబోకునాగన్న చెరుకుపొలములకు
చెరుకుపొలములలోన చేరిపడుకుంటే
నల్లచెరకు అని నరకేరునాగు

౧౦౯ గడికోపు

—ఈ నాలుగుపాటలూ కేవలము వినోదములోపుట్టి వినోదమునకు దారితీశేటివే.

తానతందానతాన, తక్కిడీ తందానతాన

వచ్చువచ్చుని వక్షియొక్కటి, నడీనెత్తిని రెక్కలొచ్చె
చేతులాను గోళ్లువచ్చె, చెవులనందున కొమ్ములొచ్చె॥

దాని పచ్చిమాంసమును, కత్తిపీటన కోసికోసి
బ్రాహ్మణులక బంటులనక, బంతినీ భోంచేసిరంట॥

ఎంతచెప్పిన వేదశాస్త్రం, తెలియదాయెను దానిభావం
దానిభావం బట్టబయలు, దానివేరే అరటిచెట్టు॥

సందెకాడ లగ్గమాయె, సానిపోత్తు-గర్భిణాయె
తెల్లవారగ పిల్లతల్లి, పొద్దుపొడుపుకు పేరుకొచ్చె॥తా॥

ఎంతచెప్పిన వేదశాస్త్రం, తెలియదాయె దానిభావం
దానిభావం బట్టబయలు, దానివేరే పెరుగుకుండ॥తా॥

ఇంటివెనక కుప్పవేసె, కుప్పకాల ఆప్పతీరే
ఎంతచెప్పిన వేదశాస్త్రం, తెలియదాయె దానిభావం
దానిభావం బట్టబయలు దానివేరే కుమ్మరావం ॥తా॥

ఇది తక్కిటిటతక అని ఏడక్షరాల ఆవృతాలతో నడుస్తున్నది. కోపులన్నవి సాధారణముగా నాలుగక్షరాల ఆవృతాలతో నడుస్తవి.

౧౧౦ పొట్టేలు

పొగరెక్కి పొట్టేలు పొడిచేయనోపిల్ల
తొగరుచీరపిల్ల తోవలో లెగులెగు
పచ్చగట్టుమేసి పక్రించినదికొమ్మ
మచ్చికదనుకోకు మార్గాన లెగులెగు
బొచ్చుమెడ చిరుగంట బురజించి రవజించు
ముందంజవేయకు పుంతలోలెగులెగు
కచ్చపోసినపిల్ల కాలందెఘలపిల్ల
వచ్చుచున్నపిల్ల వయ్యారిపిల్ల

౧౧౧ గొ రే గొ రే

పొట్టేళ్ల గన్నతల్లి గొరేగొరె
దున్నపొతును గన్నతల్లి బరేబరే
వుమ్మెత్త కాయతింటె వేరేవేరె
మిరపకాయ నమిలితేను వరేవరే
కాకిరెట్ట బట్టమీద కరేకరె
బురదలోను కాలేస్తే పురేపురే
ముందటి పండ్లూడితేను తొరేతొరె
తొరెనోట్లా అంబలేస్తే జురేజురే

“చదేవణ్ణం పుల్లిపాయా జుర్రోజుర్రో, దానీ మొగుడు దాన్నీ కొడితే మొర్రోమొర్రో”

అన్న పాటలా గున్నది ఇది.

౧౧౨ చీ క టి లో న

—ఈపాట పైదానికి అనుకరణవలె కనపడుతున్నది. కాని దీని సాగము దీనిది.

చీకటిలోన వానచినుకు చిటావటా
ఆకుచాటు ఆడపిల్ల చటాఫటా
పూతపూచె బొండుమల్లె గప్పచిప్ప
కోతకొచ్చె గొడ్డుమావి చల్ చల్
వేళగాని వేళపచ్చి చిర్ బుర్
మేలమాడి సవ్వస్తాడు బల్ బల్
కోడవాడు కొంటెవాడు ఆంయి ఆంయ్
రానిదాన్ని రమ్మంటాడు సంయ్ సంయ్

7

ప డ వ పా ట లు

౧౧౩ హైలాస

పడవలరేవు సొగసైన కూడలి. పడవ ప్రయాణము ఒడిదుడుకులు లేని సాఫీ ప్రయాణము. కళానీలకూ సరంగుకూ మూత్రము పడవపని చిక్కాకైనదే. సామాన్యముగా ప్రయాణము రాత్రి పూట. పగటి పూటలోనే వారికి నిద్ర. కనుక వారి జీవితానంద మంతా పడవపైననే సాధించు మంటారు వారు. వారి పాటలలో కామదేవుడు విచ్చల విడిగా విహరిస్తుంటాడు. నడేటికి పోతే వారిదే రాజ్యము. అలలుగాలి తోడైతే చెప్పనే ఆక్కరలేదు.

హైసా, హైలాస అన్నవి పడవను బలముగా నీటిలోనికి నెట్టవలసి నప్పుడు వారు పాటలలో ఉపయోగించే ఊతపదాలు. నలుగురూచేరి వీధులు పడవకు దాపుపెట్టి నెట్టితే నాలుగు సెకనులలో పడవనీటిలోకి జరుగుతుంది. ఆ నాలుగు సెకనులలోనే పాట పూర్తి కావాలి.

పెళ్ళి కూతురు చూడు హైలాస

బహు పెద్ద మనిషిరా ,,

చూసి రమ్మంటేను ,,

చేను కొచ్చిందిరా ,,

గంగ గౌరమ్మ హైలాస

గంగమ్మ ,,

దండాలు మాతల్లి ,,

కొలుపులు మాతల్లి ,,

కొండల్లా మాతల్లి ,,

దిగిరావె మాతల్లి ,,

చేయెత్తి దణ్ణమ్ము	హైలాస
గంగమ్ము దణ్ణమ్ము	”
కనిపెట్టు మాతల్లి	”

అంతరాల పడవ మీద హైసా
 అందిపూలు కొయ్యబొతె హైసా
 కొమ్మతూగి కొప్పు నిండు హైసా
 లేనిపోని రవ్వ లొచ్చు హైసా

కొమ్మతూగి కొప్పునిండుట ఈ జానపద గేయాలలో అతి సాధాగణము. లేనిపోని రవ్వలు
 పెనిమిటి దండింపులు.

౧౧౪ ఐ లే సా

ఏలియాలా ఏలియాలా

ఏలియాలా ఏలియాలా

ఐలేసా జోరుసెయ్యి

ఐలేసా జోరుసెయ్యి

అయిల పట్టు ఐలేసా, బల్లకట్టు ఐలేసా

అద్దిర బాబు ఐలేసా, అక్కడ పట్టు ఐలేసా

సాపసుట్టి ఐలేసా, నంకనెట్టి ఐలేసా

సందమామ ఐలేసా, అందముగా ఐలేసా

ఐలేసా జోరుసెయ్యి, ఐలేసా బారుసెయ్యి

సన్నజాజి ఐలేసా, సీరకట్టి ఐలేసా

పొన్నపూలు ఐలేసా, అహ కొప్పునెట్టి ఐలేసా

సిన్నదొచ్చి ఐలేసా, కన్నుగీటె ఐలేసా

వేదము నెంకటరాయశాస్త్రిగారు “జోర్ఖయ్ బార్ఖయ్” అన్న పాదాంత ప్రదాలతో
కొన్ని పడవ పాటలు రచించినారు. వానిలో సాగనుకత్తై ప్రశంసలేడు.

౧౧౫ జా లు మా లి

జాలుమాలి జాలుమాలి
జాలిరవో జేడిజిల్లా
కాకినాడరేవులోను జాలుమాలి
జోడుకొయ్యెల వోడవచ్చె జాలుమాలి
వోడమీద సిన్నవోడ జాలుమాలి
యేళ్ళనిండ వుంగరాలు జాలుమాలి
వుంగరాల సెయ్యిసూచి జాలుమాలి
వుండదేర ముండమనను జాలుమాలి

ఈ పాటలో 'జాలుమాలి' అన్న పదమును కళానీలందరూచేరి చలుకుతారు. మాటలు పదము చెప్పేవాడు చెప్పుతుంటాడు. ఈ పాటలో కథ అల్లిక కనబడుతున్నది. పడవను విడిచి పాట ఓడనుపట్టినది. ఓడలో ప్రయాణికులు వెక్కురు.

—————

౧౧౬ భీమరాజు పదము

—వారిలో భీమరాజు ఒకడు. భీమరాజెట్లాంటివాడు ?

వాడమీద వన్నెకాడో భీమరాజు
వాననకి సంపెంగవనమూ
చేతినిండవుంగరాలో భీమరాజు
చెప్పరాని చక్కదనమూ ||వా||
కాయపంచెలు కట్టుకొని భీమరాజు
కిర్రుచెప్పులు తొడుగుకోని
కర్రచేత బట్టుకోని భీమరాజు
కలకటేరులాగొచ్చేను ||వా||
కాకినాడరేవులో భీమరాజు
కేవుగట్టి వోడఎక్కి
రంగురంగుల బావుటాతో భీమరాజు
రంగుసేసి రంగమెల్ల ||వా||

౧౧౭ నారాయణమ్మ

—రంగమువెళ్ళే కూలీవారు నేటికీ చాలామంది ఉంటారు. రంగములో కూలి ఎక్కువ. కాబట్టి కూలీలు తరుచుగా పోతుంటారు. వారిభార్యలకిది కష్టకాలము; చెలిమికత్తెలకింకా ఎక్కువ. ఇది ఒక జంట సంభాషణ.

నేరంగమెల్లిపోతానే నారాయణమ్మ
 నేను నబ్బరెల్లిపోతానే నారాయణమ్మ
 నువు నబ్బరెల్లిపోతేనూ నాయుడుబావ నీ
 యబ్బనాకు తోడవరూ నాయుడుబావ
 రంగమెల్లిపోతేనూ నారాయణమ్మ నీకు
 రంగుసీరలంపుతానే నారాయణమ్మ బల్
 సిలుకు సీరలంపుతానే
 సీరలు సారెలుగట్టి నాయుడుబావ నే
 నోరితోను కులుకుతాను నాయుడుబావ
 పదిరాళ్లుతెస్తాను నారాయణమ్మ
 మనమిద్దరము కులుకుదాము నారాయణమ్మ
 నన్నిడిసిపోకోయి నాయుడుబావ మన
 కిద్దరికిజోడోయి నాయుడుబావ

ఇది సాగనిమొర. సొమ్ముచాలకనో నారాయణమ్మపై మోజుచాలకనో నాయుడుబావ
 రంగము వెళ్ళి పోతున్నాడు. ఆఖరి క్షణములో ప్రయాణము ఆగబోతుందా ?

౧౧౮ చెంచు

—నాయుడు కన్నాగడును వాడీ యువకుడు. ఇక్కడి పిలసములు చాలక రంగము పోతున్నాడు. పలికే నుటలు మాత్రము ఇవి.

మళ్ళీ వచ్చిందాక మర్నా మరవనంటా
శేతులో శెయ్యేసి శెప్పాలె శెంచు జోర్యేయ్

కూడొండి పెడతాను గుడ్డుతికి పెడతాను
కూడాతోడ కపోవా జోడుగా మావా ?
నీమణుచు నామణుచిరకూ దప్పాకుంటే
యెడబాసి నెలవుంటె నేమోలే శెంచు జోర్యేయ్

ఏవూర నేపల్ల దేనిమీ కన్నేశినవో
యెంటా నన్రానీవు తుంటారి మామా జోర్యేయ్

కోకా జరితెస్తా కొప్పు బిళ్లాతెస్తా
నవ్వుతా శెలవిచ్చి నన్నంపే శెంచు జోర్యేయ్

కోకా జరివాద్దు కొప్పు బిళ్లావాద్దు
రానీ వానీ తోటి కానీవో మామా జోర్యేయ్

శెంపాముద్దెట్టుకొని శెల్లోబాయ్ యెడవకు
అల్లాడే సారంగు యెల్లిపో శెంచు జోర్యేయ్

౧౧౯ ఓ డెల్లి పోతున్నది

—పాపము ఆ చిన్నది ఏమిచేయగలదు. ఓడ కంటికి కనబడు నంత వరకూ ఏడుస్తూ ఉన్నది.

ఓడెల్లి పోతున్నది మారాజో ఓడెల్లి పోతున్నది
చెన్నాపట్నం రేవులోన చెట్టా పట్టాలేసుకొని
చెలిలో గుసగుసలేమో చెప్పిపోయిన మారాజో ఓడెల్లి

కాకినాడ యీదుల్లోన కాటుక కన్నుల జూచి
కన్నీళ్ళుచేత తుడిచి కనికరించిన మారాజో

నీవంద కత్తెవాని నిలువూట ద్దానచూచి
నీడజూచి మరిసిపోయిన నీటుగాడవు మారాజో

భీమని పట్టాములోన పిన్న పెద్దలందరుజూడ
పెద్దావందిరిలోన పెళ్ళాడిన మారాజో

కంచంలో బువ్వెట్టుకొని కమ్మని యెన్నెలలోన
కసిగాటు కొట్టుకొంటూ కలవరించిన మారాజో

అందమైన నీమోము చందురూని చూస్తూంటే
గుండెచల్ల బడతాదాని గునిశాడిన మారాజో

౧౨౦ సిరిసిరి మువ్వ

—రంగము పోవటము, సొమ్ము చేరటము రంగసాని చేరిమిచేయటము, సొమ్ము చేయి జారటమూ అయినవి. సముద్రాల కట్టునై పున ఉన్నచిన్నది గుర్తుకు వచ్చినది.

జోడుకొయ్యల వాడమీద—సిరిసిరిమువ్వ

జోడగ్గి పెట్టె లంపినానే—సిరిసిరిమువ్వ ॥

అది అందిందో లేదో నె—సిరిసిరిమువ్వ

నాకు తిరుగుజాబు లంపలేదే—సిరిసిరిమువ్వ ॥

మూడు కొయ్యల వాడమీద—సిరిసిరిమువ్వ

నీకు ముక్కుపుడక లంపినానే—సిరిసిరిమువ్వ ॥

అది అందిందో లేదో నె—సిరిసిరిమువ్వ

నాకు తిరుగుజాబు లంపలేదూ—సిరిసిరిమువ్వ ॥

నాలుగుకొయ్యల వాడమీద—సిరిసిరిమువ్వ

నీకు నానుకోడు లంపినానే—సిరిసిరిమువ్వ ॥

అది అందిందో లేదో—సిరిసిరిమువ్వ

నాకు తిరుగుజాబు రాలేదు—సిరిసిరిమువ్వ ॥

అర్ధరూపాయి డబ్బులకు—సిరిసిరిమువ్వ

నువ్వాశఫడా బోకండి—సిరిసిరిమువ్వ ॥

ఆసుప్రతి పాల్గైతే—సిరిసిరిమువ్వ

నిన్నాదుకోనే వారులేరండి—సిరిసిరిమువ్వ ॥

కసరి కసరి కొడితేను—సిరిసిరిమువ్వ

నేనరసమమకున్నానే—సిరిసిరిమువ్వ ॥

కంటికి కాటుకబెడితే—సిరిసిరిమువ్వ
 నేను కన్నెఅనుకున్నానే—సిరిసిరిమువ్వ ॥
 పైట పావడాగడితే—సిరిసిరిమువ్వ
 నే—వడుచు అనుకున్నానే—సిరిసిరిమువ్వ ॥
 పొడరేను కుంటేను—సిరిసిరిమువ్వ
 నేను—బాలికనుకున్నానే—సిరిసిరిమువ్వ ॥
 తల్లికు జూపిస్తేను—సిరిసిరిమువ్వ
 నా—వలుపులనుకున్నానే—సిరిసిరిమువ్వ ॥
 నీమీద వలవంటే—సిరిసిరిమువ్వ
 కామాలునను కున్నానే—సిరిసిరిమువ్వ ॥
 సంకురాత్రి వండుగనాడు—సిరిసిరిమువ్వ
 నేను—సారానీళ్ళు త్రాగబోతే—సిరిసిరిమువ్వ ॥
 ఒంటిగా నుంటేను—సిరిసిరిమువ్వ
 నా—కొక్క చుక్కదిగలేదు—సిరిసిరిమువ్వ ॥
 కప్టవడ్డ డబ్బంత—సిరిసిరిమువ్వ
 ముండ—కాటిమీద బెట్టినానె—సిరిసిరిమువ్వ ॥
 ముద్దు గుమ్మనేడిపించి—సిరిసిరిమువ్వ
 పాడు—ముండలకు బెట్టినానె—సిరిసిరిమువ్వ ॥
 సముద్రాలు దాటిపోతే—సిరిసిరిమువ్వ
 పై—సాయైన లేకపోయె—సిరిసిరిమువ్వ ॥
 బుద్ధిలేక రంగమెళ్ళి—సిరిసిరిమువ్వ
 యీరద్దిపాలు బడ్డానే—సిరిసిరిమువ్వ ॥

౧౨౧ పడవ పాట

—ఈ తెప్పపాట రచన యేషాననిపిస్తున్నది. కాని దీని నిచ్చిన మిత్రులు కోటిఫలిలో పడవవానికడ రాసుకున్నానని చెప్పినారు. అందుగా ఉన్నది. “రవ్వమువ్వలతెప్ప రవగాలికి వెళ్లి నదట.

పల్లవి :- గట్టెకు తాదా ! నాతెప్ప

కల్లోల జలధిలో మునిగిపోతుందా || X ||

కొక్కురో; కోయంచు | కోడి గూయంగానె;

దేవుడిచ్చిన నిద్ర | తెలిసిందిరాయంచు;

చలిగాలిలో వల్లు | నవరించుకొంటు

చద్ది గట్టు కనేను | చక్కవచ్చాను ||X||

చల్లన్ని గాలిలో | మెల్లంగవెలిగేటి,

చంద్రయ్యనే జూచి | సంద్రమే పొంగింది,

పొంగేటి కెరటాలు | వంగుతూ; వాలుతూ,

రవ్వమువ్వలతెప్ప | రవగాలికెల్లంది || X ||

పదిగుల్లవలదీసి | పారజూస్తే, తెప్ప

పొంగినా కెరటాలు | బొట్టలెట్టాయు

కారుచీకటి గ్రమ్మి | కల్లకు పస్తయ్యె

సరిగపోయేతెప్ప | గిరగిరాతిరిగింది || X ||

గాలిజోరుచూచి | కల్లోలమేచూచి

కుదురులేని గుండె | కొట్టుకోసాగింది

చుక్కాని తిప్పుచు | శోకాన మునుగుతూ |
 అంతు, వంతులేని ! ఆనీటిలోనుండి || X ||
 ఇంతలోనే యిల్లు | యింటిపిల్ల నాకు
 జ్ఞాపిరాగా వల్లు | గలగలా లాడింది
 యింటి పిల్లింక, నా | కంటపడతాదా
 నరసాలలోనేను | మురిసి పోతానా ! || X ||
 పొమ్మంటే పోతుంద ? | రమ్మంటే వస్తుంద ?
 రంగడి దయలుంటే | కంగారుపడనేల ?
 గాలిలోనేనింక | కూలినా సరెగాని;
 రంగడే మాయోడు | రంగడే దొంగోడు || X ||
 మనసు కలిసినవారి | మనసులొకటల్లేను
 కుటీల మెఱుగని బాబు | గుండె కాయల్లేను
 మబ్బులన్నీ దాటి | మారాజు సూరయ్య
 గప్పు గప్పు మంటూ | గంతేస్తు వచ్చాడు || X ||
 పొంగుతూ వలదీసి | బుంగనిండేదాక
 చేపలేరుకనేను | చెంగున గట్టెక్కి
 నావ కట్టిజెట్టి | నాయింటి కెల్లాను
 పిల్ల కంటబడితే | వల్లు చల్లాగుంది
 (గట్టెక్కినాది, నాతెప్ప | కల్లోలిజలధిలో కడతేరినాది)

४

वि ल शाला

౧౨౨ మంచెదిగవే

ఏలట అన్నవి నిర్ణీత ఛందో నిర్మాణము గల పదములు. యకావసానుభవముచు నూచించే భావాలున్న పదములను ఇక్కడ ఏలపాట లంటున్నాము. ఈ అర్థముతో 'ఏలపాటలు' అన్నమాట వాడుకలో నున్నది. వీటి ఛందము మాత్రము ఏల ఛందముకాదు అయినప్పటికిని 'వీధిబోయెడు ప్రాథ విటుడుపాడెడు వింత, ఏలపదాలటై యాలకించు నన్న కదిరీపత్ని పలుకులు ఏలపాటల కీయరమునే సాధించుచున్నవి.

ఏలపాటలలో పడుచువాండ్ర భావాల ఛాయలన్నీ కనబడుతాయి. పంశిత వాఙ్మయములో ఇవి అరుదు.

—యదాలాభముగా చూచినపడుచును కిసురిస్తున్నాడు యువకుడు.

మద్దూమొగమూదాన ముక్కుపోగూదాన
కాకివేషముదాన కామంచి పడుచా

మంచెదిగవే ||

అఱక చేనూలోన ఆవులున్నవి భామ
ఆలమందానన్న అదలించరావే

మంచెదిగవే ||

కొట్టి చేనూలోన కోడలున్నవి భామ
కోడె మీదానైన కోపించరావే

మంచెదిగవే ||

రూమాలమూటలో రూకలున్నవి భామ
మంచెకిందికి రావె పంచుకుందామూ

మంచెదిగవే ||

౧౨౩ పంచవన్నెల సిలక

—ఇటు వంటిదే ఇంకొకపాట. ఈ పాటలో చిన్నది జవాబిస్తున్నది. అయితే అభిమానము కాదు, ఆమెను పలికిస్తున్నది; అచ్చెరువు!

మంచెదిగవే పాంచాల సిలకా మంచెదిగవే
మంచెదిగవే ఓ పంచవన్నెల సిలకా
వొంచీన తలయెత్తి వాలూసూపులుసూసి
మంచెదిగవే పాంచాల సిలకా || మంచెదిగవే ||

నేబాసు కురవాడా సెవులాపోగులవాడ
మాబావ కన్నవిన్న మరియాద దక్కునా
మంచె దిగనూ నేను కంచెదాటి రానూ || మంచెదిగనూ ||
అల్లాము బెల్లాము తెల్లాకొంగున కడుదు
తెల్లాకొంగున కట్టి తెల్లవారేసరికి పోదు
మంచె దిగవే పాంచాల సిలకా || మంచెదిగవే ||

అల్లాము బెల్లాము వల్లాదు నామనసు
అన్నాదమ్ములు సూత్రే ఆచోరు నిలవాదు
మంచెదిగనూ మంచి ముదుగులవాడా || మంచెదిగనూ ||

పూలారైకాదాన వాలూసూపులదానా
కాలులోములుదిగెనూ కాసింతములుతీయే
మంచెదిగవే పాంచాల సిలకా || మంచెదిగవే ||

కాలిలో ములుదిగితే కట్టి మంగలిగలకు
తాలీ కట్టినోడు తాయెత్తు కట్టాను
మంచె దిగనూ పొంచున్నసినవోడ || మంచెదిగనూ ||

అల్లిక గుత్తముగా లేకున్నా నాగరిక రచనవలె కనబడలేదు ఈపాట. విన్నవారి
అపేక్షను పట్టికొంచటానికి చిన్నదానిచేత జవాబు చెప్పించాడు జానపద రచయిత.

ఈరకపు పాటలు చెంచునాటకములలోకూడా కనబడుతున్నవి. సింగడు .

గుండు దిగవె చెంచీత గుండు దిగవే
వేళ్లకు తగ్గ కనకపు శ్రీమెట్టై లిచ్చేనూ॥

అంటే సింగి

గుండు దిగనూ ఓబులూ గుండు దిగనూ
వేళ్లకు తగ్గ కనకపు శ్రీమెట్టై లొల్లనూ॥

అని జవాబు చెప్పేపాటను దొణప్పగారు పేర్కొనినారు. ఈపాటలు వాడుకలో
నున్నవే నాటకములలోనికి దిగియుండుననుటే సమంజసమేమో. ఏలలూ, లాలి, జోల,
శోభనము, తలుపు దగ్గరపాట, మేలుకొలుపు, ఉయ్యాలపాట అన్నవన్నియును వాడు
కలోనున్నవి నాటకములో ప్రవేశించినవి.

—

౧౨౪ నల్ల చిన్నదాన

ఏమంచె మీదనోపుండినట్లేతే దిగను పామ్మని పడుచువానిని తప్పించుకోగలదు పిల్ల.
పాలమునుండి ఇంటికి పోతూన్నప్పుడో?

ఈ రెండు తునకలే. మిగిలిన భాగము మాకు దొరకలేదు.

చిన్నదాన నల్లచిన్నదాన

నీ ఊరి పేరేమి? నీపేరేమి?

నిజముగా చెబితే

నీ యెంట వొత్తాను నల్లని చిన్నదాన

నాడోరు ఊసేలరా? నాపేరు ఊసేలరా?

౧౨౫ పగడాల ముద్దుగుమ్మా

మెళ్ళో పగడాల దండ ముద్దుగుమ్మా
బంగారుబొమ్మా

నా మెళ్ళో పగడాల దండ వూసెందుకూ నా
వొళ్ళంతపైనికింద వూసెందుకూ ?

ఈ పిల్లలకు వెనుక వడ్డతున్నది, భార్యమున్నది.

౧౨౬ చంద్రి - బాలయ్య

—పడుచువాడు పలుకుబడి కలవాడై తనకు అమ్మ బాబూలేని పడుచైనట్లుయితే చురుక్కొన జవాబివ్వలేదు. వినండి.

బాలయ్య

నీ లేడి కన్నులోలె శంధి
నీ లేతనవ్వులోలె శంధి
ఆతీగె సాగసులోలె శంధి
ఆపళ్ళగుత్తులోలె శంధి
ఆనడక జోరులేమె శంధి
నీ నడుము సన్నమాలె శంధి

రంగు పింగులు సూత్రై రంబలాగున్నావు
రంగం వెడదామాలె శంధి

శంధి

నేకైకాల సిన్నదాన్ని బాలయ్య
నన్ను కంకులుబెట్టకు బాలయ్య
నాకమ్మ బాబులేరు బాలయ్య
నన్ను ఆరళ్ళుబెట్టకు బాలయ్య
నా మేనత్త సాకుతూంది బాలయ్య
నాకు మేనరికమున్నది బాలయ్య

ఇరుగు పొరుగు సూత్రై ఏమనుకొంటారో
ఎంటరాకురోరి బాలయ్య

బౌలయ్య

కమ్మారి బాయి కాడ శంధి
నువ్వు కడవ నెత్తి బెట్టి శంధి
నందు గొందులు దాటి శంధి
నువ్వు సిందులు దొక్కంగ శంధి
నీకొప్పు తిప్పులు సూసి శంధి
నా కోరికలూరేయి శంధి
నీ కాళ్ళ కడియాలోలె శంధి
గణ గణ మోగేయి శంధి
గిలుకు మట్టెలతోనె శంధి
నువ్వు గిరున తిరిగేవు శంధి

సూపులో సూపెడితె నుక్కలాగున్నావు
లక్కరైకలిస్తా శంధి

నీలంపు బావినీలు శంధి
నే నిక్కంగా తెచ్చిస్తా శంధి
తీగ పట్టెడోలె శంధి
నే తిన్నంగా శైయ్యిత్తా శంధి
నడుము వడ్డాణము శంధి
నే నాణెంగ శైయ్యిత్తా శంధి

నీసిట్టి ముక్కుసూతై సిల్కలా గున్నావు
నీరెలిత్తానోలె శంధి

బాలయ్య

నే మరులు గొన్నానోలే శంధి
నువ్వు మాయదారివోలే శంధి
మత్తు మందు జల్లేవె శంధి
నావి ఉత్తమాటలుగావె శంధి
నా కెరెత్తి పోతుందె శంధి
నువ్వు ఎంత పాపివోలే శంధి

సేతిలో సెయ్యేసి సందిటలో కొత్తేను
సంక గొడతానోలే శంధి

తరువాత కథ ఎట్లు నడచినదీ మనకు తెలియదు. తెలియమంటేనే అంజను. ఇట్టే
మేనరికానికీ అట్టే బాలయ్యకీ దెబ్బ. అందుకే ఇట్లా ముగిసిందేమోపాట.

—

౧౨౭ ల గ్గో పిల్లా

—అనురక్త అయినంత మృతాన శకుంతలవలె లొంగిపోనక్కరలేదు. ఈ పిల్ల మాట్లాడు
వర్తనమూ చూడండి.

చిన్నోడు		లగ్గోపిల్లా
	నల్లనల్ల మబ్బుమబ్బు నుండి	
	అగ్గో తెల్లతెల్ల చంద్రుడొచ్చె	”
	అల్లిబిల్లి తీగెచూడు	”
	అల్లానేరేడు కిందజూడు	”
	మంచి చల్లనైన చెలమ జూడు	”
	నేరేడు నీడలోన	”
	నీ చారడేసి కళ్ళుజూపు	”
	మారేడు నీడలోన	”
	నీ బారెడంత జడనుజూపు	”
	నిండు పున్నమనాడు	”
	పండు వెన్నెలగాచె	”
	చిన్నారి చిన్నదాన	”
	నాకన్న పండు సేయరాదె	”
	పొన్నపూలు పరితెచ్చి	”
	నీ చిన్నిచేతి నియ్యరాదె	”
	అందమైన నీదుమోము	”
	ఆ చందురుడ్లై ఓడించె	”

చిన్నోడు

తెల్లజొన్న రొట్టెజేసి
మంచి పెన్నబూసి పెంటలేపె
పల్లెదరి తోటకాడ
మంచి తెల్లమల్లి పూలులేపె
నా చేను పండిపోయె
ఇంక నీచేను పండదాయె
చేను చేను గలసినట్టు
నీమేను మేను గలపరాదె

లగ్గోపిల్లా

”

”

”

”

”

”

”

లగ్గోపిల్లా

కారుమాట లాడబోకు
మావారు వచ్చిచూస్తారు
కారుమబ్బులొచ్చినాయి
నాకుదారి చూపులేచివచ్చి
కటికే చీకట్లు కమ్మె
చిటుకుపొటుకుమంట వాన జూడు
అటుకు మీద పిడకలన్ని
ఆ అటుకు మీదె వుండిపోయె
గుడిసె మంచెకెళ్ళుదాము
చూడు తడిసిపోయి వణుకుతాము

పిల్లవాడా

”

”

”

”

”

”

”

”

”

పిల్లవాడు

నీ చేనుగుడిసె మంచె
నా చేను వొట్టిమంచె
తెప్పమీద తెప్పవచ్చె

లగ్గోపిల్లా

”

”

	తెప్పలోటి చినుకులొచ్చె	లగ్గోపిల్లా
	అంగట్ల మొన్నగొన్న	”
	కొత్తగొంగడన్న కప్పకోవె	”
	దగ్గరకి రారాదె	”
	నీవు సిగ్గుబడితె తడుస్తావు	”
	వాన వెలిసి వెన్నెలొచ్చె	”
	మనం తానమాడి నటులాయె	”
లగ్గోపిల్ల	బట్టలన్ని తడిసిపోయె	పిల్లవాడా
	నేనుపట్టుకోక తెచ్చుకుంట	”
పిల్లవాడు	నీవు పట్టుకోక తెచ్చుకుంటె	లగ్గోపిల్లా
	నేను పట్టంచు ధోతి గడత	”
	లగ్గమైన మనసు లోటి	”
	మనం లగ్గమైతె బాగుండు	”
లగ్గోపిల్ల	వూరుపల్లె విడిచిపెట్టి	పిల్లవాడా
	ఈ వూరు బయట లగ్గమేంది	”
	బాజాబజంతీలేవి	”
	మంచిమోజు మీద నవ్వుడేది	”
	కులము కులము కలసినంక	”
	ఈ పొలముకాడ లొందరేమి	”

పిల్లవాడు గాంధర్వము కబుర్లు చెప్పటానికి దువ్వంతుడు కాకపోయె. పిల్ల గట్టి ప్రశ్న వేసింది.

౧౨౮ గుండ్రపల్లి గురివి

—పడుచువాడు తన వలపుకత్తెను గురించి నేస్తగానితో—విదూషకునితోకాదు—చెప్పు
తున్నాడు. ఆమె సిరిమంతురాలు. తనకీలుకడియము చెటిపించి వానికి కిన్నెర చేయించినది.
అందరికీ మూడుదుడ్లూ వీనికి నాల్గూ దుడ్లూ ఇచ్చుటలో ఆశ్చర్యమేమున్నదీ? చెలిమి
సంచితనము వలపునుగలచోట వీనితగులముండుటలో ఆశ్చర్యమేమున్నది?

బావిగడ్డన చేనుజెయ్యరో చన్నంగిరామా
బావినీళ్లకు నేను వచ్చేనూ!

అన్నది ఈశోవలోని ప్రియురాలే తనవలపుకానితో, వాడు సొమ్ముకలవాడు కాదు.
ఆకొండ పండదని జంకు.

బావి గడ్డన చేనుజేస్తేనో జాలారిపాపా
చేనుగుత్తామిదబడితేనో

అన్నాడు. వలపుండవలెనుగాని ఉపాయములకులోటేమి?

చేనుగుత్తామిదబడితేనో చన్నంగిరామా
చెవుల కమ్మలమ్మి కట్టేనూ

అని ధైర్యము చెప్పినది.

గుండ్రపల్లి గురివిరా - దాని
చేత కీలు కడియమురా
కీలు కడియం నెడాగొట్టి
కిన్నెరాచేయించెరా

కోడినిస్తామానెరా కోడి
 పెట్టనిస్తామానెరా
 కోడినమ్మినకాలురూపాయి
 కోరియిస్తామానెరా

వారవారముదినమరా రామ
 సవురేవలై సంతరా
 సవురేవలై సన్నామలైలు
 కుచ్చుల్నాల్వర దుడ్డురా

ఊరిపడమట బాటరా నే
 బాటకూలికి పోతరా
 అందరాకు మూడుదుడ్డు
 నాకు నాల్వర దుడ్డురా !

ఇటువంటి పాటయే ఒకగొల్లదానిని గురించినది కలదు.

కుడితఱకొప్పది కుంకుమురై కది
 బామా సక్కని గొల్లదిరా-కులమూసక్కనిగొల్లదిరా
 మాపిడిగొల్లూ మందకు రాగా || మా ||
 మర్కామెరుగని గొల్లదిరా, అదియేమీ యెరుగని సిన్నదిరా||
 చప్పిడిమెట్లా సల్లకడవలు || చ ||
 సరసామెరుగని గొల్లదిరా సంసారమెరుగని గొల్లదిరా ||

ఇది వైదానివలె మిశ్రగతిలో కాక చతుర స్రగతిలో జోరుగాసాగిపోతున్నది.

౧౨౯ పిలుపు

—ఇది. పిల్లవాని విరహమును తెలుపుపాట. వెన్నెలలో మల్లెపూల పందిరి కింద నెండి కట్ల కిన్నెర పట్టి కూర్చున్నాడు. ఆమె వచ్చిన నవ్వులోనె తెల్లవారునట. అను భవములను మీదుకట్టి పొచ్చిన సంస్కృత కవులవర్ణనలను అలంకారములను నెమరువేస్తు రచించే పండితుల వర్ణనలు ఈ పాటపొలిమేదలను చేరగల వేమోచూడుడు. దీనిని విన్నప్పుడు ఊమర్ ఖయ్యము జ్ఞప్తికి వచ్చును. ఇట్టి 'పిలుపును వహించుటకు గాలికి, మేఘునికి, చంద్రునికి కూడ సంతోషమేకదా !

వేళజూడ వెన్నెలాయె పెండికట్ల కిన్నెరాయె
మల్లెపూల పందిరాయె, వయ్యారిరావె

నవ్వులోనె తెల్లవారును
కొండగోగులు పూసెనేమొ కొండనిమ్మలు కాసెనేమొ
దొండ పండులాంటి పెదిమె - వయ్యారిరావె

మనసు ఎవరి పాలుజేతును
మల్లెపూవులు పూసినట్లు మల్లిమల్లి మాటలాడు
మల్లె పూలవంటి మనసు, వయ్యారిరావె

పూవులెవరి పాలజేతును
నందిపూసె కందిగాసె కందికొనలు నందిమేసె
అందమైన మేలినడల వయ్యారిరావె

గంధమైన పంపబోతిని

౧౩౦ బంగారిసామి

—ఈపాట ప్రేమసీమియుల పరిచయారంభమును ధ్వనిస్తున్నది. చంద్రుణ్ణి, గాలినీ, కోయిలనీ తిట్టుకొంటూ పూలపాన్పుమీద బైతాయించు ప్రబంధ సుందరుల ఉపన్యాసముల ప్రక్కన “కమ్మగెగ్గిరి వాననకే ఉండరాదుర ముండ నా మనసు అను ఈ చిన్నదాని కాంక్ష. శిలావిగ్రహము ప్రక్కన చిన్నదానివలె కనపడుట లేదా ?

సెక్కుమీదను నన్నగోరూ, సెంపనాజవ్వాదిపూతా
సాంపుగానీ కెవరు బూసీరే, చక్కానిబొలా
ఇంపుగా నీకెవరు బూసీరే ?

ఇత్తరీ జొన్నెన్నుకొలుతూ ఈని నావులపాలుగొలుతూ
రాగిమానూపులు గొలుతబ్బి, బంగారిసామి
నడిసి రారానాదు సరసాకూ

కుంకమూకురు వేరుచేనూ, దవనమూదానింటితడికే
వంగిరారాసుంకుతగిలేనీ, బంగారిసామి
తమలపాకూ మడుపులందేనీ

కుట్ర కుట్ర సినుకులోన వుంటిరాదానింటియెనక
దూడలోత్తు మాటవీనేరా ? బంగారిసామి
దుక్కిపంటా నానిపోయెరా

గారడీ దానింటివెనుక, మావిడీ కొమ్మలురెండు
అందలేదూ పొందలేదూర, బంగారిసామి
అన్నెకారీ కోడి కూసెరా

గాజులుండే సేనిమీదా కమ్మగెగ్గిరి సెట్టుపుట్టా
కమ్మగెగ్గిరి వాననాకేరా బంగారిసామి
ఉండలేదుర ముండ నామనసు

౧౩౧ పెరుమాళ్ల చిన్నా

—ఈపాటలోని నాయక ప్రాథ. అన్ని ఉపాయములూ ఆమెగారే చెపుతున్నది ఏ అపాయము వచ్చినను మైయెత్తు ఆమె ఉపహాలో ఉండనే ఉన్నది. ఏరువస్తే యిది పోదామనే చెలిమికత్తై ఈమె.

ఈపాటలోని చరణములు మాత్రమే సత్యములు. వాటివరుస, సంఖ్యకాక పోవచ్చును.

కొత్తకుండ నీరుతీపి, కోరినమగవాడుతీపీ

వాడినాచెఱకెంత తీవబీబ్బ పెరుమాళ్ల చిన్నా

పదరా బందారు పోదాము.

నీకునీవారులేరు, నాకూనావారులేరు

ఏటి యొడ్డున ఇల్లుకట్టబీబ్బ, పెరుమాళ్ల చిన్నా

ఏరువస్తే కూడబోదాము

చెంపనానంపంగినూనె అంచునాచెంగల్వమొగ్గ

ఏటివడ్డున యిల్లు కడదాము

బావిలోపల బల్లి పలికె బన్నసరమూ కొలుకులూడె

బిల్లలామొలతొడు తెగెనబీబ్బ

పెరుమాళ్ల చిన్నా

ఏరువస్తే ఈది బోదాము

ఆకసాన ఆకుతోట యంత్రమధ్యన పూలతోట

పూలతోటలూ బండ్ల బాటమ్మ పెరుమాళ్ల చిన్నీ

బండ్ల బాటలూ మంచి మాటమ్మి ||

౧౩౨ మా (వ

ఉల్లిపూల పడవాగట్టి
మాడ !

మల్లిరేకుల తెఱనుదించి
నాగులేటి వాగులోన

మాడ !

తేలీ పోదామా ?
మొగిలిపూల తేరూగట్టి

మాఁవ

మొగిలిరేకుల గొడుగువట్టి
మొగులు మేసే కొండా మీద

మాఁవ

ముద్దుగానే ఎల్లదామ

ఁకుంభగతపదీప కల్పకాక్రీడోప నెందుంబో కెందే నింద్రియముల్ రహితౌగను , ఇంపు
కొరలేదీ ప్రేమసి. మొగిలిరేకు గొడుగు పట్టి మొగులు మేసేకొండమీద నీడబొమ్మలవలె
గోచస్తుండడమే ఈమె కాంక్ష.

౧౩౩ చల్ మోహనరంగ

—చల్ మోహనరంగ పదము నెరుగనివారుండరు. వనజాక్షి పుణ్యమాయని దాని అసలు పయన రూపుమాసిపోయినది. రచన ప్రాకృతాని గచనకాదు. కాని అసలు తెలియనప్పుడు లభించినంత వట్టు ప్రదురించుచే కర్తవ్యమని దీని నిచ్చితిమి. ఈపాటకు రెండు మూడు పాఠాంతరములున్నవి. కాశీలైటు సంపాదించుకొనుటకు ఏ కవిచేతనో కొన్నిచరణాలు కల్పింపజేసిన రూపములు రెండుమూడు అచ్చులో కనబడుచున్నవి. అసలు పాట మన్యధుని పంజీర్లనవో నిది యాతని బూది.

౧

రంగారు చెట్టుమీదా - బంగారు గోరువంక
 వినీపించే కతలు విందము పదరా
 చివురాకూ పల్లెరములో - మివులపండిన పండ్లు
 నవిరించీ ఆరగింతము పదరా
 పొగడ పూవులుగోసి - పొందుగనే దండగుచ్చి
 దండనీ మెడను వేసుకురారా
 చిరిమంచుకోటలోన - గురుత్తైన మంచెమీద
 శిరిపాట పాడుదాము పదరా || చల్ ||

౨

చుట్టు తుమ్మెదలుగూడి - గట్టి బాజాలు పాడి
 అట్టిట తిరుగుచున్నవి కదరా
 కొనమావి కొమ్మలందు - గొనజైన రామచిలుక
 ధనమాలందిచ్చుచున్నది గదరా

గుబురైన చింతమీద - కబురు తెచ్చేటి చిలుక
సాగనైన గూడు కట్టెను కదరా || చల్ ||

3

నీవుపోయే దారిలోని - నిలుపుటద్దములలోన
నీదురూపు నిలిచిపోయెను గదరా
చిరునవ్వు నవ్వితేనూ కురియూ పువ్వులవాన
చిరునవ్వాసించియుంటినిగదరా
శనివారం సంతలోన పనిబూని సంతలోన నినువెదకి
పరుగెత్తి పట్టుకొంటిని గదరా
బొండుమల్లె పూలదండ నిండుగా నీమెడనువేసి
నిండారా కౌగిలింతును రారా || చల్ ||

౪

చీకటి రాత్రినాడు - కోకనల్లది కట్టుకోని
చీకట్లూ కలిసిపోయితిగదరా
ఊడల మర్రికింద - మోడైన తుమ్మచూచి
చీకట్లూ యునును కొంటిని గదరా
గట్టుదాటి పుట్టదాటి ఘనమైన యడవిదాటి
అన్నిదాటి ఆరసి తరలితి గదరా
ఒంటిగా పోవద్దు వద్దని - పైటబట్టి లాగగానే
పైటజారి సిగ్గుపడితిని గదరా

పొడుపు కొండలమీద - నిడువైన చందమామ

నీలాగై నిలువబడెను గదరా

నేనొంటిగానుపోతే - నీవునావెంటవస్తే

నీడజూచి జడునుకొంటిని గదరా || చలో ||

—

నీవునేనూనిలబడితే - వచ్చిపోయేటట్టివారు

చిరునవ్వు నవ్విపోయిరి గదరా

నీకునాకు నేస్తమయితే మల్లెపూల తెప్పగట్టి

తెప్పమీద తేలిపోదుము గదరా

నాలోని వలపుతీగ నీలాలపేరుగాగ

నీకంతమునను జుట్టితి గదరా

నీమీది వలపుతీపి - నామీది కెక్కిపోయె

నిన్నింక విడువ జాలను గదరా

ఎన్నొక్క కైనగాని చిన్ననీమొగముజూచి

నిలువెల్ల సొక్కిపోతిని గదరా

నీకునీవారులేరు - నాకునావారులేరు

యేటివడ్డున యిల్లుకడదాం పదరా

చలో మోహనరంగ యేరువస్తే యీదిపోదము పదరా ||

చేయి చేతానువేసి న్యాయమార్గము చూచి

నాయందు ప్రేమతిప్పక మనరా

నీవే చందూరుడైతే నేనే వెన్నెలనాడు

భావించి వెంటనుందును కదరా || చలో ||

పాపిష్టి గాలివాన బెజవాడకు రాకపోతే
 కష్టాలే లేకపోవును గదరా
 కంటికి కాటుకెట్టి కడవ చంకానబెట్టి
 కన్నీరు కడవనిండెను గదరా
 నీరూపు చూడగోరి దారులుగాచగానె
 పాడైన శకున మాయెను గదరా
 నీవు నేను ఏకమైతే నిండుచందురుడు నవ్వి
 మేఘాల దూరిపోయెనుగదరా
 నిన్నుజూచి నన్నుజూచి పున్నమచందురుడు
 నవ్విచిక్కిశల్యమయ్యెనుగదరా
 విరజాజీవులు పూసే ఊర్వవైన వసములోన
 గురువిందలేరుదాము పదరా
 పసిడి పన్నీటిలోన మిసిమి కాంతులతోడ
 బంగారుచేపలున్నవికదరా
 బలమైన అలలురేగి చలియించు సాగరమున
 సంగీతమాలకింతముపదరా
 నరులు కన్నడనిచోట నురలు చెన్నూరుపీట
 అందముగా ఆడుకొందముపదరా
 తెలితామరాకు జండా గలపూల రథముమీద
 దేశాలు తిరుగుదాము పదరా

పూవులరథముగట్టి చిలుకగుట్టములుగట్టి
 పోయివత్తము గాలిపీఠిని పదరా
 పూలతోటి బుట్టగట్టి - బుట్టకు మత్స్యలుచుట్టి
 బుట్టలోనె యెగిరి పోదముపదరా
 అమృతప్రవాహమైన ఆకాశగంగలోన
 సరిగంగాలాడుదాము పదరా

౮

నీమొగము చందమామ-నీకళ్లు కలువపూలు
 నామొగము తోటిచేర్చిపోరా
 నీనోట నున్నమురళి నానోటనుంచి చూడు
 నేనొక్క పాటపాడెద వినరా
 మధుపూసీ మోవితేనె-అదిరానే నానియాని
 మతిమాలి సొక్కి సోలితి గదరా
 నీవొక్క హంసమైతే నేను మానసమగుదు
 పన్నీట నిదురబుత్తును గదరా

౯

తేట పన్నీటిలోన, నీటుగాను జలకమాడి
 మధుర నీరూపుచూపను పదరా
 మధురా నీగుండెలదరా-నిదుర కంటికిరాదు
 రెండు కొండ లడ్డమాయె గదరా

బంగారు పంజరాన—చెంగావి చీలుకలంఁటె
చెంగావి నీదు మోవి గదరా

౧౦

కస్తూరి బొట్టుపెట్టి కలికితురాయిగట్టి
నీవేనా రాజువైతివి గదరా
కల్యాణ మందిరమున కనకంపు గద్దెపైన
మంగళ హారతి చెప్పెద రారా ॥

౧౩౪ ముద్దులబావ

—ఇదేదో రెండుమాడు పాటలు కలిపి కట్టిన బొంత. ఒకటి గారడీవాని పాట లేక, ఓడపాట. రెండోది ‘రాతిరి పన్నెండు గంటలకు రాను తిరిగి నేనువస్తే’ అన్నది. ఈ రెండోపాటది, ‘రమణి ముద్దులగుమ్మ’ అన్నది ప్రచారముగల పల్లవే. పూర్తి పాట మాకు లభింపలేదు. ఇక్కడ ఇచ్చిన ఈ పాట “ఘరవా లేదు” అనిపిస్తున్నది. ప్రేయసీప్రియులు లేచిపోవుట పాటకపు జనములో గలదు. ఆ సందర్భమునకిది ఉదాహరణము.

ముద్దులబావా ! ఓ ముద్దులబావా !

నారాజా నారాజ | నా రాజనిమ్మలపండు

నా ఒప్పురాలకుప్ప | నా అచ్చావుపాలు

నా అప్పుడుకాచిన్నేయి | నా అప్పడాలకట్ట

నా అంటుమామిడి గున్నా | నా జంటయీడకుంటావా || ము ||

రమణి ముద్దుల గుమ్మా | ఓ ముద్దులగుమ్మా

నారాణి నారాణి | నారాణి ముద్దులగుమ్మా

నా; గజనిమ్మ పండు | నా ఆవకాయబద్దా

నా; అప్పడాల పీట | నీయబ్బివాద ఆన

నిన్నిడిసి నిముసముంటానా | ముద్దులగుమ్మా || ౪ ||

మననంటే ఎంతవరకో | మాటంటే ఎంతనిరుకో

వైనమేమి తెలియకుండ | వాసివన్నె చూడకుండ

ఉన్నపూరు లుంటేను | విన్నవారునవ్వతారు

మన మేపూరుపోదామో | ముద్దులబావా !

చిలకా గోరింకలముగా | కలసి మెలిసి ఉందాము || ము ||

ఓ రంగు రంగుల । రమణరంగీ
సాగనులెన్నో జరిగిపోయె । సగంప్రేమ సాగిపోయె
ఇరుగు పొరుగువారితోను । ఇసుమంత చెప్పకుండ
చిలకా గోరింకలముగా । చెంగు చెంగున లేచిమనము
లింగాలపురికి పోదామె । రమణి మద్దులగుమ్మా ॥ ర ॥

౧౩౫ దేశోక్త చిన్నది

—బిరు చూపించు పిల్లతత్వాన్ని వెల్లడిచేసే పాట ఇది. చిన్నవానిని చూచినవ్వింది. మిట్టపిల్లలాగ మిడిసిమిడిసిపడుతున్నది పోపావున్నది. దీని వర్తనము విపరీతముగా నున్నదని సాహించినాడు. “సాహసేలక్ష్మీ” అనికదాఅన్నారు ?

నన్నుచూసి నవ్వింది దేశోక్తచిన్నదీ
 మెట్టాయెట్టిందీ - అహమేలుకల్లదీపెద్ద || మేలు ||
 సట్టసేతబుచ్చుకోని సాగెడుతుందీ
 మిట్టపిల్లలాగ మిడిసి మిడిసి పడుతుందీ || నన్ను |
 కోక కట్టుకుంది సెవ్వాకుకొట్టుకుంది - కొత్త
 ఎల్లిక ఎల్లారి ఎల్లు ఎల్లు మన్నుడో
 సల్లగచైతాకుతేను పల్లకున్నదీ || నన్ను ||

౧౩౬ రాగంవాళ్ళ రంగుచిన్నది

—పీడవడో బండవాడు, పీని మైకము జీవితావసరములను చాటినది.

- తల్లి అబ్బి పోరా గడ్డికి
నాబాబు పోరాగడ్డికి
నాతండ్రి పోరాగడ్డికి
- కొడుకు రాగంవాళ్ళరంగు చిన్నది వస్తానన్నది గడ్డికి
అదివస్తేపోతాగడ్డికి లేకుంటేపోనే గడ్డికి
- తల్లి అబ్బి పోరా గడ్డికి
నాబాబు పోరా గడ్డికి
నాతండ్రి పోరా గడ్డికి
- కొడుకు చిలకముక్కుచిన్ని కొడవలి తెస్తానన్నది గడ్డికి
అది తెస్తేపోతాగడ్డికి లేకుంటేపోనేగడ్డికి
- తల్లి అబ్బి పోరా గడ్డికి
నాబాబు పోరా గడ్డికి
నాతండ్రి పోరా గడ్డికి
- కొడుకు మొనలేని పెద్ద బారిగ తెస్తానన్నది గడ్డికి
అదితెస్తేపోతాగడ్డికి లేకుంటేపోనే గడ్డికి
- తల్లి అబ్బి పోరా గడ్డికి
నాబాబు పోరా గడ్డికి
నాతండ్రి పోరా గడ్డికి

కొడుకు అడుగులేని పెద్ద గంపతెస్తానన్నది గడ్డికి
అదితెస్తేపోతాగడ్డికి లేకుంటేపోనే గడ్డికి

తల్లి అబ్బి పోరా గడ్డికి
నాబాబు పోరా గడ్డికి
నాతండ్రి పోరా గడ్డికి

కొడుకు కరకంచుపెద్దకోక తెస్తానన్నది చుమ్మకి
అది తెస్తేపోతా గడ్డికి లేకుంటేపోనే గడ్డికి

తల్లిపోరు పడలేక గడ్డికోతకు పోయినప్పుడైనా చిలకముక్కు చిన్నికొడవలి, మొనలేని
పెద్ద బొరిగె, అడుగులేని గంపకావలెనట వానికి ! వేరు సాధనములైనచో గడ్డికోతకు అంతు
గలుగును. ఈసాధనములతో పవలంతయు 'పని' లో గడవగలదు.

౧౩౭ బాటలో సరసము

—చిన్నది - కాదుకాదు పెద్దదేకావలయును - పలకరించుచున్నది చిన్నవానిని.

ఆవునెద్దు బండికట్టి
పరువు పరువున పోయేవాడ
బండినిలిపి బాసలాడర
పెడమల్లిచిన్నా
బండినిలిపి బాసలాడర
ఆకసమున అరటివనము
ధరణిమీద నిమ్మవనము
నట్టనడుమ బండి బాటోయి
బండి బాటలో బొమ్మలాటోయి
ఉద్దగిరి బండమీద
ఉద్దులెండబోసే పాప
ఉద్దులకు ఎద్దులొచ్చెనే
సుద్దులాడ పొద్దుపోయేనే
బాటవార బండమీద
చెక్కగొట్టై మీఅక్కమగడు
చెక్కవట్టి చెంపదగిలెను
ఎక్కడలేని దుఃఖమొచ్చెనే
బాటవార బండమీద
వడ్లుదంచే చిన్నపాప
నానబీయ్యం నాకుపెట్టవా
మల్లిరారా మలచిపెట్టేను

ఆకసమున అరటివనము, ధరణిమీద నిమ్మవనము నట్టనడుమ బండిబాట. ఈపాటలో ఆపాటలోని బొమ్మలాట గోచరిస్తున్నది మనకు. ఇటువంటిదే 'ఓబులేకునిపాట'

౧౩౮ ఓబులేశుని పాట

ఓబులేశునీ కొండలనడుమా
 వొంచెగడ్డికోసేదానా
 వొంచెగుడ్డావొల్లెగుడ్డేమే || హరిఓబులేశ ||
 గిద్దెలగిరి కొండాలనడుమా
 యెద్దులుకాచే ముద్దుల మరదీ
 నన్నుచూసీ నవ్వుబోకోయీ || హరి ||
 కట్టమీదనుంచెళ్లేదానా
 కాలుకురచా చిన్నదానా
 కాసులిస్తాయెంట వస్తావా || హరి ||
 ముందటరకా దున్నేవాడా
 ముద్దుల మేనత్తకొడుక
 దాపలెద్దుకు దప్పికాయెనోయీ || హరి ||

ఎన్ని పరణాలుంటే తనవితిరగలదు ఈ పాటలో. గడ్డిమాట కట్టుటకు లక్ష్మీదేవికివేరే 'గుడ్డ' శేక పల్లెలో మూటగట్టినదట; సరి. చిలిపి చూపుట అహోబిలేశుమూరకొనగలడా?

౧౩౯ సిన్నోడు - సిన్నది

—వస్తువు కొంచెము భేదమైనప్పటికిన్ని ఈ సంవాదముకూడా చిత్రముగానే నడుస్తున్నది.

కొండలోవుండే సిన్నోడా
నీకు కూరేడ కద్దురో సిన్నోడా ?
కుమ్మరోనింటితో కుండమ్మా
కుండగిండమ్మ నాకంత కూరమ్మా
కూడు గలిగిన సిన్నోడా
నీకు పప్పేడ కద్దురో సిన్నోడా ?
అప్పడాలమ్మే కుప్పమ్మా
కొప్పతిప్పితే నాకంత పప్పమ్మా
పప్పులు గలిగిన సిన్నోడా
నీకు చారేడ కద్దురా సిన్నోడా ?
సీమలోపొయే యేరన్నా
ఏరుపెరికితే నాకింత చారన్నా
చారు గలిగినా చిన్నోడా
నీకు నెయ్యేడ కద్దురో సిన్నోడా ?
కుక్కునుకొట్టే కొయ్యమ్మ
కొయ్య గియ్యమ్మ నాకంత నెయ్యమ్మా
నెయ్యిగల్గినా సిన్నోడా నీకు
పెరుగేడ కద్దురో సిన్నోడా ?

ఆయింటి యీయింటి పెరుగమ్మా
 పెరుగు గిరుగమ్మ నాకంతపెరుగమ్మా
 పెరుగుగల్గినా సిన్నోడా నీకు
 పాలేడ కద్దురో సిన్నోడా ?
 ఆవులామేపే బాలన్నా బాల
 గీలన్న నాకంత పాలన్న
 పాలు గలిగినా సిన్నోడా నీకు
 వక్కేడ కద్దురా సిన్నోడా
 అడవిలోపాయ్యే నక్కన్నా
 నక్కగిక్కన్ననాకంత వక్కన్నా
 వక్కగలిగినా సిన్నోడా నీకు
 ఆకేడ కద్దురా సిన్నోడా ?
 ఆకసానపాయ్యే కాకమ్మా
 కాకినేకమ్మ నాకంత ఆకమ్మా
 ఆకుగల్గినా సిన్నోడా నీకు
 సున్నమేడ కద్దురా సిన్నోడా ?
 ఆయింటి యీయింటి సూరమ్మా
 సూరగీరమ్మ నాకంత సున్నమ్మా
 సున్నమ్మాగల్గినా సిన్నోడా నీకు
 పొవ్వాకు ఏదిరా సిన్నోడా ?
 సెట్టమీదావుండె పిట్టన్నా
 పిట్టగిట్టన్న నాకంత మట్టన్నా.

౧౪౦ వ దిన

—ఇది వయసుకుదరని సరసము. పిల్లగాడు వదినతో సరసములాడుతున్నాడు.

బడ్డుమీద కూసున్న పిల్లగో
 నువ్వెవ్వరి కొడుకవో పిల్లగో
 నేను మేనత్త కొడుకను వదినో
 నీకు నీలైన చీరలు దెచ్చేను వదినో
 చీరలు బీరలు అక్కడా
 నామనసైన మాట ఇక్కడా
 నీ దగ్గరికి వత్తిని వదినో
 నీకు రైకల్ దెత్తిని వదినో
 రైకల్ బీకల్ అక్కడా
 నామనసైన మాట యిక్కడా
 పొంగుకుంట వత్తిని వదినో
 నీకు పోగుల్ దెత్తిని వదినో
 పోగుల్ గీగుల్ అక్కడా
 నా మనసైనమాట ఇక్కడా

వదినకు ఇచ్చకాలు గిట్టవు. మనసైన మాట పలికితే వింటుంది. చీరలు, రైకలు, పోగులు, అల్లంత దూరములో నుండవలసినదే.

౧౪౧ ధైర్యము

—వీడెవరో మరియొక ఆకు జూపిగా చదివినవాడు. నక్కజిత్తులు చేస్తున్నాడు. వెరికాకి వీనిపలలోపడేనా ?

ధైర్యమోల్ ! ధైర్యమా !
 నీన్నేతల్లి గన్నదే । ధైర్యమా ॥ ధై ॥
 నీముక్కెంత చక్కనే । ధైర్యమా !
 నీముక్కులో నత్తెంత । అందమే । ధైర్యమా ॥ ధై ॥
 నీనడుమెంత చక్కనే । ధైర్యమా !
 నీనడుము వడ్డాణమెంత అందమే । ధైర్యమా ॥ ధై ॥
 నీకాలెంత చక్కనే । ధైర్యమా
 నీకాలిఅందెలెంత, అందమే; ధైర్యమా ॥ ధై ॥
 నీవొల్లెంత చక్కనే । ధైర్యమా
 నీవెల్లమిది నగలెంత అందమే । ధైర్యమా ॥ ధై ॥
 నీకల్లెంతచక్కనే । ధైర్యమా
 నీకల్లకాటుకెంత అందమే । ధైర్యమా ॥ ధై ॥

వీని పొగడ్డలు ధైర్యముకోసమా, నత్తువడ్డాణము, అందెలూ నగలూ కోసమా ? తెలుసుకోగల అవకాశము మనకులేదు.

౧౪౨ బంగారి పిల్లా

—ఈచిన్నవాని ప్రేమిడి బూటకము కాదేమో, 'బంగారిపిల్లా' కు అందపు దుస్తులు తెచ్చు ననుచున్నాడు.

ఓ సిలిపిమాట సిన్నదాన
సిలకపూల సీరబెట్టేనే
ఓ రామసిలకా రంగసానీ
రంగు రంగుల రయిక దొడిగేనే
మునుము బట్టి కూరుసుంటే
గనిమదాకా పలకరించవు
పట్టుపూలా సీరదెచ్చేనే
బంగారిపిల్లా పట్టుకుచ్చులు నీకుదెచ్చేనే.

గట్టిదే! మునుముపట్టి కూర్చున్న 'కనుచు' దాకా పలకరించదు. ముచ్చటలన్నీ రాబట్టు చున్నది. కనుమకడనైనా పలకరించుకుంటే ఎట్లా?

౧౪౩ చిన్నవాడు - చిన్నది

—వీరిద్దరూ అనుకూలురు. ఆ ఉత్సాహము బాగుగా తెలుస్తుంది చూడండి.

౧

చక్కని గుంటా | రాయె నాయెంటా |
సరసకూచుంటా | పెళ్లి చేసుకుంటా
గుట్టాన్నెక్కిస్తా | కూడానేనొస్తా |
సట్టున పూరంత | సైదిరిగి వత్తాము || చ ||

౨

నేకులాన గుంటా | నిన్నంటా
నిన్నే పెళ్లాడతా | నంటా
నాకు నీకు జోడంటా
నాకేమిపెట్టకు | తంటా || చ ||

౩

చేపల బుట్ట | చంకనెట్టి
సందెడు పూసలు | మెళ్లోబెట్టి
కోపుగ కాచేడు | చీరనుగట్టి
గోలేసిన రవిక | తొడిగబెట్టి || చ ||

౧౪౪ గంగమ్మ పాట

—వీడు శ్రీబంధములు చదివినవాడు. అందును నలుని దమయంతీ అభ్యంతరమందిర
 పృథ్వీశమును తప్పక పఠించి యుండును. గంగమ్మ పెరిజేమీ కాదు. ఊరించి ఊరించి
 ప్రేమించినది.

వంగసెట్లా పక్క	గంగమ్మా
నీవు వంగి సూత్తుంటే	”
పానం జల్లుమనె	”
నీవు పక్కకెందుకురావు	”
పక్కాన నిలుసుండి	”
నీవు ఒక్కసారి ముడితె	”
నీ కంట్రోకి సూత్తానె	”
నేనొల్లుమర్చిపోతా	”
అనుమాండ గుడికాడ	”
నువు వంగి మొక్కంగా	”
నీ కొంగు జారెనే	”
బుద్ధి దీరంగ జూస్తినే	”
మీ యింటి ఎన్నాల	”
పూల సెట్లలోన	”
పూలు తెంపుతుంటె	”
నీ సీర సినిగిపోయె	”

సీర పోతేపోయె	గంగమ్మా
ఒక్కసారి రావె	”
వచ్చి సూడకుంటె	”
నేన్నచ్చి పోతానే	”
దొంగసూపు సూతై	”
నేన్వంగి వంగి సూత్త	”
రంగదేవుని కాడ	”
నువు దొంగపూజ సేత్తవు	”
దొంగ పూజెందుకే	”
నాకు వంగి నలమను	గంగమ్మా

నిజమే. దొంగపూజలెందుకూ ? స్వయముగా పోయి అతని బండారమును చూచినట్లయితే తెలిసిపోవునుగదా !

౧౪౫ గంగి - గంగారాం

—గంగి ఏదో మిషన్ పై గంగారాం కడకు చేరినది. తాను వదలి పోయిన వస్తువులట అడుగు తున్నది. ఏవీ ఇవ్వను, నిన్ను పోనివ్వను అంటున్నాడు. అయితే వట్టి మాటలకు మోసపోయేది కాదుగంగి !

చిక్కుడు చెట్లలో	గంగారాం
నా సిగ్గుబోయిందీ	”
నా సిగ్గు నాకియ్య	”
నా వోల్లను కల్వబోత	”
నీ సిగ్గు నీకియ్యనే	గంగి
నీ వోల్లను కల్వబోనియ్యనె	”
వంకాయ సెట్లలో	గంగారాం
నా వంకె పోయిందీ	”
నా వంకె నాకియ్య	”
నావోల్ల యింటికిపోత	”
నీ వంకె నీకియ్యనే	గంగి
నీవోల్ల యింటికి పోనియ్యనే	”
బీర సెట్లలో	గంగారాం
నా చీరె పోయిందీ	”
నా చీరె నాకియ్య	”
నావోల్లను కొయ్యవోత	”

నీ చీరే నీకియ్యనే	గంగి
నీవోల్లకు కొయ్యవోనియ్యనే	”
బండమీద బండలంటివి	గంగారాం
బంగారు తలుపంటివి	”
బండమీద బండపది	”
బంగారు తలుపేది	”
ఈదుల్ల ఇల్లంటివి	”
ఇద్దరికి జోడంటివి	”
ఈదుల్ల ఇల్లేది	”
ఇద్దరికి జోడేది	”
గుట్టమీద గుడిసంటివి	”
గురిజాల తలుపంటివి	”
గుట్టమీద గుడిసేది	”
గురిజాల తలుపేది	”
ఇంటనే బాయంటివి	”
ఇద్దరికి జోడంటివి	”
ఇంటనే బాయేది	”
ఇద్దరికి జోడేది	గంగారాం

గంగారాం ఆటకట్టుబడినట్లున్నది. తోసిరాజైన ఏమిచేయగలడు? ఎక్కడామొగహటము లేదు గంగికి.

౧౪౬ గంగి

గంగీకి నాపైన మనసాప్పకుంటేను

నడబావిలోపడి - చస్తానని చెప్పు గంగితో

మాపు - వస్తాననీ చెప్పు గంగితో ॥

చెవులాకు కమ్మలు, కాళ్ళాకి అందేలు

తెస్తానని చెప్పు గంగితో

మాపు - వస్తాననీ చెప్పు గంగితో

బాణాల చీరాను, బొమ్మంచురవికాను

తెస్తాననీ చెప్పు గంగితో

మాపు - వస్తానని చెప్పు గంగితో

అన్నీ ఆ తుంటరి మాటలే, ఆగంగి వీనికి లాంగునా ?

౧౪౭ యె రి కి లీ

—ఈమె జారిణి. తన అస్వేషణమునూ, రంకువాండ్ర నీతిసీమాదా చక్కగా ఉపయోగిస్తున్నది. తారచెల్లెలు. వాడు వృత్రము 'యె రి కి లీ'.

గాజులుండే చేతిలోన గందవాడిపూతపూసి

వీధి వీధులు పలవరించురా - ఓ యెరికిలీ

వీధి వీధులు పలవరించురా

బావిలో బచ్చలికూర చేనిలో చెంచలికూర

చెంపకూ సంపెంగ నూనెరా - ఓ యెరికిలీ

చెంపకూ సంపెంగ నూనెరా

నూగునూగు మీసమోడ, నూగుచెట్లకావిలోడ

పరగచేని బాటతెలుపుమురా - ఓ యెరికిలీ

పరగచేని బాటతెలుపుమురా

కూడు పెడతా తినిపోరా, కూడావస్తా తోడుకపోరా

ముళ్లులేని మొల్లకిందికీ - ఓ యెరికిలీ

ముద్దులాడి మళ్లి వంపురా

ఈతమానూయిల్లుకాదూ తాటిమాను తావుకాదూ

తగరం బంగారు కాదురా, ఓ యెరికిలీ

తగులుకున్న మొగుడు కాదురా

౧౪౮ సంతలో బావ

—ఈ చిన్నదానికి విధి విపర్యయమైనది. బావకోమెరు వివాహమాడ లేదు. అయినప్పటికీ సంతలో నిండు కన్నుల చూచి సంతోషించినది, వానివర్తనమును గమనింపుడు.

శుక్రవారం సంతలోన బావయ్యో బావయ్యో
 చుట్లమీద తొక్కినావు బావయ్యో బావయ్యో
 నువ్వు తొక్కినందుకేడ్వలేదు బావయ్యో బావయ్యో
 నీకాలు నొప్పికేడ్చాను బావయ్యో బావయ్యో
 ఆదివారం సంతలోన బావయ్యో బావయ్యో
 అంది అంది గుద్దినావు బావయ్యో బావయ్యో
 నువు గుద్దినందుకేడ్వలేదు బావయ్యో బావయ్యో
 నీగుత్తినొప్పికేడ్చాను బావయ్యో బావయ్యో
 బుధవారం సంతలోన బావయ్యో బావయ్యో
 నాబుగ్గలట్టుకు కరిసేవు బావయ్యో బావయ్యో
 నువ్వు కరిసినందుకేడ్వలేదు బావయ్యో బావయ్యో
 నీవళ్ళనొప్పికేడ్చినాను బావయ్యో బావయ్యో

మొదట అతిశయము ఎక్కువై ఆమెకాలిచుట్లు మీద తొక్కినాడు. ఆమె బాధపడలేదు. తరువాతగుద్దినాడు. ఆమెకు నొప్పలేదు. దీనితో వానికే డెబ్బతగిలినది. బుధవారము సంతలో తనతప్పు తీర్చినాడు. కాని ఏమిథలము ? బాధయేయిగిలినది. ఈసందర్భమును బట్టి వేరొకపాట జైపీకి వస్తున్నది.

చీమిడిచుక్కుది చింపిరితలకాయా

ఒల్లానంటిగదర ఒల్లానంటివిగదర

ఓ మేనమామా ||

పొయ్యాయొచ్చినపుడు - వైటొచ్చినపుడూ

ఓగివైవచ్చినే ఓగివైవచ్చినే

ఓ మేనమామా ||

అని చిన్నప్పుడు చూచి తన్నొల్లని మామను దెప్పిపాడుచు చున్నది వయసులోనున్న చిన్నది.
అయితే యీమె స్వాధీనపతిక. ఇందాకటి పాటలోనిది విప్రోషితవలెనే కన్పించుచున్నది.

౧౪౯ వలచిన చిన్నవాడు

— ఇటువంటి నాయక యే వలపుకాదు కిసురించి మాయమైనందుకు విలపించుచున్నది.

- వాడు; వలచినాడమ్మా !
నను తెలచినాడమ్మా ! ...చందమామోయ్ ॥
- వాడు; వలచినా ! తెల్లారి;
పిలచినా ! పలుకడు ! ...చందమామో !
- వాడు; పిక్కల నన్నంపు.
బిగువైన మగవాడు; ...చందమామో !
- వాడి; భుజాన ఉన్నది;
భూచక్ర) కంబళి; ...చందమామో !
- అది; పదిగట్లు భూమిపై;
పరచినా చాలమ్మా ! ...చందమామో !
- వాడి; మునిపల్ల నందున.
మత్తాయలు తాపిస్తు; ...చందమామో !
- వాడి; పక్కాన ఉన్నది;
షచ్చలపిడి బాకు; ...చందమామో !
- అది ఎదలోన ఒకసారి
అదిమినా చాలోయి; ...చందమామో !
- వాడు; వలచినా దాకాను
వలపోసి తిరిగాడు; ...చందమామో !
- వాడు; వలచినా తెల్లారి
పిలచినా పలుకడు; ...చందమామో !

వాడు;	కలకలా నవ్వాడు కన్నెత్తి చూడఁడు;	...చందమామో !
వాడి,	కావి పంచలమీఁద కస్తూరి తాపిస్తు;	...చందమామో !
వాడి;	బంగారు చెక్కిల్లు. రత్నాలు మెరిపిస్తు;	...చందమామో !
వాడి;	ముద్దైన మోముపై మత్యాలు విరబోతు;	...చందమామో !
వాడి;	నూనూగు మీసాలు వలపు తీగెలు పాకిస్తు;	...చందమామో !
వాడు;	చూచినా చాలమ్మ స్వర్గ మేదరిదాపు;	...చందమామో !
వాడు;	నవ్వుతూమాటాడి కవ్వించి పోయాడు;	...చందమామో !
వాని;	నవ్వులోనే మనసు నను విడిచి పోయింది;	...చందమామో !
వాడు;	పలికినా చాలమ్మ ప్రాణాలు వికసించు;	...చందమామో !
వాని;	బంగారు మొలత్రాఁడు; పై, పైనమెరిసింది;	...చందమామో !
వాడి;	ఉంగరాలజుట్టు రంగైన మగవాఁడు;	...చందమామో !
వాని;	కోపాన ఒకసారి కసరి తిట్టినచాలు;	...చందమామో !

వాడు; ముసిముసి నవ్వుతో
మురిపించి పోయాడు; ...చందమామో !

ఆ; మగవాని కొగింట
మరణించినాచాలు; ...చందమామో !

వాడు; కంటికి కనబడితే,
కదులునా అడుగేసి; ...చందమామో !

దీనికి జవాబనిపించుపాట చిన్నవానిభావాలు కూర్చినది ఉన్నది. కాని ఆమె దేహ శౌందర్యమునూ, అంగ సౌష్ఠ్యమునూ నెమరువేయునది ఆపాట.

వలపుకత్తై ఇంకొకరై తన నరసయ్య మామతో చెప్పుకుంటున్నది.

దూరభారము దున్నబోకు
దిబ్బలెక్కి చూడలేను
ఊరుముంగిట ఉలవసల్లబ్బి
ఓరండకాడ నరసయ్యమామ
ఉలవకోతకి పిలువనంపబ్బి.

౧౫౦. రాజడిగితేమందును ?

—ఈపాట కాలుజారిచి చిన్నదానికినీ ఆమెను తప్పుదారిక్రిందికించిన చిన్నదానికినీ జరుగు సంభాషణను వినిపించుచున్నది. వీడుగడేకారి. ఆమెకు ఈపాయలులా సాకులూ, చెప్పి పెట్టుచున్నాడు.

కాలిమట్టెలుపోయెను | చినవాడ ! రాజడిగితేమందును ?
మన గడప పెద్దదనవే | చినదాన ! గడపతగిలి పోయెననవే.
చేతి గాజులు పోయెను | చినవాడ ! రాజడిగితేమందును ?
శెనగపువ్వురోకలనవే ! చినదాన | చెయిజారి పోయెననవే |
వల్లెల రక్కులారె | చినవాడ | రాజడిగితేమందు ?
మన యిల్లు చీకటిల్లు | చినదాన | మనపిల్లి రక్కులనవే |
నొప్ప కుంకుమ (బొట్టులు) పోయెను | చినవాడరాజడిగితేమందును?
చిరు చెమట లెక్కెననుమా | చినదాన | చెమటనుకరిగిననుమా !

ఈమె తలుపు దగ్గర పాటనొక్కదాని నైనను విన్నట్లులేదు.

౧౫౧ వలపుకాని చావు విని -

—ఈ చిన్నది కూడ వలపు ఒకచోట వట్లవేకొకచోట ఉన్నదుగద్యప్తవంతురాలే. పాపము ఈమె తన వలపుకాదు మరణించిన వార్త విన్నది. ఎట్లేడ్వ గలదు? ఆనాడే అత్తింట ఒక దూడ కూడ చచ్చిపోయినది. ఆ దుఃఖమును దూడ పేరిట వెళ్లగ్రక్కుకొని గుండె బరువు దింపుకొను చున్నది.

దూడమ్మ. దూడాదూడా దూడంటే దుఃఖమొచ్చె
వాడంతా వాడిపోయే కూడైన తినిపోయే దూడమ్మ
బూరెలు వండినాను బుట్టలో పెట్టినాను
బూరైన తినిపోయే దూడమ్మ దూడాదూడా
గారేలు వండినాను గంపాలో పెట్టినాను
గారైన తినిపోయే దూడమ్మ దూడాదూడా
గుగ్గిళ్లు వండినాను గుడిసెలో పెట్టినాను
గుగ్గిళ్లు తినిపోవే దూడమ్మ దూడాదూడా
మంచి నీళ్ల బావికాడ మంచి మంచి గంతులేసి
మంద మోరమలగూకోయే దూడమ్మ దూడాదూడా
వరిచేలలోకిపోయి వచ్చిపోయే వారిమీద
వన్నెచూపులైనచూడు దూడమ్మ దూడాదూడా
ఎన్నెన్నో దూడలున్నాయి ఎన్నెన్నోవాడలున్నాయి
నావాడా దూడానీవే దూడమ్మ దూడాదూడా

ఇంకొకతెను పరిస్థితువంత పదును గారేపు. గుండెలు బాదుకుని ఏడుస్తున్నది:

గుండెలుగాడి తమ్ముడంట

మందపాటి కోటడంట

మారెళ్ల సుబ్బడంట

మందుపెట్టి సంపెరోరబోబ్బి గుండెలుగా

అరబోబ్బి అరబోబ్బి అరబోబ్బి గుండెలుగా ||

౧౫౨ దొరగారు

— ఈపాట నుడిండ్పల్లము మారి రావలసి వచ్చినది. ఇక కేవలము వయనూపలపూ, మాత్రమే పాటలకు వాహనములు. సంఘనియమములు తెగువలేని వారికి, వీరంతా తోక చుక్కలు. ఈపిల్లనుచూడండి, ఇప్పుడిప్పుడే కళ్లు తెరస్తున్నది.

అద్దసేరు బుక్కాకొనీ

వంగి కీసల బోసుకోని

ఎగిరి ఎగిరి సల్లాబోతడే నా దొరగారు

ఎవరి మీద సల్లాబోతడే నాదొరగారు

॥ ౧ ॥

పావుసేరు బుక్కాకొనీ

వంగి కీసల బోసుకోని

పైకిపైకి సల్లాబోతడే నాదొరగారు

ఎవరి మీద సల్లాబోతడే నాదొరగారు

॥ ౨ ॥

దొరసాని మీద సల్లాబోతడే నాదొరగారు

దొరసాని మీద సల్లాబోతడే

॥ ౩ ॥

—

౧౫౩ పిలుపు

— ఈపిల్లకు తనసంగతి అర్థమైనది. విహారమునకు పోదము రమ్మంటున్నది అక్కను, ఏమధురాను భూతియో కాలికి తగులక పోవునా?

రామైమ్మె రాజక్క-

సాలోడు నేసిన

మెరపుటద్దల రైకె

తొడిగన్న సూత్తము

॥ రా ॥

ఆవుసులోడు చేసిన

అందమైన కమ్మలు

పెట్టన్న సూత్తము

॥ రా ॥

కుమ్మరోడు వానిన

గట్టి ఎసలలు

వాడన్న సూత్తము

॥ రా ॥

పోశమ్మ సందులోన

పొంగుతున్నది లొట్టి

తాగన్న సూత్తము

॥ రా ॥

పలేలు దొడ్డిలోన

గడ్డాము వున్నాది

పోయన్న సూత్తము

॥ రా ॥

౧౫౪ గోంగూరకి

— దీనికి మాయదారికుర్రవాడు వలపన్ని నాడు. పట్టుబడ్డది. ఈపాటలోనిది కొట్టుకొను మాత్రము కాదు. వంటికి మనసుకీ మల్లయుద్ధము.

ఎందుకోననుకొంటి గోంగూరకి—అమ్మ

ఎందుకోననుకొంటి గోంగూరకి

పుట్టెక్కి సూశాడు గోంగూరకి—వాడు

చెట్టెక్కి సూశాడు గోంగూరకి

ఎందుకీ

చెట్టుదిగి నవ్వాడు గోంగూరకి—వాడు

పట్టుపట్టమన్నాడు గోంగూరకి

ఎందుకీ

ఎత్తుఎత్తమన్నాడు గోంగూరకి—వాడు

మోవెత్తమన్నాడు గోంగూరకి

ఎందుకీ

చేయిపట్టుకొన్నాడు గోంగూరకి—వాడు

చెక్కిలిని పుజికిేడు గోంగూరకి

ఎందుకీ

కళ్ళల్లోకి చూశాడు గోంగూరకి—అమ్మ

ఒళ్ళుపులకరించింది గోంగూరకి

ఎందుకీ

ఈ వరసలో పల్లారి జగన్నాథరావుగారు ఒకపాట రచించినారు. ఈవరణములు అం లోని వా అని అనుమానము కలుగుతుంది. కాని మాటలేవిన్నీ తప్పి పడినట్లు లేవు. 'గోంగూర' అన్నది పాదాంత పదమే.

౧౫౫ పెద్దోళ్ళ చిన్నది

—ఈ పిల్ల మెల్లగా జిత్తులు నేర్చుకొంటున్నది. పద్దన్నదట ! పెద్దిగాడు ఈమెకంటె గడుసువాడు.

పెద్దోళ్ళ పెద్దినారి పెద్దోనే
నొద్దన్నవాళ్ళకెల్లా మద్దొస్తానే
పెద్దాపురం సంతకెళ్ళి
పెద్దిగాణ్ణి కలుసుకుంటే
రావే చిలకారావే అంటూ
బుగ్గలు రెండు పట్టుకోని
బూరిముక్కలాగుతిన్నాడే ||

ఇంటికి వచ్చి విజయనూచకముగా అద్దము చూచుకొనివుంటింది !

౧౫౬ రూపాయి

—వీడు కుంటెనకాడు. ఆమె అనురక్త. ఏదోరీతిని సంతృప్తి పడునేమోనని మోగించు చున్నాడు. కాని నాణెము ఓటిది కాదు.

రూపాయి కావాలా

రూపాయి చిల్లర కావాలా

రూపురేక సల్లగుంటె

రూపయెందుకు రూపయిసిల్లరెందుకు

నానలజీలకరిమొగ్గ

పావల కావాలా

పావలడబ్బులు కావాలా, పిల్లా

పాదాలు సల్లగుంటె

పావలెందుకు పావలడబ్బులెందుకు

నానలజీలకరిమొగ్గ

సీరలు కావాలా, సిలుకు

సీరలు కావాలా, పిల్లా

సిరిగల నీమోము సూత్రై

సీరలెందుకోయి బావ

సారెలెందుకోయి బావ, నలజీలకరిమొగ్గ

౧౫౭ గంగమ్మదినా

—ఇది ఎవతెయో కప్పుతలకాయ దీనిది. వస్త్రే మనిషిది. చిగువునాని ఎగిరిపోయిన తుమ్మెద కోసము ఎదురు చూస్తున్నది. వాడెవడో బర్సాత్ నాయపడు. నిరతంబు మల్లిక కడనె యుండి ముదము గూర్చుగ నాతని కొక్కపూవేనా?

సెంగావి సీరగట్టి రంగూలారవికె తొడిగి
కొంగూనూ జారయిడిశానే ఓగంగమ్మదినా
నేముందరెల్లివయ్యారినిలచితినే ఓగంగమ్మదినా
బంగమయ్యె నావాలుచూపులే ఓగంగమ్మదినా
సెవలా తమ్మంట్ల యెరుపూ సేతిమురుగూల పసుపూ
సేదేనే మీసాలనలుపూ ఓగంగమ్మదినా
నాబారమంతా నీకె దక్కేనే ఓగంగమ్మదినా
కోరపాగాకోరసూసిందే ఓగంగమ్మదినా
ఉంగ్రాల జుట్టుదువ్వి సెంగల్వపాగాదిదీ
అంగాలొ ఆగిపోయా డేఓగంగమ్మదినా
నాసంగతేదొ సూసిపోయేడే ఓగంగమ్మదినా
పొంగుపొంగు అణిగిపోయిందే ఓగంగమ్మదినా
పొద్దుకూకే పూలసాయా అద్దరేతిరిది ఆ అరుపు
నిద్దరేదే నీలికల్లకు ఓగంగమ్మదినా
సద్దులేని జాములొకపైనే ఓగంగమ్మదినా
వారాలు తిరిగిపోయె దూరాలు దూరమాయె
ఏరోజా రోజుగడవాదే ఓగంగమ్మదినా
మారాజురాకలేనాడో ఓగంగమ్మదినా
నారాతలేమిరాశాడో ఓగంగమ్మదినా

౧౫౮ నెరబండి

— బండి. మానవ కోటికి పూర్వజన్మము సెలయేటి బిందువులు కాబోలు. అందుకే పర్యాయమున్న అందరికీ అంతయివ్వము. బండి, నాటినుండి నేటివరకూ నిలిచిన అందపు వానాసము. ఎన్ని జంటలనో వలెనే బండి ఈజంటను కూడ మోసుకొని సాగుచున్నది.

నెరా నెరా నెరబండి

నీలమోరి బండి

అద్దరేతిరికాడ నిద్దారోతుంటేను

...నెరా

బండెక్కు బండెక్కుమన్నాడెబావ

...నెరా

జల్తారి సీరకట్టి జడకుచ్చలెనకట్టి

నిలుసుంటే నాకేసి ఎగాదిగా సూసేడు

...నెరా

పుల్లెద్దు బండికట్టి తెల్లెద్దు బండికట్టి

పుల్లెద్దు తెల్లెద్దు ఏకమైనాయి

...నెరా

ఎద్దులకి మువ్వలుకట్టి నాతల్లా పువ్వులుపెట్టి

మువ్వలునప్పడు పువ్వుల వానన ఒక్కటైపోయినాయి

...నెరా

మూటకట్టమన్నాడు మల్లెకట్టమన్నాడు

మూటమల్లెకట్టి ఎనకెక్కమన్నాడు

...నెరా

పాటలు పాడుకుంటూ మాటాలాడుకుంటూ

కమిసి కర్రొట్టుకొని ఎనకాలెక్కాడు

...నెరా

గట్టంటే గట్టుకాదు పుట్టంటే పుట్టుకాదు

గతుకుల్లా మాబావ నతికిలబడ్డాడె

...నెరా

వక్కవల్లంలోను చెక్కబెల్లం వుంటేను

బండినిలిపి బెల్లాము భోంచేసినాడో	... నెరా
వర్సాము కురిసింది వానయినాకురిసింది	
వర్సాము వానాలో తడిసీపోయేము	... నెరా
సిట్టడవి దాటేము పొట్టడవి దాటేము	
అన్నడవిలు దాటేసి ఐక్యామైపోయేము	... నెరా

వారు పొందని అమభవాలు లేవు. గతుకులలో పడి నర్నములో తడిసి అడవులన్నీ దాటి
 “అనంత పథాలకు ప్రయాణమైనారు”.

ఎక్కువరనూ బండెక్కువరనూ

ఎక్కిన బండి దిగొద్దు నరనూ ||

అన్న పాట దీని తరువాతిది.

అల్లానేరెడుపండు - అరచేతులుండంగ

పసిపింద కొరికినా - ఫలమేమిరాజా

బాలరోనేచిన్నదాన్నిరా

చెలియరోనేచిన్నదాన్నిరా

తుమ్మెదలు చెలరేగి - దూలాలు తొలవంగ

మొగసాలి కేమన్న - మోసమారాజా

బాలరోనేచిన్నదాన్నిరా

చెలియరోనేచిన్నదాన్నిరా

౧౬౧ నాయుడు

— ఇది పక్కా వీధిసాని, రూపాయలు, కాసులు, ముక్కుపుడక కడియాలూ, పావడలూ, నాగరము, మట్టెలూ ఎన్నో పుణుకు తున్నది. చివ్వురికి ? వినండి.

నాయుడోళ్ళింటికాడ | నల్లతుమ్మచెట్టుకాడ,
నాయుడేమన్నాడేపిల్లా ? అబ్బ; ఎంతవితగున్నావేపిల్లా !
నాయుడోళ్ళింటికాడ | నల్లతుమ్మచెట్టుకాడ
నాలుగు రూపాయలిస్తానన్నాడమ్మా ! అబ్బ నాగుండె
ఝల్లుమన్నదేలమ్మా

కోమటోరింటికాడ | గున్నమామిడిచెట్టుకాడ
కోరికోరేమన్నాడేపిల్లా ?
కోమటోరింటికాడ | కొట్టుబాజారుకాడ
కోరి; కోరి; రమ్మన్నాడమ్మా !
కరణంగారింటికాడ | కారుములకచెట్టుకాడ,
కాముడేమన్నాడేపిల్లా ?
కరణంగారింటికాడ | కన్నిమామిడిచెట్టుకింద
కాసులుపేరిస్తానన్నాడమ్మా !
ముననబుగారింటికాడ | ముందల దరవాజుకాడ
ఆతడేమన్నాడేపిల్లా ?
ముననబుగారింటికాడ | ముందలదరవాజులోన
ముక్కుపుడకలిస్తానన్నాడమ్మా !

మాలవల్లి తూముకాడ । మల్లెపువ్వులతోటకాడ
బాలుడేమన్నాడేపిల్లా ?

మాలవల్లితూముకాడ । మల్లెపువ్వుల పందిరిక్రింద
మల్లి, మల్లి, రమ్మన్నాడమ్మా !

క్రిందవి కడియాలు । మీదవి పావడాలు

నెత్తి మీదనాగరము । ఏదేవుడిచ్చేడే పిల్లా ! || అబ్బ ||

కడియాలు, కామరాజు । పావడాలు పాపయ్య

నాగరము నాగరాజు । నన్ను కోరి, కోరి; యిచ్చేరమ్మా !

ముంతంత కొప్పుమీద । మూడు చేమంతిపూలు

ఏరాజుపెట్టేడమ్మా । అబ్బ । ఎంతచక్కగున్నావే పిల్లా !

చేమంతి పువ్వులు । చెంగూలోనబెట్టి

కోరి, కోరి; పిలిచేడే । నాయుడు

అబ్బగుండె ఝల్లు మన్నాడమ్మా !

కాళ్లకు కడియాలు । వ్రేళ్లకు మట్టెలూ

నాయుడెప్పుడిచ్చేడే పిల్లా ?

కాసులుపేరు వేసుకొని । కాలువగట్టున వెళ్లుతుంటే

కాని పట్టుపట్టాడే నాయుడు । || అబ్బ ||

ఎలమంచలి రోడ్డుమీద । తాలూకాకచేరికాడ

తాళపాలెం రేవులోను । పిట్లాకోనేరుకాడ

ఎగిరి, యెగిరి తన్నేడమ్మా || అ ||

౧౬౨. ఒంటి బ్రతుకు

అంచి యామనికొండ పక్కనాపెనుగొండ

పై దళము రాకుండ పారించి జండా

ఒంటి నేనుండలేనో చందమామా

ఒక్కదానీ కోసలో

ఏనూరు ఏతాలు ఇన్నూరు కాలువలు

ఎంత చక్కని దయ్య ఈపూలవనమూ

॥ ఒంటి ॥

మంచి నీళ్లాబావి మనపెరటనుంచుకొని

ఉప్పు నీళ్లకు బోవ ఉపకారమేమో

॥ ఒంటి ॥

మల్లెపూలాతోట మనపెరట పెట్టుకొని

చీకెపూలకు బోవ సింగారమేమో

॥ ఒంటి ॥

దవణ మేసినరాజు కల్లనాటకపోయె

కావిలుండకపోయె

ఎనలేని దవనంబు ఏటిపాలాయె

ఒంటి నే నుండలేనో చందమామా

ఒక్కదానీ కోసలో

ఒంటి బ్రదుకు వద్దట ఈ పిల్లకు . ఇక నేమి? ఊరిముందరిచేసు ! కాకులకు పండుగ.

౧౬౩ చెయ్యివిగాద చెయ్యి

దూరిసూడూ దుక్కి-సూడూ, దున్నపోతుల మడకసూడూ

పుండరాదుర ముండమోపులూ, బంగారిసామి

ఉండరాదుర ముండమోపులూ

ఆరుగంపాదూరుగంపా, బాలుడేసిన తుమ్మకంపా

తుమ్మకంపలు దూరిపోతబీబ్, బంగారిసామి

తుమ్మముల్లు రొమ్మనాటేనూ

అంచునంచున వరుసలేసీ, పంచవన్నె ముగ్గులేసీ

ఆరుగుమీదాపండుకొంటీరా, బంగారిసామి

ఆడుదానీ బాసలేడరా

ఏటిగడ్డా సేనినాడా, ఏపకపురూ మంచెవాడా

ఎన్నుమీ నవ్వవాలెనురా, బంగారిసామి

సెయ్యిమీదా సెయ్యిదియ్యిరా !

ఎవరో చూచుచున్నారని నూచన !

౧౬౪ పృత్తి చేను

సూరేపల్లి ముద్దుల బావను చూచేదెన్నటికో
ఊరిముందటి పత్తి చేను వేసేదెన్నటికో
ఆదిపూసే దెన్నటికో మరి
కాసేదెన్నటికో

మొదట ముద్దుల బావను ఈముగ్ధ ఊరిముందటి పత్తి చేనిలో కలసినది, మరల గలియుటకు ఆ కఠిన్ధితులే రావలెనని ఎదురు చూచుచున్న ఈ వెట్టి “పండి తెల్లబాణు వరి తోటలను జూచి” మొగము వంచి యేడ్చు మహిందుని ముగ్ధకు చెల్లెలు కావలయును. మొదటి పాదము తీసివేస్తే శాలివాహన సప్తతిలోనికి ఈపాట సుబువుగ ప్రవేశించగలదు.

—————

౧౬౫ రెడ్డోళ్ల జీతగాడా

రెడ్డోళ్ల జీతగాడా మేలైనమొనగాడా
 అబలగు బలతలుపు విదంకణాల యిల్లు
 ఆ యిల్లు తిరిగిరారా ననుముద్దులాడిపోరా ॥
 నడిపిధిలోనయిల్లు బాజారులోన బావి
 ఆ బావికాడరారా నాబానలందుకోరా ॥
 సందులోన గుడి నడిపిధిలోన సరస
 నాగోటిమీదతేరు ఆతేరు తిరిగిరారా
 నాతేటలందుకోరా ॥ రెడ్డోళ్ల ॥
 నువు నుట్టమరీతిరారా నువునుట్టకాలుతేరా
 నను చూచియైన పోరా ॥
 నా అబలగు బలతలుపు విదంకణాలమిద్దె
 ఆ మిద్దె తిరిగిరారా ననుముద్దు లాడిపోరా ॥
 జిల్లేడమ్మ జిట్టనా మనోరాజమొగ్గ
 నా మల్లెపూలజెండా నామంత మామిడిపండా
 నా యింపుమీదసొంపు నా సొంపుమీద యింపు ॥
 నువువస్తానంటెచాలు నామగనికంటె మేలు
 నిన్నెట్లు మరచిపోదు
 ఇట్లవానిపొందు నేనెట్లు మరచియుండు ॥
 నీ చేతిలోన ఉంగ్రం నా చేతికీయరాదా

నా వేలికి పెట్టుకోనా పదిమందిలోకిపోనా

నీకు పేరుతేనా

చక్కాని నీటుకాడా చక్కాని బొమ్మరారా

నీ చేతిలోని అబయా నా చేతికిచ్చిపోరా

రెడ్డోళ్ల జీతగాడా మేస్తైన మొనగాడా

వాడు రెడ్డోళ్ల జీతగాడు. సరకారు సంబళ్లమందుకొని 'దుప్పటి' చెరగు నందూన
నాతెచ్చి ఇప్పుడా అని పిల్ల ఆశ.

౧౬౬ బంగారుసామి

అద్దాల మహాబులోని

ఓరబాబ్బ, బంగరిసామి !

ఇట్ల రాని పోని మాటలకి

వాదాడబోకురో !

రబ్బే ! బంగరిసామి !

డోటికాయల కాల మొచ్చెనురో ॥

రబ్బే ! బంగరిసామి !

ఉబ్బింది—దాని మొగము

పుబ్బితే పుబ్బింది గాని

సబ్బయేసి రుద్దరో !

రబ్బే ! బంగరిసామి ॥

కలే కాయల కాల మొచ్చె

కత్తి పిల్లకు ప్రాయ మొచ్చె

నుట్ట గాల్చుకున్నట్టు దాని

నుట్టింటి కెడతావు; దాని

నుట్టూర దిరుగుతవో !

రబ్బే ! బంగరిసామి ॥

ఎగవ సేతో గెడ్డి గోసి
 దిగవ సేతో మోపు గట్టి
 ఇట మోవెత్తి పొమ్మంటే
 కొంగు లాగి పోతి వేమిరో ॥

రబ్బే ! బంగరిసామా !

గూడలేసె గుంటకాడ
 కబిల్దోలె బాయికాడ—
 ఇట్ట వజ్రరాల వాన గురిసె
 విడవరింక కబిలెవో రబ్బే !

రాజా ! నా బంగరిసామా ॥

౧౬౭ బైరన్న

— ఇది పక్కా రంకులాడి కథ. కుంటెన మగనికి ఉపాయములు చెప్పమన్నది.

అప్పనా తనామన మారోరిబైరనా
మారోరి బైరన రాగోరె బైరనా అప్పనా

ఇంటి ముందు యీతపాద
ఇంటి యెనక గచ్చపాద
ఒంటిగాను రాబోకు
ఒరుల జిక్కి పోదువురా అప్పనా

నవతిత్తలి పెట్టుపోత
పగలురేయి కత్తికోత
గుమ్మమైన దాటనీరు
గునగునలు ఆడనీరు అప్పనా

రాత్రిరెండు జాములకు
రావిచెట్టు కిందనుండు
యింట్లోవారు సూడకుండ
ఎటులొనిను కలసెదరా అప్పనా

వచ్చెబోయె దారిలోను
పిచ్చికుక్కలున్నవిరా

మచ్చజల్లి పోయెదరు
మాయలొ పడబోకుమురా

అప్పనా

నీకు నాకు జోడుగాన
నిమ్మపూట తెప్పమిద
తేలిపోవ మనసు పుట్టె
తెల్లవారు తెప్పడురా

అప్పనా

ఎప్పడిల్లు విడిచెదనో
ఎపుడునిను చూచెదనో
చిత్తమూ చెదిరిపోయే
కత్తికోత లాగనుండి

అప్పనా

౧౬౮ కొయ్యోడ

— కొయ్యోడు పాటులు ఉత్తర విశాఖ మండలములో చాల ఉన్నవి. ఇది అసలుపాటుయో అను కరణమో తెలియరాదు. రచనా సంపూర్ణతను గురిస్తే ఇది నాగరికుల రచన లాగే అగు పడుచున్నది.

చుక్కలకోకా కట్టుకోని
 చుట్టూగోడు రైకా తొడిగి
 బుట్టు నున్నగ దువ్వాకోని
 బొట్టూ కాటుక పెట్టూకోని
 నోటికి చుట్టా పెట్టూకోని
 గోటుగాను నడుచుకుంటూ
 చక్కదనమే చూసుకుంటూ
 ఎక్కడి కెల్లవు చిట్టెమ్మంటే
 పోలేరమ్మ మెరకల మీదికి
 పుల్లల కెల్లము కొయ్యోడో
 రయ్యో కొయ్యోడా ॥
 కర్ర చేత పట్టుకోని
 కీరూ చెప్పలు తొడుగూ కోని
 పాయల మొల్తాడేనుకోని
 కాయ పంచలు కట్టుకోని
 వక్కలాకులు వేసూకోని
 ఎక్కడి కెల్లవు కొయ్యోడంటే

పోలేరమ్మ మెరకల మీదికి
 పొగాకు కెల్తను చిట్టమ్మ
 లమ్మ చిట్టమ్మ
 చీటికి మాటికి చిట్టమ్మంటా
 చీటికి మాటికి చిట్టమ్మంటా
 చిట్టమ్మన్న నడిధిలోను
 చిన బాబుంతడు పెదబాబుంతడు
 కరణాలుంటరు కాపూలుంటరు
 చిట్టమ్మనీ పిలవకురో రయ్యో కొయ్యోడ ||
 నేకుంద న్నాయుడి కూతుర్నిరో
 రయ్యో కొయ్యోడ ||
 అబ్బోఅబ్బో అలాగునైతే
 కురసా కురసా మొక్కలపీటా
 కుంద న్నాయుడి కూతురివా
 నేమద్దెప్పయ్య మనవణ్ణే
 లమ్మ చిట్టమ్మ

ఇంటికి తగిన యిల్లాలురో || రయ్యోకొయ్యోడ || ఇది అసలు పాటలోని భాగము వలెనే ఉన్నది.

౧౬౯ కొయ్యోడు పాట

పల్లవి : అయ్యో : కొయ్యోడ :

అ : ప : ఓరింట్లో తిండికి, లేక పోయింది
బైటబడాయి కొట్టకురో రయ్యో కొయ్యోడ || అ ||

1 చ : కొయ్యోడ కొయ్యోడ, బండంటారు
వానికి బండికి | బస్తలు లేవంట
వాడికొడుకే | మట్టి బెట్టంట
వాడిపెళ్లం | సూరకత్తంట
ఆగుంటకు నీకు | తగునంటో) || అ ||

2 చ : కలిగినకంట్లో | కాటుకబెడితే
నాకన్న మెరమెర | లాడెరోరయ్యోకొయ్యోడ
దానిమరిగిన మొగుడు | పొరుగుననుంటె
మనసు మెరమెర | లాడెరోరయ్యో కొయ్యోడ ||

3 చ : అందము సందము | లేని మొగుండు
వాడు సందెడుంటే | ఎందుకోరయ్యోకొయ్యోడ
ఎదిగిన పిల్లను | యింట్లోబెట్టి
బైట మంచం | ఎయ్యకురో రయ్యోకొయ్యోడ

4 చ : చిట్టెమ్మ వచ్చిన | ముహూర్తమునుండి
దొడ్డెడు గేదలు | చచ్చెనురో || ర ||
దొడ్డెడు గేదెలు | చస్తే; చచ్చెనూ

ఇదికూడ వెలిచవి మరిగిన వెలిది తలపులనే తెచ్చిచూపించుపాట. ప్రాకృతుల జావళీర
అనిపించుచున్నది. 'పోలీసు వెంకటస్వామి' అనే బూతులబుంగ ఒకపాట ఉన్నది.
కోవలో పెక్కులు పాటలున్నవన్నమాట.

౧౭౦ వాలుకన్నుల వెంకటస్వామి

ఓ వాలు గన్నుల మువ్వవెంకటస్వామి
నిన్ను నేను విడువ జాలరా;

ఇంటిముంగల ఇనపరోలు

నేతిన శాబంతి రోకోలి

దంచి దంచి నీవంక సూసితే

ధరణి మీద కాలునిలువదు వెంకటస్వామి

నిన్ను నేను మరవ జాలరా;

॥ ఓవాలు ॥

ఉంటే ఈవూళ్లో ఉండు

పోతే పొరుగు దేశం వెళ్ళు

సుట్టు పట్టల ఏ మూలనున్న

సూడక నామనస్సుండా వెంకటస్వామి

నిన్ను నేను మరవ జాలరా;

॥ ఓవాలు ॥

ఎర్ర సెరువు వాలుగు మక్కలు

గోల కొండ గుల్లసింతిపండు

ఆవాలు ధనియాలు వేసి వండితే

ఆవాసనకీ సుట్టు తిరిగే వెంకటస్వామి

నిన్ను నేను మరువ జాలరా;

॥ ఓవాలు ॥

ఓ అందకాడ నాకోడెకాడ

నందె కాడను గోడదూకి

తొంగి చూడ గడబిడాయెను

నాబంగారు మామ వెంకటస్వామి

నిన్ను నేను మరువ జాలరా;

॥ ఓవాలు ॥

౧౭౧ ప య న ము

— ఇది ఎవరో పాశ్ర్వుతుల లైలావలె నున్నది. తాను - అత్తింటికి కాబోలు - పయనమా
టను దయగలసామిద్వారా వలపుకానికి తెలుపుచున్నది.

ఒండుకోను ఒడ్డెపల్లె పండుకోను పల్లెసెరుపు
ఒల్లకుంటే గొల్లవల్లెయ్యూ, దయగల్లసామీ
రేపుపయనామాని దెల్పారోయి
మిట్టలెక్కి చూసువాడ ముష్టికాకర సెట్టుకాడ
ముద్దు ముద్దు గలసిపోయేరా, దయగల్లసామీ
రేపు పయనామాని దెల్పారా
కానరానీ గట్టుమీదా కమ్మగెగ్గెర సెట్టుకాడ
కారణాలు సెల్లిపోయేరా, దయగల్లసామీ
రేపు పయనామానిదెల్పరా
నీళ్లులారా నిమ్మలారా నిత్యబూసిన మల్లెలారా
నీళ్లకొచ్చిన నీళ్లగన్నోయి, దయగల్లసామీ
రేపు పయనామానిదెల్పరా

“ఈటికి యేడామడేటికి యేడామడెల్లట్ల దురగమా అత్తిల్లనేబోతిరా సిన్నోడ ఫుట్టిల్లు
దన్నాయెరా మరిసిసామరుపురాదోయి మరుకెల్ల నీమీదెరా” అన్న పడుచు ఈకోవలోనిదే.

౧౭౨ మొక్కులు

మొక్కిన మొక్కులు సల్లగుండీ
 మొగుడి కళ్లుపోతే - నా
 మొగుడి కళ్లుపోతే
 కట్టమిది ఆ అంకాశమ్మకు
 పెట్టకోళ్లనిసూ
 దండుకుపోయిన యిద్దరు మరుదులు
 గుండ్లు తగిలి సస్తే - పెద్ద
 గుండ్లు తగిలి సస్తే
 సాతులూరి యా పోతురాజుకు
 మేకపోతునిస్తూ
 సంకనవున్నా చంటిబిడ్డకు
 సన్నిగొట్టిపోతే - మాయ
 సన్నిగొట్టిపోతే
 సత్తెన పిల్ల గోపాలుడికి
 నితై పూజసేతు ॥

దీనికి వ్యాఖ్యానము దండుగ. ఉపపత్తికి సామ్మచాలను. ఉనికి అత్తింటనే నా
 ఆనుకూల్యత కొఱకు మాత్రమే మొక్కుకుంటున్నది.

వస్తానుగాని మామ వస్తానుగానీ...నన్ను
 కొట్టకుండ తిట్టకుండ పెట్టుకుంటావా ? సిన్న
 కొట్టకుండ తిట్టకుండ పెట్టుకుంటాను నువ్వు
 యెవరితోను మాట్లాడకుండ వుంటావు కదా ?
 యెవరితోను మాట్లాడకుండవుంటాను కానినే
 నవ్వేటి నవ్వు మొఖం యెట్లవెట్టేది ?
 నవ్వేటి నవ్వు మొఖం అట్లవెట్టేను నా
 చేతిలోవుండే చారకోలు చెండాడదా ?
 చేతిలోవుండే చారకోలు చెండాడితే నా
 నోట్లోవుండే బండమాట బయటెల్లదా ?
 నోట్లోవుండే బండమాట బయటెల్లితే నా
 కాళ్ళవుండే కిర్రుజోడు దవడాడదా ? నీ
 కాళ్ళవుండే కిర్రుజోడు దవడాడితే నా
 అమ్మగారింటికి నేనెళ్లనా నీ
 అమ్మగారింటికి నీవెళ్లతే నే
 కొట్టకుంట తిట్టకుండ తోడ్కొనిరానా ?
 కొట్టకుండ తిట్టకుండ తోడ్కొన్నాస్తేనే
 కూడునీళ్లు వండకుండ దిగనూకనా
 కూడునీళ్లు వండకుండ దిగనూకితే నే

సేద్యానికి పోకుండ యెగనూకనా ?
 సేద్యానికి పోకుండ యెగనూకితే
 భావిలొవున్న గుంటలోన నేనుపడనా
 భావిలొవున్న గుంటలోన నీవుపడితే
 పెట్టోణ్ణి పిలిపించి యెత్తించనా ?
 పెట్టోణ్ణి పిలిపించి యెత్తించితే నే
 దెయ్యమై భూతమై నిన్నుపట్టనా
 దెయ్యమై భూతమై నన్నుపట్టితే నే
 వైదుగుణ్ణి పిలిపించి వదలగొట్టనా
 వైదుగుణ్ణి పిలిపించి వదలగొట్టితే నే
 తిరుపతికొండెక్కి తిరిగిచూడనా
 తిరుపతికొండెక్కి తిరిగిచూసితే నే
 బెంగపురీ కొండెక్కి బిందొక్కనా ?

ఈ రకపు పాటల తునకలు పెక్కులు. దీనియంతపెద్దది అచ్చులో వచ్చినట్లులేదు. ఇది
 కావలలో ఒక బిచ్చగానికడ రాసుకున్నది.

౧౭౪ బొల్లారపిల్ల

—చెడిన పిల్లను ఉంపుడుకత్తెనుగా చేసుకున్నాడు వీడు. కులముచెడిన బొల్లారపిల్ల ఏమిచేయగలదు? అన్నతే చెయ్యలేకపోయిరి.

పెట్టిపోస్తావుంట పైనిండ బట్టలుపెడ్డ
నాపేరుమీద బతుకవే ఓబొల్లారపిల్లా !
అచ్చము తెల్లచీర అంచూన జిల్లేడు గొమ్మ
నీ కొంగున రామచిలుకలే ఓబొల్లారపిల్లా !
బాయిల యిల్లుగట్టి బొజ్జోడు యెంట వడితే
కుంటోడు కులము జెరిపెనే ఓబొల్లారపిల్లా !
నీ కాలుకు నామటె నాసేతులున్నకటె
నిను కొట్టకుంటె ఒట్టెనే ఓబొల్లారపిల్లా !
సంకల సప్తేతటా సేతుల సీపురుకట్ట
నీయెంట జెమానెందుకే ఓబొల్లారపిల్లా !
బండమీద బలిజోలు బాగోతులాడంగా
బాగతన్నల్ తింటివే ఓబొల్లారపిల్లా !
దొరగారి జీతగాడు దోరెడ్లమేపెటోడు
దొడ్డెక్కి సీటిగొట్టెనే ఓబొల్లారపిల్లా !
వరేండ్ల జీతగాడు వైఎడ్లమేపెటోడు
బండమీద సీటిగొట్టెనే ఓబొల్లారపిల్లా !
దిగింది డిచ్చువెళ్ళి పోయింది సుద్దవెళ్ళి

పనిజేసేసాంపెల్లి ఓబొల్లారపిల్లా !
 ఇందూర్ నాదియిల్లు మారుకట్టుకు నాదిమడిగె
 మాసాల కన్నరావమ్మా ఓ బొల్లార పిల్లా !
 బొంబాయిల బొట్లసీరె కనుకుట్ల కనులరైకె
 నీ కొంగున మల్లెమొగ్గలే ఓ బొల్లార పిల్లా !
 బొంబాయిల బొంగులొరే యిందూరై గంటలేగే
 మనరజా ఎత్తిపోతదే ఓ బొల్లార పిల్లా !
 కలకలయనబోకు కన్నీరుదియ్యబోకు
 మన అంటు నుంటె తప్పదే ఓబొల్లార పిల్లా !
 యిందూర్ జోగిపేట నీ అన్నలున్నారాట
 నన్నేమి జెయ్యజాలరే ఓబొల్లార పిల్లా !

౧౭౫ ప డ వ పా ట

—ఇది తనకంటె పిన్న వానితో సరసములు మరిగినది. చను వెక్కువోబు తిట్లు ప్రారంభించినది.

రాఘానేరమ్మంటె । పోఘానేపొమ్మంటె
రవ్వాచేసెదవేమిరా । నీవెంతో

రాలూగాయైపోతిమిరా ॥

మల్లెపందిరికాడ మంచమేసి పరుపేసి

తెల్లాదుప్పటిపరచినా - దానిపై

మల్లేమొగ్గులు చల్లినా ॥

పూలారాచీరాగట్టి పూసలరై కాతోడిగి

నీలాల కొప్పుపెట్టినా - దానిపై

పూలదండలెచ్చుట్టినా ॥

నోట తొంబూలమూసి కాటికా కన్నీరుగార

మాటమాని నేనుండినా - దానిపై

తోటికోడల్ దొమ్ములాడి నా ॥

పుట్టింటికి పోదమాని పట్టాపట్టి నేనిండా

పట్టిడి తాపిపారేసినా - దానిపై

పట్టుపట్టి విదిలించినా

౧౭౬ రానుపోర

రానుపోర గొల్లోడ రాతిరి నల్లోడ
నన్ను నీపెరగవా

౧

కన్నుగిరతలలోనె కనుగొన్నావా
రానుపోర గొల్లోడ రాతిరి నల్లోడా

౨

తొమ్మిదిచేరలా తూగుటుయ్యాలతో
ఏజోలిలేకున్న నాజోలిసీకేల
రానుపోర గొల్లోడ రాతిరి నల్లోడ

౩

నిండుపున్నమనాడు పండువెన్నెలలోన
పరుపున్న తొట్టెలో పండినిండున్నాను
రానుపోర గొల్లోడ రాతిరి నల్లోడ.

ఇది కృష్ణునిమీద పాట. చరణములు చాలాఉన్నట్టు కనబడుతున్నది. హాస్యపుపాటలుఅన్న
చిల్లర పుస్తకములో ముక్తికాంతయే ఈ మాటలంటున్నట్టుగా ఉన్నది.
శృంగారములో ప్రేమముదిరితే భక్తి అయిపోవుటము వింతఏమిటి ?

11

భేదాంతపాటలు

౧౭౭ కూనలమ్మ పదాలు

—కూనలమ్మ పాట ఒకటే నీతికి సంబంధించిన పాట. కూనలమ్మ పార్వతీదేవి మాతుళ్లు కామేశ్వరీదేవికి తోబుట్టువులూ అయిన అక్కలకు కాపగు పోతురాజునకు భార్య. కూనలమ్మ సంకీర్తనములు, కూనలమ్మ చీర, కూనలమ్మకు వేట, కావ్యాలలోనున్నా పాటలలో నున్నా వినబడుతునే ఉంటవి. ఈ 'పదము' తక్కిన పదకావ్యములవలె జంపెవరుసలో నడుస్తున్నది. చరణములన్నీ దొరికిన బాగుండియందును.

అన్నమిచ్చిన వాని । నాలినిచ్చినవాని
 నపహించుట, హాని । ఓకూనలమ్మా!
 ఆడితప్పినవాని । నాలినేలనివాని
 నాదరించుట హాని । ఓకూనలమ్మా!
 భీష్ముడనుభవశాలి । భీముడే బలశాలి
 కర్ణుడే గుణశాలి । ఓకూనలమ్మా!
 దుర్యోధనుడు భోగి । ధర్మరాజొక జోగి
 అర్జునుడే యోగి । ఓకూనలమ్మా!
 కవితారసపుజల్లు । ఖడ్గాల గలగలు
 కరణాలకే చెల్లు । ఓకూనలమ్మా!
 కాపువాడే రెడ్డి । గరికపాచేగడ్డి
 కానకుంటే గుడ్డి । ఓకూనలమ్మా!
 మగని మాటకు, మాటి । కెదురుబల్కెడిబోటి
 మృత్యు దేవత సాటి । ఓకూనలమ్మా!
 జపతపంబుల కన్న । చదువుసాములకన్న
 ఉపకారమే మిన్న । ఓకూనలమ్మా!

౧౭౮ పేట్రాయిసామిదేవుడా

—పేట్రాయి, బెట్రాయి, పేట్రాయి అనిపాతభేదాలున్నవి. ఇవి అవతార కీర్తన. అవతారాలను గురించిన సందర్భరచనలున్నవని శ్రీ తూమాటి దొణప్పగారు చెప్పిరి. ఈపాతతో అచ్చయిన కొన్ని పాతములలో వలె నాగరికుల సమాసకల్పములేదు.

పేట్రాయి సామిదేవుడా మమ్మేలినోడ
 పేట్రాయి సామిదేవుడా
 కాటమిరాయడా కదిరి సరసిమ్మడా
 నీలైన యాలకాడ నిన్నెగోరి నమ్మినాడ ॥ పేట్రాయి ॥
 చేపకడుపున చేరిపుడితీవి-రాకాసిగాని
 కోపమూని కోరికొడితీవి
 ఆపెన్నీటిలోన ఒలసి గ్రక్కున దూరి
 బాపనోళ్ల నదువులెల్ల బెమ్మదేవుడికిచ్చినోడ ॥
 తాబేలైతాను పుట్టగా ఆనీళ్ల కాడ
 దేవాసురెల్ల గూడగా
 తావుసూసి కొండ కింద దూరగానె సిల్కినపుడు
 చావులేని వెన్నమందు దేవర్ల కిచ్చినోడ ॥
 అందగాడవవుదు లేవయా-గోపాలగో
 విందరచ్చింపరావయా
 పందిలోన సేరుకోని పంట భూమి నెత్తికింద
 సిందర సిందర సేసినట్టి సందమామనీపెకావ ॥

నారసిమ్మ నిన్నెనమ్మితీ-నానాటనే
కోరితినీ పాదమేగతి

బౌర కొలువు కంబాన-సేరిపెమలాదుగాసి
కోర మీసమైన శత్రు గుండెలగల జీల్చినోడ
బుడుత భావనయ్య వైతివీ-ఆచక్రవర్తి
నడిగి భూమి గెలుసు కొంటివీ

పాడుగు కాళ్లోడవై అడుగువానిమీదబెట్టి
తడవులేక లోకమెల్లపుడిక్కోని తిరిగినోడ ॥
రెండు పదులు వొక్కమారుతో ఆదొర్లనెల్ల
చెండాడి తొర పరశుతో

చండ కోలబట్టి కో
దండ రామసామి కాడ
చెండు కోల సేనుకోని

కొండ కప్పుడేగినోడ ॥

రామదేవ రచ్చింపరా మాకెల్ల
భూమిలోన బుద్ధిసెప్పరా

ఏమి తప్పు సేసినాడ సామినాయప్పబుద్ధి
నీమనసు చల్లదనము మామీదసూపరోరి ॥

దేవక్క దేవి కొడుకురం మాకెల్ల
దేవుడై నిల్చినావురా

ఆపులమేపి కోని ఆడోళ్ల గూడుకోని
తావు బాగసేసికోని తక్కి చిక్కిడి సేసినోడ ॥

వేదాల నమ్మరాదనీ-చాత్రముల

వాదాలు బాగులేదనీ

బోధాలు సేసికోని బుద్ధులు సెప్పికొన్న
నాదవి నోదనయ్య నల్లనయ్య నీవెకావ ||

కలికి నాదొరపు నీవెరా నాతోడ

పలకవేమి బాలకృష్ణుడా

సిల్లగట్టు పురమునందు సిన్నిగోపాలుడై

పిల్లగోవి పట్టుకొని పేటపేట తిరిగినోడ ||

చిల్లగట్టు పురము ఏదియో ? కదిరికి చుట్టుపట్ల ఉండవలెను.

౧౭౯ ఈశ్వరా జగదీశ్వరా

ఈశ్వరా పరమేశ్వరా జగదీశ్వరా కరుణింపరా
 శాశ్వతుడవని వేడితిని విశ్వానమంచర యీశ్వరా
 మందుజేసిన పూర్వకృతములు ఇందుబావుచు యీశ్వరా
 పొందుగా మీపాదపద్మము జెందియుంటిని యీశ్వరా
 కపట విద్యలు నేర్చి పొట్టగడుపుచుంటిని యీశ్వరా
 నెపములెన్నక నన్ను నీకృప నేలుమీపరమేశ్వరా
 ఆరుగురు శత్రువులునాపై కూరిమెంచిరి యీశ్వరా
 పరమ మంత్రముచేత శత్రుల నణచవలె పరమేశ్వరా
 తొమ్మిది ద్వారములకొంపిది నమ్మనేటికి యీశ్వరా
 బొమ్మలాటపాలుచేసి బ్రోవకుంటివి యీశ్వరా
 మూడుగుణములు విడువజాలక మోసపోతిని యీశ్వరా
 వేడ్కితోనీ మాయదాటనుపాయమేదో యీశ్వరా
 చంకదుడ్డె మకింకరులకు జంకనేరను యీశ్వరా
 అంకమందున జేర్చిసద్గురు శంకదీర్ఘర యీశ్వరా

ఇది యెడ్ల రామదాసుది. తరుచు వినబడుతుంది.

౧౮౦ బైరాగీ

—చివ్వర ఘటాకాశ పృశంస ఉన్నప్పటికీ ఇది నీతీ, శమదమాది గుణసంపత్తి బోధించే పాటయే.

నాదబ్రహ్మనంద యోగీ వీడు
వేదాంతసారము వినిచే బైరాగీ
రాజసంబు దుఃఖిదమురా, ఘన
రాజయోగమార్గమే సౌఖ్యదమురా || నాద ||
చిత్తశుద్ధి గల్గియుండు, భక్తి
జేరినద్దురు నీవు సేవించుచుండు || నాద ||
మత్తత్వములేకయుండు, స
మస్తమింద్రజాలమంచూరకుండూ || నాద ||
పెద్దల నిందించవలదూ, ఒరులు
పీడించినా నీవు భీతిల్లవలదూ || నాద ||
వనితలేకున్న దుఃఖమురా, కాని

౧౮౧ చిలుకా

—తెలుగునాట వ్యాపించిన తత్వాలు వైష్ణవముద్వారా విశిష్టాద్వైతమూ, యోగముద్వారా అద్వైతమునూ. విశిష్టాద్వైతము ఏవోకొన్ని భక్తిక్రీర్తనలలోనేకాని, వాటిని దాటి తత్వ రూపము పొందినట్లులేదు. కాకతీయతాపరుడైన సమకాలికుడని చెప్పబడు కృష్ణమాచార్యుల వారు, తిరుపతిలో అన్నమాచార్యులనామా మాత్రమే విశిష్టాద్వైత స్ఫురణగల గాయకులు. రామదాసు ద్వైతీలాగునే కీర్తనలు చెప్పి ఎక్కడో ఒకచోట 'అంతారామమయం' అన్నాడు. కాని శైవమూ, దాని పరిణామముగా వ్యాపించిన అద్వైతమూ మాత్రమే దేశములో విరివిగా వ్యాపించినవి. వేమన, పోతులూరి వీరబ్రహ్మయోగి, సిద్ధప్ప, నానరెడ్డికొ, పీఠ్-మోహిద్దీక్, పోకలకేసాచలనాయుడు, పరశురామపంతుల లింగమూర్తి గురుమూర్తి అచలయోగులు. వీరిసాధనలో గురుపూజ, వైరాగ్యము, అద్వైతమూ సోపానములు, తెలుగునాట సాధువుల మతములలో ఇప్పటికీ అద్వైతసాధనయే జరుగుచున్నట్లుపరిశీలించి తెలుసుకొనవచ్చును. ఈడ పింగళులు, సుఖమ్మనాడి, కుండలిని, బ్రహ్మరంధ్రము అనునవి ఈ అచల యోగక్రీర్తనలలో విరివిగా కనబడును. మెదడుచించుకొన్ననూ బోధపడని మర్మ తత్వాలీ వంగడములోనివే.

చిలుకాను పెంచేను యెవముద్దులాడేను

చంకిదుడ

చిలుకా ||

అంకమందున జేర్చి నడ్డు ~~చేవు~~ దిరిశేవు

ఇది యెడ్ల రామదాసుది. తరుచు వినబడుతుంది.

పూరికి పుత్తరాస సమాధిపురములో
కట్టె యిల్లున్నదే చిలుకా ॥
కట్టెలే చుట్టాలు కట్టెలే బంధువులు
కన్నతల్లెవ్వరే చిలుకా ॥
నువుకాలి పోయేదాక కావలుందురుగాని
వెంటనెవరూరారు చిలుకా ॥

౧౮౨ విష్ణు ఈశ్వర బ్రహ్మ ముగ్గురూ

విష్ణు ఈశ్వర బ్రహ్మ ముగ్గురూ
అన్నదమ్ములంట

ఈ భూదేవీ ఆకాశ వాణికి

వారె కర్తలంట

వారి మహిమతో చేసిరీ ఒక

మట్టి బొమ్మనంట

ఈ తొమ్మిది కీటుకుల దర్వాజాలూ

మాట లాడుకుంట

॥ విష్ణు ॥

వస్తా వట్టిదె పోతా వట్టిదె

ధర్మము తనవెంట

సాంబళివుడు నినుపిలువ నంపినడు

జల్లిగ రమ్మంట

॥ విష్ణు ॥

చేతులూ బెల్లం ఉన్నంతసేపే

కాకి బలగమంట

చేతిలూ బెల్లం సరిపోయినాక

ఎవరు రారు వెంట

॥ విష్ణు ॥

ఇంటి ముంగిటా పిల్ల మేకలు

ఇల్లు బలగ మంట

ఎడేచ్చివారు మరి ఆరేచ్చివారు

ఎవరు రారు వెంట

॥ విష్ణు ॥

తొలినాడు యములోళ్ళ నైనతను

గుంజుకు రమ్మంటూ

యములోళ్ళంతా చుట్టునిలిచినరు

తాళ్ళూ తెమ్మంటూ

॥ విష్ణు ॥

చిన్నపెద్దలూ కూర్చున్నారు

చింతలు పడుకుంటూ

సీళ్ళుబోసి కూర్చుండ బెట్టినరు

మాయ బొమ్మ నంట

॥ విష్ణు ॥

పువ్వుల దండలు వేసినరయ్యా

మాయ బొమ్మ కంట

ఎత్తండి ఎత్తండి ఎత్తండోయి

మట్టి బొమ్మనంటూ

దింపుడు కల్వముకాడ దింపినరు

మాయ బొమ్మ నంటూ

సొమ్ము సమస్తము తీసుకున్నరూ

పోతరు వారంతా

గురువు పోస్తడూ శంఖు తీర్థమూ

ముక్తి ఫలమూ కంటూ

మంట్లో మన్ను కలిపినారు ఈ
పూయ బొమ్మ నంటా
—ధన ధాన్యంబులు ఎవరి పదార్థము
ధర్మమే తన వెంట

చేసిన పుణ్యము పాప కర్మములె
వచ్చును తన వెంట

॥ విష్ణు ॥

—

౧౮౩ తుమ్మెద పదము

— తుమ్మెద పదములను గురించి పాల్కురికి సోమనాథుడు (క్రీ. శ. 1800) మొట్టమొదట చెప్పినాడు. ఈపదాల చరణముల చివర తుమ్మెదా అన్నమాట విధిగా వచ్చుచుండుటే వీటి ఈశ్వరుని కారణము. తుమ్మెదా అన్నది ఈ తత్వములోవలె జీవుని గాని, అన్నమయ్యది, 'తోల్లిటివలెగావు తుమ్మెదా' అన్న సంకీర్తనములో వలె పరమేశ్వరుని — 'ఏవూరు ఏవలై తుమ్మెదా' అన్న పాటలోవలె ఒక వ్యక్తిని ఉద్దేశించి అనేమాట. ఈపదము ఏగంటి వచనాలలోనిది. ఏగంటి సంజ్ఞేశ్వరునికి అంకితము. గార్లపాటిలక్ష్మయ్యగారు రచించినది. ఈయన పోస్టెట్టి లింగకవికిగురువే అయినచో ఇంచుమించు అన్నమయ్యకు సమకాలికులు అయి యుందురు. ఈ యిద్దరి రచనలకున్నూ గతి సామ్యము చాలాకనబడుతున్నది. సంప్రదాయము ఈయన రచనలను “వచనములు” అన్ననూ, పోస్టెట్టి లింగకవి “పాటలు” అనే అన్నాడు.

శ్రీకంతుడను పువ్వుతుమ్మెదా - మూడు

లోకన్ములాయెను తుమ్మెదా

సాకారమైయుండు తుమ్మెదా - పర

మైకాంతమున జూడు తుమ్మెదా

శివశివాయనవె తుమ్మెదా

శివుడనగ విన్నమేల్ తుమ్మెదా

శివుని భక్తులాకు తుమ్మెదా

శివశివునిమేలె తుమ్మెదా

ముట్టిముట్టని పువ్వు తుమ్మెదా

ముట్టింది జగమెల్ల తుమ్మెదా

ముట్టిచూడవేలె తుమ్మెదా - అది

ముట్టిపాయలేవె తుమ్మెదా

॥ శివశివ ॥ ౨

యవ్వానమందావె తుమ్మెదా, బహు
పువ్వుల వాసానె తుమ్మెదా
కొవ్వి నీవెఱుగావె తుమ్మెదా, నీకు
నెవ్వి నేరములేదు తుమ్మెదా

॥ శివశివ ॥ ౩

ఆఱురేకుల పువ్వుతుమ్మెదా - అది
మీఱిన వాసానె తుమ్మెదా
వేఱునేయక నీవు తుమ్మెదా, శివు
జేఱిభజియించవె తుమ్మెదా

॥ శివశివ ॥ ౪

యీళ పింగళలు తుమ్మెదా, సుఖమ్మ
సౌళి మధ్యమున తుమ్మెదా
మేలిమెఱిగే నీవు తుమ్మెదా, శివ
కేళిజరించావె తుమ్మెదా

॥ శివశివ ॥ ౫

ఏడుగురు రాజులు తుమ్మెదా, నీకు
జూడ బండ్లుజోడు తుమ్మెదా, వట్టి
యాళగోసివేసి తుమ్మెదా

మోసపోకుమంటి తుమ్మెదా భక్తి
రాశికెక్కుమంటి తుమ్మెదా

॥ శివశివ ॥ ౬

అష్టదళము మీద తుమ్మెదా నీవు
మెట్టి చరించావె తుమ్మెదా
కప్టాము నెఱుగావె తుమ్మెదా, నీవు
న్రష్టవైయుండావె తుమ్మెదా

॥ శివశివ ॥ ౭

తొమ్మిది వాకిళ్లు తుమ్మెదా, నీవు
 నమ్మి చరిగివె తుమ్మెదా
 ముమ్మాల కోణాల తుమ్మెదా నీవు
 నెమ్మది నుండావె తుమ్మెదా
 పది పదేనింటనూ తుమ్మెదా, వెండి
 పదునొండు తావులను తుమ్మెదా
 మెదలాక నిల్చినా తుమ్మెదా నిన్ను
 కదలించగలరే తుమ్మెదా
 ఎనసితోట పువ్వుతుమ్మెదా నీ
 వెనయమానలేక తుమ్మెదా
 దానిచేజిక్కినా తుమ్మెదా, తోట
 వానిచేబడుదూవె తుమ్మెదా
 నింగినేలవేయు తుమ్మెదా
 గంగ గవురు లేనినాడు తుమ్మెదా
 పొంగుచును నొరబోడ ? తుమ్మెదావేయు
 భంగులానటియించు తుమ్మెదా
 వేయిరేకుల పువ్వు తుమ్మెదా, అది
 వెలుగూను జగమెల్ల తుమ్మెదా
 సద్గూరు నడుగావె తుమ్మెదా పువ్వు
 సద్యజాపూనీకు తుమ్మెదా
 గురునాకు హరునాకు తుమ్మెదా, అం
 తరువులేదేమి తుమ్మెదా

॥ శివశివ ॥ ౮

॥ శివశివ ॥ ౯

॥ శివశివ ॥ ౧౦

॥ శివశివ ॥ ౧౧

॥ శివశివ ॥ ౧౨

గురుపాద పద్మాలు తుమ్మెదా, నిన్ను
దరికించు మంటిని తుమ్మెదా

॥ శివశివ ॥ ౧౩

గురుడు నీశిరమూన తుమ్మెదా, మా
గురుడు నీశిరసూన తుమ్మెదా
కర పద్మములు మోపి తుమ్మెదా
ఆరయ నేగంటిశుడుండు తుమ్మెదా

॥ శివశివ ॥ ౧౪

ఈ పాటలో 'శివశివ...' అన్నది పల్లవి అనవచ్చును. ఈపాట అన్నమయ్య సంకీర్తనలు, జయదేవుని అష్టాష్టకాలు వలెనే చరణము పల్లవి చరణము పల్లవి, లతో సాగిపోయినది. అనాటికి అనుపల్లవి వీర్పడలేదు.

౧౮౪ బ్రహ్మముగారి దర్శనము

నే జూచినానే-బ్రహ్మమునాలో-నేజూచినానే
సద్గురునాలో-నే జూచినానే

నే జూచినానమ్మ నెలతఱతారక

రాజయోగము నందు రంజిలు నాగురుని || నే ||

కన్నుల నడుమాసు సన్నంపుదిడ్డినా

తిన్నాగ వెలిగేటి పున్నమచంద్రుని || నేజూచి ||

ఫాల భాగమునందు నీలజ్యోతుల నడుమ

వోలలాడు చునున్న పరలింగమూర్తిని || నే ||

చూపులలోపల పాపల నడుమను

వ్యాపించి వెలిగేటి ఆపరంజ్యోతినీ || నే ||

చక్షురాగ్రమునందు పశ్చిమవీధిని

నిత్యేవమయి వెలుగు సాక్షిభూతునినాలో || నే ||

చందమామకు నడుమ కుండలాకృతియని

ఆనందముగ నేడుహరి పొతులూరయ్య || నే ||

౧౮౫ ఒ రే ఒ రే

చిల్లర రాళ్ళకు మొక్కుచునుంటే
 చిత్తము చెడిపో నొరేఒరే
 చిత్తము నందున చిన్నయ రూపుని
 చూచుచు నుండుట సరేసరే
 ఒక్కపొద్దులని యెంచుచునుంటే
 ఒనరుగ చెడుదువు ఒరేఒరే
 ఏకమైన యావైభవ మూర్తిని
 చూచుచు నుండుట సరేసరే
 నీళ్లలోమునిగి గొణుగుచు నుంటే
 నిలకడ చెడునుర ఒరేఒరే
 నీళ్లలోవుండే నిర్మల జ్యోతిని
 చూచుచునుండుట సరేసరే
 బాధగురువుల పంచను చేరితె
 భావము చెడునుర ఒరేఒరే
 భావమందునా బ్రహ్మశాంతినీ
 చూచుచునుండుట సరేసరే
 భూములు అడవులు తిరుగుచునుంటే
 బుద్ధులు చెడునుర ఒరేఒరే
 బుద్ధిలోవుండే పున్నమచంద్రుని
 చూచుచునుండుట సరేసరే

౧౮౬ సిద్ధప్ప కులము

ఏకులమని ననువివరమడిగితే
 ఏమని చెప్పడు లోకులకు
 లోకులకూ పలుగాకులకు దు
 ర్మార్గులకూ ఈ దుష్టులకు ॥

ఫాలభాగమున యాలలుపాడుచు
 భావము గన్నది నాకులము
 ముట్టన బుట్టిందీ కులమూము
 ట్టంటున పెరిగినదీ కులము

ముట్టులొ హరుడు ముట్టులొ శివుడును
 ముట్టులొ బ్రహ్మం ముగ్గురు మూర్తుల
 మూలము దెలిసిందీ కులము

ఇంటిలోపలను యిల్లుగట్టుకుని
 మంటలోపల రాట్నం బెట్టుక
 కంటిలోపల కదురు పెట్టుకొని
 ఘుక్కులోపల యేకు బెట్టుకొని
 చెవులోబాకా చేతికితీసుక
 నారాయణయను నరము తీసుకొని
 అష్టాక్షరియను తడికె వేసుకొని
 పంచాక్షరియను పంచదీసుకుని
 తథిమి తథిమి గుబదెబగుబ దెబగుబ
 ఏకినకులమే మాకులము ॥

౧౮౭ చందమామ

చందమామ చందమామ చందమామ ఈ
 సంధి తెలిపే జ్ఞానులెవరె చందమామ
 జంట నాగస్వరములూది చందమామ
 పాముని పాదుపెకలించాలి చందమామ
 తొమ్మిది వాకిళ్లుమూసి చందమామ
 పామునిపట్టవలెను చందమామ
 కాయమనే పుట్టలోను చందమామ
 మాయగానె మెలగియుండు చందమామ
 భక్తియనే కట్టుకట్టి చందమామ
 యుక్తిచేత పట్టవలెను చందమామ
 దేహిదేహముల నందు చందమామ
 తెలియకుండ చుట్టుకుంది చందమామ
 ఆ జపమంత్ర ధ్యానముచేత చందమామ
 అఖండ కల్లలతో వెలుగుచుండు చందమామ
 పామువట్టేజోగి యెవరె చందమామ
 అతనిపేరు సిద్ధగురుడె చందమామ

ಮೊನೆನ್ ಅಂಡ್ ಕೋ,

ಕಿಂಗ್ಸ್‌ಟೇ, ಇಂಡ್ರಾಪಾಡ್.
